

114 અઠંગ ઉઠાવગીર અથવા ચાલાક એ ર

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૧૮૩૦ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ આત્મકથોર

વિષય ૬૮૩ : ૩

અઠંગ ઉઠાવગીર

આલાક ચોર

(અદ્ભુત અને અલૌકિક ઘટનાઓથી ભરપૂર ક્રિટિકીય
નવલકથા.)

અનુવાદક:—

અમ્બેલાલ સવરામભાઈ દેસાઈ

—: પ્રકાશક :—

શા. ચુનીલાલ મગનલાલ બુકસેલર,

ટા. રાણીતળાવ-મેઘન રોડ—સુરત

કીંમત બાર આના.

—(સર્વ હક્ક સ્વાધીન.)—

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
ગુજરાતી કોથીરાઈટરસોસાઈટી

અનંદવાદ

૧૫૮૩૦

નંદી કાશીભાઈ નાયક.

અપવાનું ટૂંકાણું:—શ્રી “અનાવિલ અંધુ”

પ્રિ. પ્રેસ, અરાનપુરી જાગણ, ભાજવાળી પોળ

સુરત.

આવૃત્તિ ૩ જી.

સંવત - ૧૯૮૭

ઈસ્વીશન-૧૯૩૧

અથ સ્વામિત્વના

— સર્વ હક્ક —

— પ્રકાશકને —

—સ્વાધિન છે.—

Published by

Chunilal Maganlal Shah

Bookseller.

Ranitalao, Main Road-SURAT.

વિષયાનુક્રમ.

પ્રકરણ	૧	હું...કુટુંબની કમજોરી.....
પ્રકરણ	૨	જીં...શાહુ ચોર.....
પ્રકરણ	૩	જીં...દેખતી આંખમાં ધૂળ.....
પ્રકરણ	૪	થું...ચોરની ચતુરાઈ.....
પ્રકરણ	૫	મું...અફસુસ સાદસ.....
પ્રકરણ	૬	હું...ખેલેક અંદીવાન !.....
પ્રકરણ	૭	મું...ખેટની બહાદુરી.....
પ્રકરણ	૮	મું...ખેટી લુચવણી.....
પ્રકરણ	૯	મું...વિતેલી વાત.....
પ્રકરણ	૧૦	મું...ખેટ અંદીવાન.....

અઠંગ ઉઠાવગીર

— અથવા —

ચાલાક ચોર

પ્રકરણ ૧ હું.....કુદ્દસની કમખખતી.

ઈન્સપેક્ટર કુદ્દસ લાંડનના સુપ્રસિદ્ધ 'સ્કોટમેન્ડ યાર્ડ' નામના પોલીસ વિભાગનો એક પ્રવીણ અમલદાર હતો. ફોજદારી તથા હીટ-ક્રીવ વિભાગમાં તેનું નામ પ્રખ્યાત હતું તે ચુર અમલદાર હોવાથી, પોલીસનાં સર્વ માણસો તેના ઉપર શ્રદ્ધા રાખતાં હતાં; તેા પણ પોલીસના ધણા ખાં અમલદારોની માફક તેનામાં પણ દોષનો અભાવ નહોતો. તેનામાં મુખ્ય દોષ એ હતો કે, તે પોતે પોતાને સર્વશુદ્ધ સંપન્ન સમજતો. કાંઈ તેના બૂલ શોધી કાઢે તો તે કોપથી સળગી ઉડતો; કાંઈના પણ પ્રતિવાદ તે સહન કરી શકતો નહીં. જે માણસો તેનાથી નવા હોય તેને તો તે તદ્દન તુચ્છ સમજતો. એટલા માટે અમારે અહીં કહેવું પડે છે કે, તે અહંકારનો એક અવતારજ હતો. ઇન્સપેક્ટર કુદ્દસ એવો અભિમાની હતો, કે કાંઈ કામમાં કોઈની પણ સલાહ લેવી તે પોતાનું અપમાન થયેવું સમજતો; તથાપિ એક ક્વિસ અચાનક લાંડનના એકર સ્ટ્રીટમાં રહેતા સુપ્રસિદ્ધ હીટક્રીવ મિંચો રોબર્ટ ઇલેક્ટ્રને ઘેર તેને જવું પડ્યું. એના ફટલાક દિવસો પહેલાં મિંચો ઇલેક્ટ્ર પોતાનો પ્રાણ જમ તેમ બચાવી, ફુટેના હાથમાંથી છૂટી નિર્વૃત્તિથી પોતાને ઘેર રહેતો હતો. તેની શારીરિક અને માનસિક ખિન્નતા હજી દૂર થઈ નહોતી તેથી તે કાંઈની સાથે મુલાકાત કરતો નહોતો. છતાં ઇન્સપેક્ટર કુદ્દસ ઇલેક્ટ્રને ઘેર જઈ તેના અંધ દ્વારની ઘંટડીને જોરથી વગાડવા લાગ્યો.

મિંઝલેકે ધંટડીનો અવાજ સાંભળ્યો. આ વખતે તે તેજ દિવસનું પેપર વાંચતો હતો. ધંટડીનો અવાજ સાંભળી પેપર એક બાજુ મૂકી દીધું. આ વખતે તેનો સ્ફુકારી સ્થિતિ પશુ તેની પાસેજ બેસીને એક નવલકથા વાંચતો હતો, તેને મિંઝલેકે કહ્યું. “સ્થિતિ! દરવાજા પર જો કોણ છે? હું કોઈને મળવા માંગતો નથી. છતાં લોકો મને તિરોતે બેસવા દેતા નથી? કોણ જાણે મારા વિના તેઓનું કયું કામ અટકી પડે છે?”

સ્થિતિ કહ્યું:—“તમારી પાસે તો કોઈ જરૂરી કામ વાળાજ આવશે તમે કોઈને ન મળવાની પ્રતિજ્ઞા કરી છે પણ તેથી શું થયું? મિસિસ બોર્ડલે દરવાજા ઉઘાડ્યો હોય એમ તેનો અવાજ સ્પષ્ટ સંભળાય છે.”

મિસિસ બોર્ડલે દરવાજાં ખોલી આવનારને કહેતી હતી કે:— “મિસ્ટર! તમે કેવા આદમી છો? હું જમવા બેઠી છું તેથી દરવાજાં ઉઘાડતાં જરા વાર લગી; તમારાથી પાંચ મિનિટ પણ ઉભા રહેવાનું નથી કે એકદમ દરવાજાં ખોલવાની તદ્દખીર કરવા લાગ્યા! તમે કોઈ સખ્ય માણસ સાથે વ્યવહાર રાખ્યો છ કે નહીં? કહો. તારે શું કામ છે?”

ધન્સ્પેક્ટર કુટ્સે મિસિસ બોર્ડલનું તિરોત શરીર અને ઉચ્ચ સુતિ જોઈને નમ્ર અવાજે કહ્યું:—“અરે બહી બાપ, અટલો બધો ગુસ્સો આ માટે કરો છો? હું દુઃખનો માર્ગ તમારા શેઠને મળવા આવ્યો છું. મિંઝલેકે ક્યાં છે? મારે તેને મળવું છે?”

ધન્સ્પેક્ટર કુટ્સનો સ્વર ઝાળખી મિંઝલેકે સ્થિતિને કહ્યું:— “આ તો ધન્સ્પેક્ટર કુટ્સ જણાય છે. તેને કોઈ જરૂરી કામ હશે તે મારા જૂના મિત્ર છે એટલે મારે તેને મળવું જ પડશે. સ્થિતિ! તમે નીચે જાઓ અને તેને અહીં તેડી લાવો; નહીં તો મિસિસ બોર્ડલ તેને અહીં આવવા દેશે નહીં.”

મિંઝલેકે હજી પૂરું કહી રહ્યો નથી એટલામાં તો બીમકાપ ધન્સ્પેક્ટર વાજળીના વેગની માફક તેની સામે આવીને ઉભો રહ્યો. તેના પગલાંના

અવાજથી આખો ઝોરડો કપી ઉઠ્યો. મિંઝ બેઠેક-ઘરપેકટર કુદ-
સની ઉપર પ્રેમ રાખતો હતો, તેથી તેના આ પ્રકારના અવાજક
અવિભાવથી તે નારાજ તો નહીં થયો; પણ તેનો ભાવ દેખીને
આશ્ચર્ય તો પામ્યો. તે સમજ્યો કે કાંઈ પણ કઠીન મામલો છે ખરો.
મિંઝ બેઠેક કુદસને કાંઈ પણ પૂછે તે મહેલાંજી, તે પોતાના સાથા-
પરની મોટી ટોપી ઉતારી બેઠેકની સામેના ટેબલ ઉપર મૂકી પાસેની
ખુરશી ઉપર ધબ્બ દબને બેસી પડ્યો. તેનાં વજનથી ખુરશી ચૂર-
ચૂર બોલવા લાગી, પણ તે તરફ જરા પણ લક્ષ આપ્યા વગર
હિતેજત સ્વરથી તેણે કહ્યું:—“આ કેવો બદોબસ્ત? આવી કઈક ચાક-
રડીને રાખી છે એનાથી તો એક ગાડો કુતરો પણ સારો! કાંઈ કષ્ટ
માણસો આપને શી રીતે મળવા આવતા હશે? તે મને જોતાં જ ડોળા
કાઢીને એવી રીતે બોલવા લાગી કે—એને જોઈને મારા જેવો મજબુત
માણસ પણ ડરી ગયો; તમે તો રૂપિઆ આપીને જાણે વાઘજીવ ખરીદી છે?”

મિંઝ બેઠેકે હસીને કહ્યું:—“એ જૂઠી વાત નથી; પણ એવી એક
નોઠરડીની મારે ખાસ જરૂર હતી; કારણ કે કોડો મને એ નહોતો તો
કાયર કરી નાખત! એનો મીઝજ જોઈનેજ ધણાને તો નાસી જવું
પડે છે; પણ તમારા જેવા ચાલાક વાંદર તો તેની દરકાર રાખ્યા વિના
મારી પાસે આવીને પડે છે મારી નોઠરડી બોમતી ચાલતી હશે પણ
કોઈને કાયર કરતી નથી. તેના વર્તનથી તમે દિલગીર થશો નહીં; પાર
શરીર સાફ નથી તો પણ તમારી હકીકત સમજવાને હું તૈયાર છું,
પણ તમે તો હાંફો છો? સ્થિર થઈને એક ચીટ પીઓ! પછી હું તમારી
વાત સાંભળીશ. સ્મિય! મારા મિત્ર ઘરપેકટરને એક ચીટ આપો!”

સ્મિયે તેજ વખતે એ પેટીમાંથી ત્રણ ચીટ કાઢી તેમાંની
એક મિંઝ કુદસને આપી. કુદસને ચીટ આપતી વખતે સ્મિયે સ્મિત
હાસ્ય કર્યું, પણ તેના સ્મિત હાસ્યપર કોઈએ ધ્યાન આપ્યું નહીં.

મિં કુટુંબે ચીરટ સળગાવી અને જોરથી એક દમ ખેંચ્યો; પરંતુ ચીરટનો ધૂમાડો તેના મુખમાં ન ગયો એટલામાં તો તે ખુરશી ઉપરથી ઉછળ્યો; કારણકે ચીરટ સળગતાં જ એક અવાજ થયો અને તેમાંથી સળગતાં ફૂલકરની મદક દેવતાના તથુખા નીકળી ચારે બાજુ પડવા લાગ્યા; ચીરટમાં તથુખાકુને બદલે ફટાકાનો દારૂ ભર્યો હતો! ઇન્સ્પેક્ટર કુટુંબ તે ચીરટ ફેંક તે પહેલાં તો અવાજ સાથે તે ફાટી ગયો. તેમાંના અગ્નિની ચીણુગારીઓ 'ટાઇગર' નાં મ્હોં ઉપર પડી. મિં બ્લેઇકનો કુતરો ટાઇગર ટેબલની પાસેજ શેત્રંજી ઉપર સૂઈ રહ્યો હતો; ચીરટમાંની ચીણુગારીઓ તેના પર પાડવાથી તે એકદમ ધુરંધી ઉઠ્યો. સ્મિયે મ્હોંમાં રમાસનો ડૂચો મારી પોતાનું હસવું બાળ્યું અને એકદમ ઝોરડાની બહાર જતો રહ્યો આ જોઈ બધાં ઠપ્પયાં હસવું રોકી બ્લેકે કુટુંબને કહ્યું:-હોકરો બહો મૂખ છે, અહરથ માણુસોને ખીજવવામાં તે આલાક છે. કાલે રાત્રે મારી સાથે પણ આ રીતે વર્ત્યો હતો; મિત્ર કુટુંબ! તમે ખીજું કાંઈ સમજશો નહીં હું તેને શિક્ષા કરીશ.

ઇન્સ્પેક્ટર કુટુંબે પોતાની મૂંઝાના બથમાંથી અગ્નિની ચીણુગારીઓ ખંખેરી કોષમયાં સ્વરે કહ્યું:-"હોકરો તદ્દન મૂખ બહોય છે. હું પોલીસનો માણુસ, કાયદાદારનો પ્રતિનિધિ, આવડો મોટો અમલદાર, એના બાપ જેટલી ઉમરનો, ક્રતાં મારી મસ્કરી કરતાં તેને જરાયે ક્ષરમ આવી નહીં? કેવું ખરાબ! એક દિવસ હું જરૂર એને જોલની હવા ખવડાવીશ.

મિં બ્લેકે કહ્યું:-"તમે કોષ ન કરો, હોકરો ફુટ છે તોપણ તેનું હૃદય સરળ છે. તમારાં ધુત્રપાનમાં અડચણ આવવાથી મને પણ દુઃખ થયું છે. લ્યો તમે ખીજ ચીરટ સળગાવો." મિં બ્લેકે પોતાની સીગરેટ બોક્ષમાંથી એક ચીરટ કાઢી કુટુંબના હાથમાં આપી. કુટુંબે તેની શંકાશીલ દ્રષ્ટિએ પરીક્ષા કરી સળગાવી.

ત્યારપછી બેઝેક હમ જોરથી મારી તેણે કહ્યું. “હું શું કહેવાને આવ્યો હતો. તે તો હું ભૂલી ગયો. બળતી ફૂલકરને સીંગાર સમજીને પીવાથી આ બધો જોડાજો થઇ ગયો ! હા, યાદ આવ્યું. સાંભળો મિં બેઝેક ! આજકાલ હું બારી સંકટમાં સપડાયો છું. એક માણસે મને માંડો બનાવી દીધો છે. વધારે તો શું પણ મને મારું મ્હોં બતાવવાનું પણ બારી થઇ પડ્યું છે. મને જોઇને થાણાનાં નાના મોટા અમલદારો પણ મ્હોં ફેરવાને હસે છે હવે મારું માન, મારી પ્રસિદ્ધિ સર્વ નાશ પામ્યાં છે. જે રીતે બાળકો દીંગલીઓને નચાવાને રમતો રમે છે તેજ રીતે એક માણસે મને નચાવી રમત રમવા માંડી છે. માટે મારી એવી વિનંતિ છે કે તમે તે ‘બેટ’નો પત્તા મેળવો.

મિં બેઝેક કહ્યું :—બેટ ! કેવું બેટ ? કીકટ રમવાનું બેટ ?”

કુટ્સે કહ્યું :—“ નહોં સાહેબ ! શું તમે પણ મારી મશ્કરી કરવાની શરૂઆત કરી ! રમવાનું બેટ ! લઇને તો બાળકો રમ્યા કરે છે, પરંતુ આ બેટ તો મારી સાથે રમવું શરૂ થયું છે ! મેં એવાં ધણાં જનવર જોયાં છે, ધણાં ચોરોના પત્તા મેળવ્યા છે; લૂટારા, ફાંસીઆ, જુગારી વિગેરેને પકડી જેલની હાથ ખવડાવી છે; પરંતુ આ બેટના જેવો અપરાધી અત્યાર સુધીમાં મરી નજરે પડ્યો નથી; એ ધણોજ બચકર માણસ છે !”

મિસ્ટર “લેફ કુતૂહલવશ થઇને પૂછ્યું :—“તે કાણ છે ? કેવો માણસ છે ? વિગેરે તમારી વાતોથી તો સમજાતું નથી. સર્વ વાતો સ્પષ્ટ મ્હોં.”

ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સે કહ્યું. “જો તે કાણ છે, તે હું જાણતો હોત તો બતાવી દેત; હું તેને વિષે કશું પણ જાણતો નથી. પકડાશે ત્યારે જોઇશ કે તે કેવો માણસ છે. ચાલો જમ થશે તેમ. હવે અત્યાર સુધી તો જે જે બન્યું છે તે તમને કહું છું. સાંભળો ! ત્રણ અઢવાડિયાં પહેલાં મને એક પત્ર મળ્યો હતો.”—એમ કહી મિં કુટ્સે મજવામાંથી કાગળોનું એક બંડલ કાઢી તેમાંનો એક કાગળ મિં બેઝેકના હાથમાં આપ્યો. એ પત્ર સ્પષ્ટરના ઝીણા અક્ષરોથી છપેલો હતો; પત્રમાં આ પ્રમાણે લખ્યું હતું.

મિય ઈન્સ્પેક્ટર કુટુંસ !

આજ કાલ તમારા હાથમાં કોઈ જાસુસી કામ ન હોવાથી મેં વિચાર કર્યો છે કે તમને થોડુંક કામ મેળવી આપું; કારણકે દર મહિને તમે સરકારના ધણા રૂપિયા બેઠા બેઠા પચાવ્યા કરો છો અને માત્ર ખાવાપીવા અને સુવામાં જ દિવસ વ્યતીત કરો છો. તમને હમણાં શારીરિક અને માનસિક પરિશ્રમ બિલકુલ કરવો પડતો નથી. એ તમારે માટે થોડું નથી.

“તમને કેવું કામ આપવામાં આવે છે તે જાણવાને માટે તમે વ્યગ્ર થઈ રહ્યા હશો; પણ જલ્દીથી નહીં એ કામ તમારી ઇચ્છાએ બેઠા બેઠા એવું નથી; કારણકે મેં વિચાર કરી રાખ્યો છે, કે હું એક પખવાડીયામાં ફ્રીલેન્ડશાયરની, માર્કવિસ-પત્નીના હીરા, હવેરાત ચોરી લઈશ, એ સિવાય હાલવર્ન સેન્ટલ યુનાઇટેડ બેન્કનો જે ખજાનો છે તેમાંથી દસ હજારથી વધારે પાઉન્ડ હડાવીશ; મિં સોલોમન બ્લાડરટન મહાશયને હીરાજડીત શીરપેચ તમારા અધીકારમાં લઈશ એ ઉપરાંત બીજાં પણ એક મૂલ્યવાન દ્રવ્ય ઉપર મારું લક્ષ્ય છે; તે બીજું કંઈ નહીં પણ તમારા પોલીસ ખાતાના ચીફ કમીશ્નર સાહેબને એક કિમતી ટાઈ-પીન પહેરે છે તેનું પણ એજ પખવાડીયાની અંદર હરણ કરવાની ઇચ્છા રાખું છું! તમને પહેલેથી જ ખબર આપવામાં આવે છે; કારણકે ખબર આપ્યા સિવાય બીજા ચોરોની મારફત ચોરી કરવી એ મને પસંદ નથી. તમારો હિતચિન્તક “એટ”

મિં બ્લેક એ પત્ર વાંચી વિસ્મયપાત્રે ઇન્સ્પેક્ટર કુટુંસના મોં સામે જોવા લાગ્યો. તેની ધારણા એવી હતી કે કોઈએ ખાલી હાથવાના ઇરાદાથી આ વગર નામનો પત્ર મોકલ્યો છે. એ માત્ર મશ્કરી ખાતર જ હશે.

પત્રના સંબંધમાં મિં બ્લેકને કંઈ પણ ન ઠહેતો જોઈને કુટુંસે કહ્યું. “આપને જો એવો પત્ર મળ્યો હોત તો શું કરત?”

મિં બ્લેકે કહ્યું :—“એવો પત્ર મને મળ્યો હોત તો હું સમજત કે કોઈ મશ્કરી કરનારાએ મજા જોવાને માટે એવો પત્ર લખ્યો છે; શું કોઈ આવું લખીને એ પ્રમાણે કરતું હશે? હું તો એ માનતો નથી.”

ઈન્સ્પેક્ટર કુટુંસે કહ્યું:—“હું” પણ માનવાને માટે તૈયાર નહોતો; પણ એ ચોરે મારો કાન પકડીને મનાવ્યું છે! કારણ, આ પત્ર મળ્યા બાદ એને માટે સમ્પૂર્ણ સંવચેત રહેવા છતાં, પત્ર મળ્યા પછી ત્રણ દિવસ પછી સાંભળ્યું કે ફ્રીડશાયરની માર્કવિસ પત્નીના પાંચ હજાર પાઉન્ડના હીરાના અલંકાર ચોરાઈ ગયા છે! પુષ્કળ પ્રયત્ન કરવા છતાં પણ ચોરનો પત્તો લાગ્યો નથી. તેજ અઠવાડીઆમાં ખચર મળી કે હાલવર્ન સેન્ડ્રલ યુનાઈટેડ બેંકના ખજાનામાંથી ગોની અને નોટ મળીને ખાર હજાર પાઉન્ડ ચોરાઈ ગયા છે! ચોરનો પત્તો નથી. ગયા અઠવાડીઆમાં મિં સોસોમન ગ્લારસ્ટનનો હીરાનો મહા મુદ્દવાન શિરપેચ પણ ગૂમ થઈ ગયો છે! ક્યાં મયો તેનો કાંઈ પત્તો નથી! પરંતુ સર્વથી અધિક આશ્ચર્યની વાત તો એ છે કે આમારું પોલીસના વડા સાહેબ સર હેનરી ફ્રેયર ફ્રેડકસના આંખોની સામેજ તેમની કિંમતી ટર્ષીન જતી રહી છે. એ સર્વ સાંભળી આ પત્રને માટે તમે શું ખારો?

હવે મિં બ્લેક ખુરશી પર ટટાર થઈને બેઠો અને ચીડટના એ ત્રણ દમ બેંચીને બોલ્યો:—“તમારી એ વાત સાંભળીને તો ભાચાર થઈને એ કાગળ પર વિશ્વાસ કરવો પડે છે. ચોરે લખેલી સર્વ વાતો કરી ખતાવી. ખરેખર એ કોઈ અઠંગ ઉઠાવગીર અથવા તો અજબ ચાલાક ચોર હોવો જોઈએ.”

ઈન્સ્પેક્ટર કુટુંસે ઉત્તેજિત સ્વરથી બોલ્યો:—“હજી પણ એ ચોરની ચાલાકી પર સમ્પૂર્ણ વિશ્વાસ ન કરો. હો તો સાંભળો. દરેક ચોરીને આગળને દિવસે મને અઠકં પત્ર મળ્યો હતો; દરેક પત્ર પહેલાં પત્રનાં જ્ઞેનાંજ અક્ષરોમાં છાપેલો છે. હવે તમે તે વાંચીને સર્વ હકીકત સમજી જશો.

એમ કહીને ઈન્સ્પેક્ટર કુટુંસે ચાર પત્રો મિં બ્લેકના હાથમાં મૂક્યા.

પહેલો પત્ર આ પ્રમાણે હતો:—“પ્રિય ઈન્સ્પેક્ટર કુટુંસ! ફ્રીડશાયરની માર્કવિસ પત્નીના હીરાનાં ધરેણાં ચોરાઈ ગયા છે; તમે તેનો પત્તો કેમ મેળવતા નથી?
“બેટ.”

- બીજો પત્ર:- ‘પ્રિય ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સ ! સેન્ટલ-યુનાઇટેડ બેન્કનાં બાર હબ્લર પાઉન્ડ લોઢાની પેટીમાંથી ગેપ થઇ ગયા છે. બેંકના માલીકોએ પોકાર કરીને કહ્યું છે, કે જે માણસ ચોરને પકડી આપશે તેને પુષ્કળ ઇનામ આપવામાં આવશે. તમે એ ઇનામ મેળવવાને કેમ પ્રયત્ન કરતા નથી. એ બાર હબ્લર પાઉન્ડ કોના હાથમાં તે તો તમે જાણો છો તો પછી પકડવાને પ્રયત્ન કરવો એ શું ! તમારું કર્તવ્ય નથી. ? ” “એટ”

ત્રીજો પત્ર:- “પ્રિય ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સ ! મે તમને અસ્થિર કરી નાખ્યા છે તેને માટે મને દુઃખ થાય છે; તો પણ કર્તવ્યના બંધનને ક્ષીયે તમને સૂચના આપવામાં આવે છે કે, પ્રસિદ્ધ ધનાઢ્ય સોલોમન ગ્લાસટનને બહુમૂલ્ય શિરપેચ ચોરાઇ જવાથી તે અત્યંત કબ્જી હાહાકાર કરી રહ્યો છે હું તેના દુઃખમાં આંતરિક સહાનુભૂતિ પ્રકટ કરું છું. તો પણ તમને છાની રીતે જણાવવામાં આવે છે, કે એ કામ મારું છે. શિરપેચ મારી પાસે તૈયાર છે, તમારા જેવો ગધેડો ઈશ્વાંડમાં બીજો કોઇ નહીં હોય ! ” “એટ”

ચોથો પત્ર:- “પ્રિય ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સ તમારા વડા સાહેબ એટલે પોલીસ કમિશ્નર સર હેનરી ફેયર ફ્રેન્કસ પોતાની કિંમતી અને સુંદર ટાઈ-પીન ખોઈને દિવાના જેવા થઈ ગયા છે. એ સમાચારથી મને જરા પણ આશ્ચર્ય લાગ્યું નથી. પીન ઘણીજ સારી છે. એ ઘણું કરીને સર હેનરીએ પોતાની ચતુરાઈના ઇનામમા મેળવી હતી એવી વસ્તુ ખોવાઈ જવાથી કોને દુઃખ ન થાય ? એ વસ્તુ મને ઘણીજ પસંદ પડી છે, પરંતુ અડચણ એ નડે છે, કે હું તેને ખુલ્લી રીતે વાપરી શકતો નથી; પકડાઇ જવાના ભયથી હું તે વાપરતો નથી એમ નહીં પણ ચોરીને બટો લાગે એ ભયથી વાપરતો નથી.”

તમારો “એટ”

મિ. બ્રેકે એક એક કરીને સર્વ પત્રો વાંચ્યા. વાંચીને તેનું કુતુહલ બહુ વધી ગયું. અંગ ઊઠાવગીર તરકરની અદ્ભુત હરીફાઈ જોઇને પોતાનાં આશ્ચર્યનું ને દમન કરી શક્યો નહીં. તે મનમાં ખોલ્યો:- “હા; સાચો ચોર એજ છે, અત્યાર સુધીમાં પુષ્કળ ચોરીઓ અને લૂંટો પકડી છે પણ આવો ચાલાક ચોર મેં કદી પણ જોયો નથી. હવે મને યાદ

આવે છે કે મેં કંટલાક દિવસો ઉપર વર્તમાન પત્રોમાં આ સર્વ ચોરીની હકી-
કત વાંચી હતી; પરંતુ એ ચોરીમાં આટલું રહસ્ય છે એવી કલ્પના પણ
કરી નહોતી! એ ચોરને પાડવાનું કામ સ્કોટલેન્ડ યાર્ડના પ્રખ્યાત ડિટે-
ક્ટીવોને સોંપાયું હશે એવું અનુમાન કરી એ સંબંધમાં હું નિશ્ચિત હતો.

પણ મીં “કુટસ! ખરેખર આ અદ્ભુત બાબત છે! તમારે પણ
કીર્તી સંપાદન કરવાની તક છે આવાં સાહસી ચોર પકડવાને માટે સર્વને
લાગ મળતો નથી; એવો લાગ નો કોઈ વારલાનેજ મળે છે; જે તમે કોઈ
યુક્તિથી એને પકડો તો તમારી ખ્યાતિ આખા ઇંગ્લંડમાં પ્રસરી રહેશે”

ઇન્સ્પેક્ટર કચવાઇને બોલ્યો:—ખ્યાતિ ચૂલામાં જાય! મારી સર્વ
વાતો સાંભળીને તમારાં મનમાં ઇર્ષ્યા બદલે કર્ષણ ઉત્પન્ન થશે.
એ વિકટ ચોરે મને દિવાનો બનાવી દીધો છે, અને તેના અભ્યાસગાથી તો
હું ગમરાઈ ગયો છું. જુઓ કાલેજ સન્ધ્ય સમયે એક બીજો પત્ર મળ્યો છે.”

એટલું કહીને મિં કુટસે પદલાના નવાજ અક્ષરોમાં છાપેલા
એક કાગળ કાઢી બ્લેકના હાથમાં આપ્યો. તેમાં લખ્યું હતું કે:—

“અિય ઇન્સ્પેક્ટર કુટસ! હું તમને એટલો બધો ચાહું છું કે મારી
ગુપ્ત વાતો તમને કહ્યા વિના મારૂં મન માનતું નથી! એટલા માટે હું તમને
બીજી એક ગુપ્ત વાત કહું છું. ‘નરવુડ’ નામનાં સ્થાનમાં આર્ડેઈન નામક
વિશાળ ભુવનમાં એક ધનાઢ્ય માણસ રહે છે; તેનું નામ એન્ટોની ડેવિન્સ છે,
જે કે તે અગાધ સમ્પત્તિવાન છે પરંતુ કંજુસોનો તે સરદાર છે તે વૃક્ષનો
મિજસ પણ ગરમ છે. સંસારમાં જેટલા કિમતી હીરા અને રત્નો છે તેના
તે પાણીની માફક પૈસા ખર્ચી સંગ્રહ કરે છે. એ પ્રમાણે તેણે પોતાના ધન
સંહારમાં અસંખ્ય હીરા અને રત્નો એકઠાં કર્યાં છે. એ સર્વમાં કલોડ
હયુવેલના હીરા અને રત્નો સર્વથી અધીક મૂલ્યવાન અને સુંદર છે. એ
હીરા અને રત્નોને હસ્તગત કરવાનો મારો દ્રઢ નિશ્ચય છે; એટલા માટે મેં
નક્કી કર્યું કે આજ રાત્રે નવ વાગે તે કંજુસ ધનવાનના ઘરમાં પેસી મારો
સંકલ્પ હું પૂરો કરીશ. આજ રાતના આઠ વાગે આ પત્ર તમને મળશે તે.

વખતે હું વિકટારીયા સ્ટેશનથી ટ્રેઈનમાં બેસી ત્યાં જઈશ. તેથી તમે પણ એ જ ટ્રેનમાં આવી મને પકડજો. જો તમે એ ટ્રેઈનમાં આવશો તો શતાના નવ વાગે એ કંજુસના ઘરમાં તમને મારો મેળાપ થશે. તમે લેસ્ટ નરવુડ સ્ટેશન પર ઉતરી કોઈપણ કોન્સ્ટેબલને ત્યાંનું ઠેકાણું પૂછશો તો તુર્તજ તે તમને તે ઠેકાણે પહોંચાડી દેશે. આશા છે કે આ આમંત્રણને તમે જરૂર સ્વીકાર કરશોજ.”

તમારો “એટ.”

મિં બ્લેક એ પત્ર વાંચી ઉત્તેજિત સ્વરથી બોલ્યો:—“ભુડી વાત. ચોર પોતાને પકડવા માટે પોતે જ પોલિસને આમંત્રણ કરે! પોલીસની સાથે ક્યાં અને ક્યારે મેળાપ થશે તેનો ટાઇમ પણ ખતાવે એ વાત પર શું વિશ્વાસ રખાય? આમાં તો તેણે અશ્વ તમારી મસ્તરીજ કરી છે.

મિં કુદ્સ કાંઈક આવેશથી બોલ્યો; “જો મળક કરી હોત તો અત્યાર સુધી તેણે જેટલા પત્ર લખ્યા છે તેને પણ મળકજ સમજવી જોઈએ પ્રિય મિં બ્લેક! જો એણે મળકજ કરી હોત-તો હું બધી જાત પણ એ મળક નથી. હું કેવાં કબૂતમાં પડ્યો હતો તેનું માપ તમે હમણાંજ સર્વ હકીકત સાંભળી સમજી શકશો. કાલે આઠને પાંચ મિનિટે એ-કાગળ મને મળ્યો હતો. પત્ર વાંચતાંજ હું સમજી ગયો કે એમાં જે કાંઈ લખ્યું છે તે એટલે સત્ય કરી ખતાવશે પહેલી વારની ઘટનાઓથીજ એ વાત મારા હૃદયમાં ઠસી ગઈ હતી. એટલા માટે એક ગાડી ભાડે કરી હું સ્ટેશન પર ગયો અને વિકટારીયા સ્ટેશનથી સવા આઠ વાગ્યાની ગાડીમાં બેસી નવ વાગ્યા પહેલાં હું નરવુડ સ્ટેશન પર પહોંચી ગયો. સ્ટેશનથી બહાર નીકળ્યા પછી ‘અર્ડોઈન હાઉસ’ પાસે પહોંચતાં મને ઝાઝો વિલમ્સ થયો નહોતો. જ્યારે હું તે મકાનની સામે પહોંચ્યો ત્યારે નવ વાગ્યામાં ત્રણ મિનિટ બાકી હતી. ધડતે હૃદયે હું તે ઘરના દરવાજામાં પેડા આજ્ઞા અને શંકાથી મારી છાતી ઉછળી રહી હતી. ચોર એટલી સહેલાઈથી પોતાની ઇચ્છાપુર્વક મારાથી પકડાઈ જશે એ વાત પર હું એકાએક વિશ્વાસ કરી

શક્યો નહીં પરંતુ મને એવો પણ વિશ્વાસ હતો કે ચોરને દેખતાંની સાથેજ હું કેદ કરી લઇશ. હું ઉત્સાહ પૂર્વક ધરમાં પેઠે ધરમાં પેસતાંજ એક પાકા બાલવાળો નાકપર ચશ્મા પહેરેલો વૃદ્ધ માણસ હાંફતો હાંફતો મારી સામે આવીને બોલ્યો; ‘બહી પોલીસને બોલાવી લાવો ધરમાં ચોર પેઠો છે. તે ધરમાં પેઠા પછી મેં દાર બંધ કરી દીધાં છે અને અહીં દોડતો આવ્યો છું હવે તે ત્યાંથી નાસી શકશે નહીં; કૃપા કરીને ઉતાવળથી પોલીસને બોલાવો કે તુર્તજ ચોરને સહેલાઈથી પકડી શકાય!’

મેં તે વૃદ્ધને ખારીક દૃષ્ટિથી જોતાં કહ્યું તમે કોણ છો ?

વૃદ્ધે કહ્યું. “હું જ આ ધરનો માલીક એન્ટની ડેવિન્સ છું. તેનું નામ સાંભળી તેને વધારે પૂછવાનું મેં યોગ્ય ધાર્યું નહીં. મેં તેને મારી ઝોળખાણુ આપી, અને હું એકદમ તે બંધ ચોરડા તરફ દોડ્યો. મારા આનંદ અને ઉત્સાહની સીમા રહી નહીં હું સમજ્યો કે એટ જાળમાં સપડાયો છે તેને હવે તુર્તજ પકડવો જોઈએ ! તે વૃદ્ધ મારી સાથે દોડીને ઉપર જણાવેલા ચોરડાના દાર પર આવ્યો અને મારા હાથમાં ‘ચારી’ આપી ગમરાતાં બોલ્યો. ‘મહેરબાન ! ચોર આજ ચોરડામાં છે પણ સાવધાન ! ચોર જીવાન અને સર્વ હથીઆરોથી સજ્જિત છે તમે જરા સાવચેતીથી ચોરડામાં પેસજો.

“હું તે વખતે અત્યંત ઉત્તેજિત થઈ રહ્યો હતો. ચોરડામાં જતાંની સાથેજ ચોર મારા ઉપર આક્રમણ કરશે કે નહીં એવી શંકાતી તો મારા મનમાં કદપના પણ નહોતી ! મેં ત્વરાથી તે ચોરડાનો દરવાજો ઉઘાડ્યો અને નિશ્ચયકર્યો કે અંદર જતાંજ ચોર પર તૂટી પડી તેને પોતાનો બચાવ કરવાનો વખતજ મળવા દેશ નહીં. અંદર જઈ તે ચોરડામાં હું ચોરને શોધી રહ્યો હતો એટલામાં એકદમ મારી પીઠપર જખરજસ્ત ફટકો પડ્યો ! તે ફટકાથી લથડીઆ ખાતો હું એક ભોલાની પેટી પર પડ્યો; માથામાં એવું વાગ્યું કે હું એકદમ બેહોશ થઈ ગયો ! ઉઠવાની શક્તિ જતી રહી ! કેટલોક વખત સુધી હું એવીજ અવસ્થામાં પડી રહ્યો.

પણ જ્યારે મને જાન આવ્યું ત્યારે મેં જોયું કે સામે સર્વ પેટીઓ ઉધાડી પડી છે અને ચોરડાનાં પારણાં બંધ છે હું સમજ્યો કે આ ૪ ચોરડામાં ચોરને કેદ કરતાં હું કેદ થઈ જાયું.”

નિઃશ્વેક એ અદ્ભુત વાત સાંભળીને આશ્ચર્યચકિત થઈને બોલ્યો “ત્યારે તો તે વૃદ્ધ ધરનો માલીક એન્ટની ડેવિન્સ નહોતો જોજ ખરું ને !”

ધન્સ્પેક્ટર કુટ્સે કહ્યું:—“નહીં, તે ધરનો માલીક નહોતો, તે તો એટ પોતેજ હતો. ધરનો માલીક તો એ વખતે ઘેર હતોજ નહીં, એજ દિવસે તેને પણ એક જુઠો તાર મળ્યો હતો, તેમાં લખ્યું હતું કે:—તમારો બાપ નેરોગરીનાં કાષ્ઠ અસાધ્ય રોગથી પીડાઈ રહ્યા છે. જલ્દી આવો.” એ પણ એટની ચાલાકી હતી. તાર મળતાંજ વૃદ્ધ તુર્તજ પોતાના બાપને જોવા ચાલ્યો ગયો. ત્યાં ગયા પછી તે વૃદ્ધને ખીજે તાર મળ્યો, તેમાં લખ્યું હતું કે “તમારા ધરમાં નવ વાગે એક ચોર ચોરી કરવા આવવાનો છે તુર્તજ આવીને પોલીસની મદદથી તમારે તેનો ખંદોબસ્ત કરવો.” એ તાર મળતાં એ કોન્સ્ટેબલને લઈને સવા નવ વાગે પોતાને ઘેર આવ્યો અને મનેજ ચોર જાણી પોલીસને સોંપી દીધો. પેટીઓ તપાસતાં તેને જણાયું કે તેનો સર્વ નાશ થઈ ગયો! હીરા, રત્નો હીરાજડિત સુવર્ણના અલંકારો એ સર્વ સત્ય હકીકત સમજી આખરે કહ્યું હું તો ધન્સ્પેક્ટર કુટ્સ છું.”—હવે માણના સર્વ અમલદારો, મારી ચોર પકડવાની આ બહાદુરી સાંભળી મારી મજકરી કરે છે. તેઓને મારું મ્હોં બતાવવાનું પણ મને જારી થઈ ચારામ ગયા છે કોન્સ્ટેબલો અને પકડી ખેંચવા લાગ્યા, મેં તેઓને પકડ્યું છે. માત્ર એટલુંજ નહીં પણ આજ પ્રાતઃકાળમાં મને એક ફોટો મળ્યો છે તે જોઈને તો હું મુઠ્ઠાં જોવા મંડી ગયો છું. મેં ધાયું હતું કે ફોટો કાઢને દેખાડીશ નહીં સંતાડી રાખીશ, પરંતુ યાજ્ઞમાં પણ એની કાપી પહોંચી ગઈ છે. તેને જોઈને સર્વ અમલદારો હા હસીને

ગાંડા થઈ ગયા છે. તેઓએ મને તો ગાંડાજ બનાવી દીધો છે.’

મિં બ્લેકે કહ્યું:—“તે ફાટો કાનો છે? અને કોણે મોકલ્યો?”

એ સાંભળી ઇન્સ્પેક્ટર કુર્સે ગંભીર ભાવથી ગભરામાંથી એક ફાટો કાઢી બ્લેકની સામે મૂકી દીધો. મિં બ્લેકે વિસ્મયતાની દ્રષ્ટિથી જે કાંઈ જોયું તેનાથી તે પણ પોતાનું હૃદય ખાળી શક્યો નહીં તેણે જોયું કે ઉઘાડી પડેલી પેટીની સામે ઇન્સ્પેક્ટર કુર્સે લેખપોષ થઈ પડ્યો છે તેના બન્ને પાંખો ઉંચા થઈ રહ્યા છે અને મોઢા પર ભય અને વિસ્મયતા છવાઈ રહ્યાં છે, ફાટાની નીચે રમરના ઝીણા અક્ષરોથી છાપેલું હતું કે “ઇન્સ્પેક્ટર કુર્સેનું ચોરને પકડવું.” એ ફાટાની સામે એવાજ પ્રકારના અક્ષરોથી છાપેલો એક કાગળ પણ હતો—તેમાં લખ્યું હતું કે:—

“મિય ઇન્સ્પેક્ટર કુર્સે! મને વિશ્વાસ છે કે તમારી કાર્ય કુશળતાનો પરિચય આપનાર આફાટો જોઈને તમે અવશ્ય ખુશી થયા હશો! ગઈ રાતે ચોર પકડવાને ગયા ત્યારે તમારી જે હાલત થઈ હતી તેનાજ એ ફાટો છે. ઉતાવળને લીધે ફાટો સારો ઉતર્યો નથી. ‘ફર્ન પેશો’ થી જેવો ઉતરી શક્યો તેવાજ મોકલ્યો છે. હીરા રત્નો વગેરે મને મળી ગયા છે. મને આશા છે કે તમને વધારે વાગ્યું નહીં હોય, કૃપા રાખશો—જલદીથી મારો પત્ર તમને મળશે.”

તમારો અકૃત્રિમ હિતૈષી “એટ.”

પત્ર વાંચીને મિં બ્લેકનું મોઢું લાલ થઈ ગયું. હસવાનો પ્રસંગ જોઈએ તેવો હોવા છતાં પણ ઇન્સ્પેક્ટર કુર્સેની દુઃખદ સ્થિતિ જોઈને તે વધારે દુઃખી થયો: પરંતુ ઇન્સ્પેક્ટર કુર્સે બ્લેકના એ વિચારનો જીદોજ અર્થ કર્યો. તે સમજ્યો કે મિં બ્લેક મારી દુર્ગતિની વાત સાંભળીને મનમાં હસે છે. તેથી ક્રોધિત થઈ અત્યંત ઉત્તેજિત સ્વરે તેણે કહ્યું:—“તમે મારો એ ફાટો જોઈને મનમાં હસી રહ્યા છો, પણ મારે બદલે જે તમારી એવી દુર્ગતિ થઈ હોત તો તમે તમારાં હૃદયની અવસ્થા સારીરીતે સમજી શકત.”

મિં બ્લેકે તેને સમજાવતાં કહ્યું:—“મીસ કુર્સે! બધાં દુઃખથી મહેલું.”

પડે છે કે તમે દરેક વાત વગર વિચાર્યેજ કહા નાખો છો! શું હું તમારો દુસ્મન છું કે તમારા દુઃખ પર હસું? તો પણ એ વાત તો મારે માનવીજ પડશે કે જે આ ફાટાને જોશે તે હસ્યા વગર રહેશે નહીં. મારી સમજ પ્રમાણે તમે પણ એનો સ્વીકાર કરી શકશો નહીં. આ કાટો હસવા જેવાં દેખાવતો છે, જે ચોરે તમારી એવી દુર્ભતી કરી છે તેનું સાક્ષ્ય અને બુધ્ધિ જોઈને તેની પ્રશંસા કર્યા વિના મારાથી રહેવાતું નથી. એવો સાહસી, બુધ્ધિવાન અને રસિક ચોર મેં ક્યાંય પણ જોયો નથી! જે અવસ્થામાં જે નાના ચોરડામાં આ ફાટો લેવામાં આવ્યો છે, તેનો વિચાર કરતાં જણાય છે કે એ વિદ્યામાં પણ ચોર નિપૂણ છે, ફાટો બહુજ સરસ લીધો છે.”

ધન્વેકટર કુદ્સ છપ્પીની પ્રશંસાથી વધુ વ્યગ્ર થઈને બોલ્યો:—“ઓહ! એ હતભાગી ચોરે મને કેવું દુઃખ દીધું છે, તેને માટે તો તમે એક શબ્દ પણ બોલતા નથી પણ ઉઘટા છપ્પીના વખણ કરી રહ્યા છો. હું આજે છાં આ ફાટાના વખણ સાંભળતા આવ્યા નથી, તમે એ જોઈને ચોર તરફ તિરસ્કાર બતાવશો એમ ધારતો હતો બ્યારે હું ઉઘટા જોઈ રહ્યો છું કે તમારી અધિક સહાનુભૂતિ તો ચોર તરફ દેખાય છે.”

મિં બ્લેકે કહ્યું:—“નહીં કુદ્સ! ચોર પ્રત્યે મારી જરા પણ સહાનુભૂતિ નથી, પણ કરું શું? તેની વીરતાનાં વખણ કર્યા સિવાય રહેવાતું નથી,” આમે કહી આગળ કાંઈ પણ વધુ ન બોલતાં મિં બ્લેકે ગંભીર ચિન્તામાં લીન થઈ ગયો. તે વિચારવા લાગ્યો કે:—“આ ચોર કાણુ હશે? ખરેખર એ કોઈ સાધારણ ચોર નથી! આત્મશક્તિ પર એને અગાધ વિશ્વાસ હશે. એ ભયંકર ધૂર્ત અને ચાલાક જણાય છે અને પોલીસની આંખમાં ધૂળ નાખવામાં વધારે ચતુર છે એની ચોરી કરવાની નવી નવી વાતો, એના સુલભ કાર્યોનો પરિચય આપે છે અને તેમાં વિલક્ષણ હાસ્ય પણ છે. વાહ! લંડનમાં કેટલાક દિવસો સુધી એની નવી નવી ઘટનાઓનો

ખૂબ હેવાબ સાંભળવામાં આવશે એ અસાધારણ ચોર સર્વોત્તમ ડીટેક્ટીવનો પ્રતિરોધિ બનવાને અયોગ્ય નથી. જો કે મારી ઇચ્છા ફરી કાર્યક્ષેત્રમાં ઉતરવાની નથી તો પણ તેને પકડવાનો બોલ હું અટકાવી શકતો નથી.”

મિ. બ્લેકને ચિન્તાતુર જોઈને ઇન્સ્પેક્ટર કુદ્સે કહ્યું:—“મિ. બ્લેક! તમે અમારા સરદાર છો. તમે અનેક સંકટોમાં અમને મદદ કરી ધણીવાર અમારાં સન્માનની રક્ષા કરી છે. પરંતુ આવા સંકટ સામે કોઈપણ વખત થવું પડ્યું નથી. ચોરના હાથથી આવું અપમાન કોઈ વખત લાગ્યું નથી. આ વખતે પણ તમારા તરફથી યોગ્ય સહાયતા મળશે એવો વિચાર કરીનેજ હું આવ્યો છું. થોડુંક કષ્ટ વેઠીને પણ તમારે એ ચોરને પકડવો પડશે. તેને પકડશો નહીં તો માન-ગૌરવનો સર્વ નાશ થઈ જશે; અને આ ચોર પણ જરામાં મરો પીછો છોડશે નહીં. પોલીસના નાના મોટા અમલદારો તરફથી રોજ મશ્કરી ખમી મારે એક દિવસ મારી નોકરી ગુમાવવી પડશે. જો ફરીથી મારે આવું અપમાન પામવા વખત આવશે તો જરૂર તમે મને ગાંડાના હોરપીટલમાંજ જોઈ શકશો. હમણાં પણ હું થોડો તો ગાંડો થઈ ગયો છું. રાત, દિવસ, ખાતા, પીતાં, સુતાં એમનાં મારા હૃદયમાં એ એટનીજ વાતો ઘૂંટાયા કરે છે. અન્ય કોઈ બાબત પર મને વિચાર કરવાને વખતજ મળતો નથી. મારે પોસ્ટમેનને જોતાંજ મારા મનમાં એવી શંકા ઉઠે છે કે એટનો પત્ર તો નહીં આવ્યો હોય? અને તે પત્રમાં તેણે એમ તો નહીં લખ્યું હોય કે આ વખતે મેં (એટ) અંકિમ રાજબનમાં ચોરી કરવાનો સંકલ્પ કર્યો છે અને રાજના કોઠીનું જડિત સુગંધનું અપહરણ કરવાનો મજકુર તેમાં લખ્યો છે. વસ્તુતઃ તેની ધૂષ્ટતા અને અદ્ભુત સાહસ જોઈને મનમાં એમ થયા કરે છે કે તેને માટે કોઈ પણ કામ અધર્મ નથી. તેની ઇચ્છા શાય તો ઇંગ્લાંડની એન્ક પણ તે લૂટી શકે, એટલા માટે રખરના અક્ષરોમાં છાપેલો કાગળ જોતાંજ મારા હૃદયમાં ભયને

કંપ થઇ આવે છે. ડરતાં ડરતાં હું તે પત્રને ફાડું છું. સાંભળ્યું છે કે નિહિલીરટ ભોકા કાગળમાં બેળનો મસાભો મૂકી રૂઝિયાના સુત્રાટ પર તે કાગળો મોકલ્યા કરતા હતા, તે કાગળ ફોડનાર મંત્રીઓની જે હાલત થતી હતી તેને વિચાર કરી-એવા કાગળ પત્રથી હવે હું બહુજ ડરું છું મને ખાત્રી છે કે, એટ મારો પીછો છોડવાનો નથી; એકાદ બે દિવસમાં એક નવો પત્ર અવશ્ય આવશે, કેટલાક દિવસોની અંદર એ અતુલ સાહસી ચોરે ભિન્ન ભિન્ન ઠેકાણે પાંચ ચોરીઓ કરી છે. દરેક ચોરીમાં તેની આશ્ચર્યજનક યાજ્ઞાકી જણાઈ આવે છે. એ ચોરીઓ પકડવાનો બાર મારો ઉપર મુકવામાં આવ્યો છે. પરંતુ આજ સુધીમાં હું એક પણ ચોરી પકડી શક્યો નથી. એટલુંજ નહીં પણ આજ સુધીમાં ચોર કોણ છે તે પણ હું જાણી શક્યો નથી, ઉલટો તે મારા નાકે દમ અણી રહ્યો છે. તેને પકડવા જતાં હુંજ પકડાઇ ગયો છું. કૃપા કરીને મને આ આશ્ચર્યમાંથી ઉગરો.”

મિં બ્રેક કુટ્મતી વાતો ગુપત્યુપ સાંભળી અને ખુઝાઈ ગયેલી ચીરટ સળગાવી પીવા લાગ્યો. ત્યાર બાદ બેચાર વાર ધૂમાડાતું એજન ચક્કાવી ધીરે ધીરે તેણે કહ્યું:-“મિં કુટ્સ ! તમે મારી મદદ માગવા આવ્યા છો એને માટે હું ખુશ છું. છેલ્લાં કેસ પછીથી મેં નિશ્ચય કર્યો હતો કે હવે હું ડીટેક્ટીવપણું કરીશ નહીં અને એનાથી સદા દૂરજ રહીશ પરંતુ આ થયેલી ચોરીની તમારા મુખે વાત સાંભળી મારે એ નિશ્ચય છોડી દેવોજ પડશે મેં અત્યાર સુધીમાં ઘણા ચોરો અને લૂટારાઓ જોયા છે, ઘણી ચોરીઓ પકડી છે, પરંતુ આવો ચોર મારે માટે નવો છે, એને પકડવાની લાલસા રોકવી એ મારે માટે અત્યંત મુશ્કેલ છે. એટલે હું આનંદથી તમોને મદદ કરીશ. તમારી વાતો સાંભળીને મારું કુતુહલ અત્યંત પ્રમળ થઇ ઉડ્યું છે. એ એટ કોણ છે ? તે જાણવાને માટે હું અધીર થઇ રહ્યો છું. ગમે તેમ કરીને હું તેને પકડીશ નહીં તો મારું મન અસ્થિરજ રહેશે.”

મિં બ્લેકની વાત સાંભળીને ઇન્સ્પેક્ટર કુટૂસનો ચહેરો હર્ષથી ખીલી ઉઠ્યો; તે શીર નમાવીને બોલ્યો:—“આપ મારા જેવાં આપત્તિમાં સપડાયલા પર એવી કૃપા કર્યાજ કરો છો. આજે તમારી વાતો સાંભળીને મારા મરવા પડેલા દેહમાં પુનઃ જીવનનો સંચાર થયો છે, મિ બ્લેક તમે મને મદદ કરશો, એ સાંભળીને મને આશ્વાસ થાય છે કે એ પાપી હવે ભોકાનો સર્વ નાશ કરી શકશે નહીં. જલદી એને જલમાં જવું પડશે તેને જલમાં પહોંચાડ્યા શિવાય હું સુખથી સુખ શકીશ નહીં.”

મિં બ્લેક એ વખતે કાંઈક વિચાર કરી રહ્યો હતો. ઇન્સ્પેક્ટર કુટૂસની વાતોપર તેણે ધ્યાન આપ્યું નહીં. તે ધીરે ધીરે કહેવા લાગ્યો:—કુટૂસ! તમે અધીરા ન થાઓ; આજ રાત્રે તમે નિરાંતે સુઈ જાઓ. કોઈની પણ વાત ન સાંભળતાં, સ્થિર ચિત્તથી તમારું કામ કરીશ. તમોને ખાતરી છે કે જ્યેટ તમને પત્ર મોકલશે, જે તે પત્ર મોકલે તો તે મળતાંજ મને ટેલીફોનથી ખબર આપજો. પરંતુ સર્વેથી પહેલાં હું-જ્યેટ કરેલી તમામ ચોરીઓનો હેવાલ શરૂથી આખર સુધી જાણવા માંગું છું. તમે તેનો વિસ્તારપૂર્વક રિપોર્ટ લખીને મારી પાસે મોકલી દેજો તેનાથી મને એ ચોર પકડવાનું કામ સહેલું થઈ પડશે વાર અત્યાર સુધી જ્યેટ જોટલા પત્ર તમારા ઉપર મોકલ્યા હતા તેના પર સરનામું કેવું હતું. ક્વર ઉપર કયી કયી પોસ્ટ ઓફીસની છાપ હતી?”

ઇન્સ્પેક્ટર કુટૂસે કહ્યું:—“દરેક ઉપર માફ નામ અને ઠેકાણું રખતરના અક્ષરોમાંજ છાપેલું હતું. અને સર્વ પત્રો પર એકજ પોસ્ટની છાપ હતી અને તે છાપ ‘વેસ્ટ’ની હતી.”

ત્યાર પછી કુટૂસ મિં બ્લેકની રજા લઈ ચાલ્યો ગયો. તેના ગયા પછી મિં બ્લેક મનમાં ને મનમાં જ્યેટનાં વિચિત્ર કામોની પ્રશંસા કરી રહ્યો હતો. તેજ વખતે પાસેના ટેલીફોનની ઘંટડી ટનનનનનન કરતી વાગી હતી.

મિં બ્લેક ટેલીફોન પાસે ગયો અને જૂંગળાને કાને લગાડી પૂછ્યો

બાબો:-“તમે કાણ છો ? શું કહો છો ?”-ટેલીફોનથી અવજ આવ્યો:-
“તમે કાણ છો ? શું ! તમે રોયલ ડેપુટી છો ?”

મિ. ડેપુટી કહ્યું:-“હા; હું ડેપુટી છું; તમે કાણ છો ?” આ
વખતે જવાબમાં પહેલાં મિસ્ટર ડેપુટીને મોટેથી હસવાનો અવાજ
સંભળાયો ત્યાર પછી સ્પષ્ટ સ્વરમાં ઉત્તર આવ્યો:-“હું કાણ છું તે
તમે જાણવા માંગો છો ? તો સાંભળો કુટુંબની કમખખતી કરનાર
હું પોતે ! મારું નામ બેટ.”

પ્રકરણ—૨ જી.....શાહુ ચોર !

મિ. ડેપુટી ટેલીફોનથી જે કાંઈ સાંભળ્યું તે તેની કલ્પનાની બહારનું
હવું તેમાં હવે વગરની અજાયબી હતી. બેટ ટેલીફોનથી વાતચીત કરી
રહ્યો છે એમ જાણીને તેના હાથમાંથી ફોનનું બૂંગળું પડી ગયું !
તેની વાચાશક્તિ બન્ધ થઈ ગઈ. તે મોહાન્યતી માફક ટેલીફોનની સામે
જોઈ રહ્યો. ત્યાર પછી બેટ શું કહ્યું અને શું કહ્યું તે તેનાથી સંભળાયું
નહીં પહેલાં તે એમ સમજ્યો કે કાંઈ મિત્ર મસ્કરી કરે છે; બેટ
મને શા માટે બોલાવે? કારણ પોતાની સાથે બેટને જરાપણ ઓળખાણ
નહોતી, તેમજ “બેટ” પોતાની મેળે સ્વેચ્છાથી વાતચીત કરવા આવે
એ પણ સંભવ નહોતે; પરંતુ એ વખતે તે અસંમતિત બાબત પણ
સંભવિત થઈ ગઈ. એથી તે અજાયબીમાં ગરકાવ થઈ દીગમ્બંદની માફક
હિમો રહ્યો. પરંતુ એની હાલત ધણો વખત સુધી એવી રહી નહીં તેણે
મનને સ્થિર કરી ટેલીફોનનું બૂંગળું ફરીથી કાને લગાડ્યું અને ચંચળ
સ્વરે પૂછ્યું:-બેટ ! બેટ કાણ ?”

ઉત્તર આવ્યો:-મિ. ડેપુટી ! તમે અજાણ શા માટે ચાઓ
છો ? તમે શું આ નામ પહેલું વહેલું જ સાંભળ્યું ? મારી સાથે અસત્ય
વાત કરવાથી તમને લાભ થવાનો નથી. પાંચ મીનીટ પહેલાં જ ઇન્સ્પેક્ટર

સાથે સલાહ મસલત કરતો હતો અને હું સારી રીતે જાણું છું કે એ સલાહ મસલત ઘણા વખત સુધી મારે વિષેજ થઈ હતી કેમ? એ ખરેખર?"

એટની વાત સાંભળીને મિં બ્લેક કંપી ઉઠ્યો, અને હાઠ દબાવી વિચારવા લાગ્યો:—“એટ શું કેમ દેવી શક્તિ મેળવેલો માણસ હશે! કે ઇન્સ્પેક્ટર કુટસની સાથે જે વાત થતી હતી તે એ સાંભળતો હતો?”

તેનો ઉત્તર ન મળવાથી એટ ફરી કહ્યું “તમે કેમ ચૂપ થઈ ગયા? શું હું જીવું બોલું છું?”

મિં બ્લેક ધીમેથી કહ્યું. “તમારું કહેવું ખરું છે; પણ તમે કેમ જાણ્યું કે કુટસ મારી સાથે વાત કરી રહ્યો હતો?”

એટ કહ્યું. “કેમ જાણ્યું તે પુછશોજ નહીં હું તમારી સર્વ વાતો જાણું છું, એટલુંજ નહીં પણ તમારી ગુપ્તમાં ગુપ્ત વાતો પણ મારાથી અજાણી નથી કુટસે તમને તેનો પેશો ફોટો દેખાડ્યો હતો?”

મિં બ્લેક કહ્યું. “એ હકીકત જાણવાથી તમને શો ફાયદો?”

એટ કહ્યું. “ફાયદો કે નુકસાનને માટે હું પુછતો નથી; પરંતુ ફોટો કેવો હતો તેજ જાણવા માંછું છું કુટસને મેં લાત મારી ઝરેરીના ઓરડામાં ધકેલી દીધી તે વખતની તેની સ્થિતિ ખરેખર જેવા જેવી હતી. હું ધારું છું કે તે છાત્રી જોઇને તમને હસવું આત્મા વગર રહ્યું હશે નહીં?”

મિં બ્લેક વિચાર કરવા લાગ્યો:—ઉફ, “આ જીવનમાં આવો પ્રસંગ અને તે પણ ચોર સાથે મેં કદી જોયો નથી.” એને શું જવાબ આપું?

મિં બ્લેકને નિરૂત્તર જોઇને એટ કહ્યું:—“મિં બ્લેક તમે જશો નહીં મારે તમારી સાથે બહુ વાતો કરવી છે કારણ કે ભવિષ્યમાં હવે મારે તમારી સાથે કામ લેવાનું છે. તમે પ્રખ્યાત ટીટકટિવ છો; તમને તમારી શક્તિ પર પૂર્ણ વિશ્વાસ છે. પણ હું તમારા તે વિશ્વાસને નષ્ટ કરીશ. તમારા મર્જનું ખંડન કરીશ અને તમને મારી મૂકીમાં દેખાવીશ.”

મિ. બ્લેક ગુસ્સાથી બોલી ઉઠ્યો:—“શુ! તમે મને મુઠીમાં દમાવશો?”

બેટ કહ્યું; “હા; મારામાં એટલી શક્તિ છે કે, હું તમને એક બળરમાંથી ખરીદી બીજા બળરમાં વેચી શકું છું. મારી આ વાતનું પ્રમાણ તમને થોડા વખતમાં જ બતાવવામાં આવશે.”

બ્લેક આવેશ યુક્ત સ્વરે કહ્યું; “હું કુદ્દમ નથી; મારાથી સાવચેત રહીને વાત કરો!”

બેટ બોલ્યો:—“હું સમ્પૂર્ણ સાવચેત છું. કુદ્દસને પણ તમારા નેટલું અભિમાન હતું પણ બે એક આખતોમાં મેં તેને દિવાને બનાવી દીધો છે તેથી હવે તેને અધિક સતાવવામાં લાભ નથી. તમે તેના કરતા ઉચ્ચ ઇરજ્જના ડીટેક્ટીવ છો તેથી તમારી સાથે બે એક ચાલાકી રમવામાં મને આનંદ મળશે. હું જાણું છું કે મારા નેટલી શક્તિ તમારામાં નથી પણ મારી ખરોખર કાંઈક તમે છો તેથી આ વખતે હરિક્ષ-ધના ક્ષેત્રમાં ઉતરવાને તમનેજ આમંત્રણ કરું છું કેમ એ ઠીક છે ને?”

મિ. બ્લેકે ચીડવાઇને કહ્યું:—“તમે મને તમારી ખરોખરીનો ગણો છો? ઠીક છે.”

બેટ કહ્યું:—“બીજા માણસો કરતાં તમારામાં ખુદી છે; પણ મેં તમારી ખુદિનો અંગત પરિચય હજી લીધો નથી. સાંભળ્યું છે અને પેપરોમાં વાંચ્યું છે કે તમે અસાધારણ શક્તિવાળા ડીટેક્ટીવ છો. તમારી પ્રશંસા સાંભળીને એકવાર તમારી ખુદિની પરીક્ષા કરું. આજ છે કે તમે એથી નારાજ થશો નહીં. જો મારી વાતો સાંભળી તમે ડરી ગયા હો તો તેનો ખુલ્લોજ સ્વીકાર કરી દો.”

મિ. બ્લેકે કહ્યું:—“જો હું ચોરથી ડરતો હોત તો અસાર સુધીમાં ક્યાંનુંયે ડીટેક્ટીવપણું છોડી દીધું હોત. પરંતુ એટલું ખરું કે તમારી વાતો સાંભળીને મારા મનમાં થોડું ધણું કુતૂહલ થયું છે. એ કુતૂહલ જો બેચાર દિવસ એમને એમ રહેશે તો મારે તમારી સામે

કાર્યક્ષેત્રમાં ઉતરવું પડશે. તમારું એટલું બધું સાહસ વધી ગયું છે તો પછી શા માટે દૂર રહી શેખી કરો છો? મારા ઘરમાં આવી મને મળવાનું તમે સાહસ કરો; તો હું સમજીશ કે તમારી વાતો અને કામો બંને સરખા છે.”

મિ. બ્લેકને જવાબ સાંભળી પહેલા તો ખેટ ખડખડાટ હતી પડ્યો. અને દૃઢ સ્વરે બોલ્યો:—“મિ બ્લેક! તમે એમ ધારના હશે કે મારી વાત સાંભળીને ખેટ ડરી ગયો હશે અને ઘેર આવી મળવાનું સાહસ કરશે નહીં પરંતુ તમારી એ કલ્પના ભ્રમરૂપ છે. હું કાંઈપણ ડર વિના તમારે ઘેર આવી શકું છું, પરંતુ શું મને તમે આમંત્રણ કરો છો? મને ખાતરી છે કે મિ. કુટસે મારે માટે જે કાંઈ તમને કહ્યું છે, તે સાંભળીને તમે મારે માટે સારોજ અભિપ્રાય બાંધ્યો હશે.”

મિ. બ્લેક બેધ્યો:—“અત્યાર સુધી તમે તમારી પ્રશંસાનીજ વાતો કરો છો. મારે ઘેર તમે આવો તેથી હું ડરીશ એમ સમજીશો નહીં હું ડરતે નથી, પરંતુ ‘ડર’ પોતે મારાથી ડરે છે, હું જે કહું છું તે ખોટું નથી પણ વખત આવ્યે હું તમોને એનું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ બતાવીશ.”

ખેટ બોલ્યો:—“હીં છે; મેં તમારું નિમંત્રણ સ્વીકાર્યું. હું ત્રણ ચાર દિવસની અંદર તમારે ઘેર આવી તમોને મળીશ. પરંતુ મારી મુશ્કેલી એવી છે કે તે પહેલાંજ તમારી સાથે મને ઝાળખાણ થાય તો હીં! મેં કુટસને જોટલા પત્ર લખ્યા હતા તે સર્વ તમે વાંચ્યા હશે તે વાંચીને મારે માટે તમે કાંઈપણ પ્રકારનો અભિપ્રાય બાંધ્યો હશે જો એ પત્રો કુટસને ન લખ્યા હોત અને તમનેજ લખ્યા હોત તો હીંક માન કારણ કે એમ યચાથી તમારી સાથે કચારનીયે મારે ઝાળખાણ થઈ ગઈ હોત!”

મિ. બ્લેકે કહ્યું:—“આ સર્વ ખોટી વાતો છે ઝાળખાણ પાડવાનો હજી પણ સમય છે, પરંતુ હું તમને સાફ કહી દઉં છું કે તમે આગ

સાથે રમત રમવા માંગે છે, માફ રાખજો કે તમારા હાથ બળી જશે.”

ખેટ કહ્યું:—“મારા હાથ બળશે કે તમારું મ્હો! એ સર્વ વખત આરે જણાશે. પોતાનો બચાવ કેમ કરવો એ હું સારી રીતે જાણું છું. દુનીયાના કાંઈ પણ જનસભ્યો હું ડરતો નથી તેમ તેના દરકાર પણ રાખતો નથી ડીટકડીવાને ખેડકું બનાવવામાં મારું મન રંજન થાય છે ચોરી તો હું માત્ર શોખને ખાતરજ કરું છું. તમારી માફક નવરો બની ખેસી રહેવાં હું માગતો નથી. હું હમ્મેશાં ગમે તે કામમાં મંડ્યો રહું છું.”

મિં બ્લેક કહ્યું:—“હવે તમારે બહુ દિવસ કામમાં રહેવું પડશે નહીં! જ્યારે તમે મારી સાથેજ હરિકાષમાં ઉતર્યા છો તો હવે થોડા સમયમાંજ તમારા હાથ પગોમાં ખેડી પડશે એ કંઠી ભુલશોજ નહિ.”

ખેટ હસીને કહ્યું:—“એ વિચાર પછી થશે. હું જાણું છું કે તમે મને ખેડી પહેરાવવાને અત્યંત આતુર છો તમારી એ ઇચ્છા પૂરી થશે કે નહીં તેની પરીક્ષા કરવા એ શું ખોટું કામ છે? જો પરીક્ષા પહેલી થઈ ગઈ હોત તો ઠીક થાત. કારણ કે કુટુંબને શરમાવું પડતે નહીં. મેં તેને જે પ્રમાણે બનાવ્યો છે તેજ પ્રમાણે તમારે પણ બનવું પડશે.”

બ્લેક બોલ્યો:—“કાને બનવું પડશે એ આશરે કહેવું ખોટું છે.”

ખેટ બોલ્યો:—“ઠીક-હું હવે તમને વધુ વખત રોકીશ નહીં. કાલે આપને કાંઈ ખાસ કામ છે?”

મિં બ્લેક કહ્યું:—“કામ હશે તો પણ તમને મળવાને ખાતર તેને પડતું મુશ્કેલીમાં મને જરાયે હરકત નથી.”

ખેટ બોલ્યો:—“નહીં એમ નહીં તમારે તમારું કાંઈ પણ કામ પડતું મુશ્કેલી નહીં. જે કાલે તમને કુરમદ હોય તો કેટલીક મિનિટને માટે કેસીના લીલામખાનામા પધારજો. ત્યાં સ્વર્ગસ્થ મિં હેનરી વોટ એન્ડા કરેલા પૂર્વ દેશના બહુ મુશ્કેલી, જવહીર વિગેરે લીલામ થવાનું છે.

શું! તમને ત્યાં આવવાનો સમય મળશે?"

મિં બ્લેક જરૂરે હતો કે ઇન્સાઇના મુપ્રસિદ્ધ ધનાઢ્ય હેનરી વોટના ખખનામાં જોટલું જવાહીર છે એટલું પૃથ્વી પરના થોડાજ કરોડ-પતિઓના ખખનામાં હશે હેનરી વોટના મૃત્યુ પછી તેની વિધવા પત્નીએ એ સર્વ અમૂલ્ય જવાહીર કંસવીના લીલામખાનામાં વેચવા માટે મોકલી દીધું છે કંસવીના લીલામખાનામાં હમ્મેશાં એવી અમૂલ્ય વસ્તુઓનું લીલામ થયા કરતું હતું અને તેમાંથી કંસવીને સારું કમીશન મળતું હતું. મિં બ્લેક ત્યાં અનેકવાર કાર્ય પ્રસંગે ગયો હતો. તે લીલામખાનાવાળું ધર જેવું મજબૂત હતું તેવું સુરક્ષિત પણ હતું ત્યાં ચોર લૂટાડો પ્રવેશ એવી શંકા પણ રાખવામાં આવતી નહોતી. જે ભોઠાની ત્રીજેરીમાં લીલામખા કીમતી દાગીના રાખવામાં આવતા હતા તે પેટીને તોડનાર ચોર આ પૃથ્વીપર ન હોતો એટલા મુખ્ય લીલામખાનાનું નામ સાંભળી બ્લેકનું હૃદય કુતૂહલથી ભરાઈ ગયું. સર્વથી અધિક આશ્ચર્યની વાત તો એ હતી કે એટ, બ્લેકને ત્યાં બોલાવી અદ્ભુત ચોરી કરી બતાવવાનો હતો એ સંભવિત છે કે અસંભવિત છે તેનો તે નિર્ણય કરી શક્યો નહી. પહેલાં તો તે સમજ્યો કે એટ મશ્કરી કરે છે પણ તેજ કણે એટનાં અસાધ્ય કાર્યોની વાત તેને યાદ આવી અને બાચાર બની તેણે માથું ખજવાળવા માંડ્યું.

એટે કહ્યું:—“મિં બ્લેક! મારી વાત બૂલશે નહીં; દુરસદ હોય તો જરૂર ત્યાં આવજો. તમને મારી વાત પર વિશ્વાસ નથી પણ હું અવશ્ય ત્યાં આવીશ. જો તમે નહીં આવશો તો પાછળથી પસ્તાવું પડશે. ચાલો હું રજા લઉં છું સલામ.”

એટના ગયા પછી મિં બ્લેકે ટેલીફોનના મુખ્ય અમલદારને ઘંટડી મારી. સર્વ ટેલીફોનનું કામ એ અમલદારની દેખરેખ નીચેજ ચાલતું હતું.

મિં બ્લેકનો સ્વર સાંભળીને એક સી ક્લાર્કે કામળ સ્વરે પૂછ્યું

તમે કોણ છો?" મિં બેઠે પૂછ્યું:—"હું હમણાં ટેલીફોનમાં જેની સાથે વાત કરી રહ્યો હતો તે મકાન કોનું છે?"

શ્રી કલાર્કે કહ્યું:—"સાહેબ! એ હકીકત કહેવાને હું અસમર્થ છું."

શ્રીને બોલતી અટકાવીને વચમાંજ મિં બેઠે કહ્યું:—"માફ નામ રૅબર્ટ બેઠે છે હું સરકારી કામને માટેજ આ હકીકત પૂછું છું."

ત્યારપછી એક મિનિટ રહીને તે શ્રી કલાર્કે કહ્યું:—"જે મકાનના ટેલીફોનથી તમે અત્યાર સુધી વાતો કરી છે તે મકાન સ્કોટલાંડ યાડનું થાણું છે!"

મિં બેઠેના માથાપર ત્રિજળી પડી હૈાય તેની માફ તે ચોકી હક્યો. પણ થોડીવાર સ્તંભિત રહીને તેણે પૂછ્યું:—"સ્કોટલાંડ યાડનું થાણું! તમે એ શું કહો છો?"

રમણીએ કિતર આપ્યો:—"હા, સાહેબ! હું સત્યજ્ઞ કહું છું. જે માણસ તમારી સાથે વાત કરતો હતો તે સ્કોટલાંડ યાડના થાણેથીજ વાત કરતો હતો હવે કાંઈ બીજું પૂછવું છે?"

મિં બેઠે જૂંગળું મૂકી દીધું અને ખુરશી ઉપર બેસી ગયો. સર્વ વાતો તેને જાદુ સમાન દેખાવા લાગી તે પોતાનાં આખા જીવનમાં આવી રીતે કદી પચ્ચ સ્તંભિત થયો નહોતો! "એ બેઠે કોણ હશે?" તે મનમાં બગડ્યો:—"જે સ્કોટલાંડ યાડના નામથી સમસ્ત દુનીયાના ચોર લૂંટારા કંપે છે. જેની છાયાના સ્પર્શ માત્રથી અતિ સહાસિક અને આલાક ચોરો પણ ડરે છે, તેજ સ્કોટલાંડ યાડના અનેક પહેરેગીરોથી રક્ષિત થાણાના એક ગુપ્ત ઝોરડામંના ટેલીફોન પાસે હજા રહીને આટલીવાર સુધી પોતાની બહાદુરીનો પરિચય કરાવ્યો! અને તમામ વાત કરી નિર્વિઘ્ને અદ્રશ્ય થઈ ગયો! એ કેવી ઘટના! એ શું એમ બનવાજોગ છે!" વ્યર્થ સમય ગુમાવવો એ બેઠેના સ્વભાવથી વિરુદ્ધ હતું. તુર્તજ તેણે ટેલીફોનના યંત્ર પર હાથ મુક્યો.

અને ઇન્સ્પેક્ટર કુટસને કાંઈ પુછવાનો વિચાર કર્યો. પણ તેણે તે વિચાર મુક્તવી ગાળ્યો, કારણ કે તેને ‘પુછવાથી કશો પણ લાભ થાય તેમ નહોતો. બેટ ચાણુમાં પોતાની કાંઈ પણ નિશાની મુકી જાય તેવો મુર્ખ નહોતો કે જેનાથી પોલીસ તેની શોધ કરી શકે!

મિ. બ્લેક ચિન્તાઓને ત્યાગી પોતાની ચીફ્ટ સળગાવી. બેટનું અદ્ભુત સાહસ, અસાધારણ બુદ્ધિ વિગેરે વિચારી તે મનમાંજ વિચાર કરવા લાગ્યો:—“આ ચોર ચોરોને માર્ગે નથી ચાલતો પણ તદ્દન નવા ગઠ પર ચાલે છે. એ પોલીસને સાવચેત કરીને ચોરી કરે છે! અને પોલીસની આંખમાંજ ધૂળ નાંખી અતંધ્યાન થઇ જાય છે!”

આ બધું વિચારી મિ. બ્લેક “બેટ”ની હોશીયારી માટે મનમાંજ તેની પશ્ચાંસા કરવા લાગ્યા; બેટ કંસવીના લીલામખાના વિષે જે કાંઈ કહ્યું છે તેનો અર્થ સ્પષ્ટ છે. હેનરી વાંટના સર્વોત્તમ બીજાના અલંકારો તે બધાની દૃષ્ટિ સમક્ષ ઉઠાવશે કંસવીની મજબુત લોકાની ત્રીજેરી પણ તેના પ્રયત્નને વ્યર્થ કરી શકશે નહીં. સાવચેત પહે ગીરેનું ધ્યાન યુક્તિથી તે એ હીરાના ધરેણા લૂટશે. એ તેના કહેવા પરથી ખુલ્લું સમજાય છે. એટલુંજ નહીં, પણ તેના કદાચ આમંત્રણનો અર્થ એજ છે કે “જો તમારામાં શકિત હોય તો મને કંઈ પકડો. થોડીવાર આ વિચારમાળા અટકાવી વળી ચીફ્ટનો ધૂમાડો ફાટતાં મિ. બ્લેક વિચરવા લાગ્યો. “એણે મને સ્પષ્ટ કહ્યું છે કે “હું તમને મુઠીમાં દબાવીશ.” જે કદાચ તેનો એ સંકલ્પ સિદ્ધ થાય તો લોકોની આગળ મારે તો મ્હોં ખતોવવુંજ મારે થઇ પડે. મોટા મોટા ચોરો પકડ્યા, કટકીયે વાર મોતના મ્હોંમાંથી બચ્યો તો શું એક ચોરની વાતોથી હર ? જે તેને પકડી ન શક્યો તો આજ મુઠીના જીવનની કીમત પણ મું ? નહીં, એના આમંત્રણનો સ્વીકાર કરી કાર્યક્ષેત્રમાં ઉતરીશ; એને પકડી એના ગર્વનું ખંડન કરીશ ? આવા આવા વિચારમાં મિ. બ્લેક હતો એટલામાં એનો સહકારી સિમથ આવી પહોંચ્યો. તેને જોઇને બ્લેક કહ્યું: ‘સિમથ! બેટ વિષે તું કાંઈ જાણે છે?’

સ્મિથે માથુ હલાતી કહ્યું:— ‘નહીં સાહેબ ! બેટ “બેટ” કાણ છે?’

મિં બ્લેકે કહ્યું:— ‘બેટ એક માણસ છે. અવશ્ય એ નામ નક્કી છે. તમે ચોરોનાં લીસ્ટમાં જુઓ એ નામ છે? એ ઘણા વખતથી ચોરી કરતો નથી માટે લાંબા વખતનું પત્રક જોવાની જરૂર નથી.”

સ્મિથે કપાટમાંથી મોટ મોટા પોથા કાઢ્યા અને થોડા સમયમાં તે સર્વ પોથા જોઈ કાઢ્યા. પરંતુ બેટ નામના ચોરનો તેમાં કલેજેખ ન હતો. સ્મિથે બ્લેકને કહ્યું:— ‘બેટ નામનો કોઈ ચોર આમાં જણાતો નથી. જો તે પ્રસિદ્ધ ચોર હોત તો તેનું નામ આમાં જરૂર લખ્યું હોત. કોઈ ચાલાક ચોરે પોતાનું નામ બદલી નાખ્યું છે તેથી તેનો પત્તો નામ વગર મેળવવો મુશ્કેલ છે.

બ્લેકે કહ્યું:— ‘જ્યારે એનું નામજ નક્કી છે ત્યારે એનો પત્તો શી રીતે મળી શકે? તોપણ એટલું તો ખરું કે એ ચોર નવો નથી તે ઘણા ચોરોને ચોર વિદ્યા શીખવે છે. કુટસને તેણે પકડવાને બદલે એવકુંડ બનાવ્યા છે અને કેટલીક ચોરીઓ પણ કરી છે ત્યાંબાદ ઇન્ડરપેક્ટર કુટસ સાથે ચએલી સમ્રાજી વાતો ત્યાં ટેલીફોનદ્વારા ચએલી બેટ માથેની સમ્રાજી હકીકત સ્મિથને જણાવી એ સર્વ વાતો સાંભળી સ્મિથે આશ્ચર્યથી કહ્યું. કુટસનો ફોટો તો બતાવો ! ખરેખર ! એ અદ્ભુત ચોર છે કાલે ક્યાં ચોરી કરશે તે પણ તેણે તમને જણાવી દીધું છે થું કામે તમે કેસરીના લીલામખાનામાં લીલામ જોવા જશો; જો જાઓ તો જરૂર મને સાથે લઈ જાઓ.”

મિં બ્લેકે કુટસને ફોટો આપતાં બોલ્યો:— ‘હા મારો જવાનો વિચાર છે; તમે સાથે આવજો જો ત્યાં બેટ મળી ગયો તો તો તે કદી બચી શકશે નહીં. મારી પ્રકૃતિ જો કે સારી નથી તો પણ બેટનો અહંકાર જોઈને તે કેવો માણસ છે; કેવી યુક્તિથી ચોરી કરે છે? ત્રિગેરે જોવાને મારું મન આતુર થઈ રહ્યું છે જે મારાથી અટકાવી શકતું નથી.”

રિમથે કહ્યું:-“તમે કહેલી બેઠની વાત સાંભળીને તે ખરેખર બહાદુર છે એમ કહેવા સિવાય મારાથીએ રહેવાતું નથી તેણે ઇન્સ્પેક્ટર કુટસની મિટ્ટી ખરાબ કરી તે સારું થયું કારણકે કુટસ અભિમાની છે. અમારા જેવા માણસને તો તે ગણતો પણ નથી. તેનો અહંકાર તોડ્યો. એ સાંભળીને મને સંતોષ થયો છે, પણ એટલે જ તમારી હાલત તેવી કરી તો તમારી જરૂઆતથી મને ધણું દુઃખ થશે.”

મિ. બ્રેકે કહ્યું:-“મેં તેની વાતોથી એ જાણી લીધું છે. કાલે એની હાથચાલાકી જોઇશ કે કેવી રીતે એ શાહુચોર મારી આંખોમાં ધૂળ નાખી જાય છે અને તો એવી ખાત્રી છે કે એણે ચોરી કરવાની કાંઈ નવી યુક્તિ શોધી કાઢી હશે.”

પ્રકરણ ત્રીજું.....દેખતી આંખમાં ધૂળ

આગલે દિવસે સવારની ટપાલમાં ઇન્સ્પેક્ટર કુટસે મોકલેલો રિપોર્ટ મિ. બ્રેકેને મળ્યો બેટ જે જે જગ્યાએ ચોરીઓ કરી હતી તેના વર્ણનથી એ રિપોર્ટ ભરેલો હતો. ઇન્સ્પેક્ટર કુટસે જે જે વાતો કરી હતી તે તેમાં અક્ષરશઃ ખર.ખર હતી. પરંતુ મિ. બ્રેકે એ રિપોર્ટ વાંચીને એ ન જાણી શક્યો કે ચોર કાણુ છે? અને રિપોર્ટમાં જણાવેલી વસ્તુઓ કયા પ્રકારે કાની પાસેથી નીકળી શકશે? ધણી વખત સુધી તેણે મગજની શક્તિ ચુમાવી વીચારો કર્યાં, છેવટ કાંઈ પણ પરિણામ આવ્યું નહીં! મિ. બ્રેકે વિચાર કરવા લાગ્યો:- ‘કે એકજ માણસે આ સર્વ ચીજો ચોરી છે. પણ હજી ચોરી સમાપ્ત થઈ નથી. કાલે પાછો તે એક મોટી ચોરી કરનારો છે, અને તે પ્રયત્ન જોવાને મને તેણે આમંત્રણ કર્યું છે.. કાલે જો કદાચ તે હાથ આવે તો તો એક ચોરી તો છું પણ સર્વ ચોરીનો પત્તો મળી આવશે. તેની સર્વ ચાલાકીઓ જરામાં ખતમ થશે અને ફરી

તે એવી બહાદુરી પણ કરી શકશે નહીં. મોટા મોટા ચોરા પણ ચોરી કરતી વખતે ગમે તે એક ભૂલ કરી નાખે છે અને તેથી તે પકડાઇ જાય છે. બેટના કાર્મમાં પણ એવી ભૂલ થાય એવો સમ્ભવ છે? વધારે વિચાર કરવાની જરૂર નથી. ચોરાક કલાકમાં સર્વ વાતો જણાઇ આવશે! તે દિવસે અપોરે મિંડ બેઠેક સિમચને સાથે લઈને ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યો. ગાડી બાંહે કરી ગાડીને સ્કોટલાંડ ચાર્ડના ચાણા તરફ હાંકવાં હુકમ આપ્યો.

સિમચે પૂછ્યું:—“સ્કોટલાંડ ચાર્ડ તરફ આપણે શામાટે જઈએ છીએ?”

મિંડ બેઠેક કહ્યું:—“ઇન્સ્પેક્ટર કુટસને આપણી સાથે લેવો છે. કુટસેજ અને બેટની સર્વ હકીકત જણાવેલી હોવાથી બેટ વિષેની સર્વ વાતો તેને મારે કહેવી જોઈએ, અને કાલથી અત્યાર સુધીમાં બેટ સંબંધી કાંઈ નવી વાત જાણી હોય તો તે પણ જણાવી જરૂરની છે” જો બેજ મિનિટ મોડો બેઠેક ચાણામાં પહોંચ્યો હોત તો કુટસ તેને મળતે નહોતો. તે બહાર જવા માટે તૈયાર થઇનેજ ઉભો હતો. તે જોઇ ગાડીમાંથીજ બેઠેક પૂછ્યું:—“મિંડ કુટસ બેટની કાંઈ નવી ખબર મળી છે કે?”

કુટસે કહ્યું:—“ખીજ કાંઈ નવી ખબર તો મળી નથી પણ ગમે તેમ કરી જો તે આપણા હાથમાં આવી જાય તો તેને જેલની હવા ખવડાવું જોઈએ. જોઈએ દશ વર્ષ તો તેને ચણા બરડવાજ પડશે. તે ફરીને મારાં જેવા સારા માણસને દુઃખ દેશે નહીં પણ! ખેવકુદ! હુમ્મો મારી સાથે આટલો બધો મીઝજ. કાગળ લખી લખીને મારી મસ્કરી.....”

કોથથી લાલ થઇ ગયેલું ઇન્સ્પેક્ટરનું મુખ જોઇને મિંડ બેઠેકે હસીને કહ્યું:—“હવે તમે ડરશે. નહીં હવે તે તમારી મસ્કરી નહીં કરે, મસ્કરીનો ભાર તો હવે તેણે મારાં શિરપર નાંખ્યો છે, આવો તમે ગાડીમાં બેસી જાઓ હું તમને બધી હકીકત જણાવીશ.”

ઇન્સ્પેક્ટર ગાડીમાં બેઠો અને પૂછ્યું:—“હવે તે તમારી મસ્કરી કરવા લાગ્યો છે એટલે?”

બેકે કહ્યું:-“હા; મને તેણે ખુલ્લું જણાવ્યું છે કે હવે હું તમારી સાથે હરીફાઈમાં ઉતરીશ.”

બેકેની વાત સાંભળીને મિં કુટસ એકી નજરે બેકેનાં મોં સામે જોઈ રહ્યો! અને પછી કહ્યું:-“હું કંઈ પણ સમજી શકતો નથી.”

ત્યાર બાદ મિં બેકે કુટસને ખેટ સાથે થયેલી વાતચીત કરી. ઇન્ટરપ્રેક્ટરે તે સર્વ વાત સાંભળી અને ઘણીવાર સુધી ચુપ રહ્યો, બાજુ તેની વાક્યશક્તિજ ભોપ થઈ ગઈ! છેવટે તેણે કહ્યું “તેણે સ્કોટલાંડ યાડના યાજ્ઞામાં ઉમા રહી તમારી સાથે વાત કરી એ હું સાંચું માની શકતો નથી.”

મિં બેકે કહ્યું:-“મને એ હકીકત ટેલીફોનના મુખ્ય અમલદારે જણાવી છે એટલે ખેટી નહીં હોય!”

ઇન્ટરપ્રેક્ટર કુટસ એકદમ ખોલી ઉઠ્યો:-“આશ્ચર્ય! ત્યારે તો હું શી રીતે એ વાત ખોટી માનું?” હું યાજ્ઞામાં જઈને તપાસ કરીશ કે કોણ.”

મિં બેકે વચ્ચમાંજ કહ્યું:-“નહીં તમે એમ કરશો નહીં તમે તમારે ચુપચાપ બેસી રહો. એની તપાસ કસ્ટોમી હવે કંઈપણ લાભ થવાનો નથી પણ ઉલટું નુકસાનજ થશે. તમે બાજુ અમારી સાથે રહો અમે ખેટના આમંત્રણથી કંસવીનું લીલામખાનુ જોવા જઈએ છીએ.”

કુટસે કહ્યું:-“વારં હું તમારી સાથે રહેવા તૈયાર છું. ખેટ ત્યાં આવવાનું નક્કી કહ્યું છે, તો ત્યાં તે જરૂર આવશે. અને જો કાંઈપણ ચુકિતથી હું તેને પકડીશ તો પછી જો જો તેની મજા!”

કંસવીનું લીલામખાનું સ્કોટલાંડ યાડના યાજ્ઞથી બહુ દુર નહોતું એટલે ત્યાં જતાં તેઓને વધુ વખત થયો નહીં! ગાડી જેટલી વખત આવી તેટલી વખત સિમથ પણ એક અક્ષર બોલ્યો નહોતો! પણ એકવાર અરમભરી દ્રષ્ટિએ સિમથનાં મોં તરફ જોઈ કુટસે

બંધેકને કહ્યું:—“તમે આ વાંદરાને જા માટે સાથે લાવ્યા છો!”

ઇન્સ્પેક્ટર કુટસના એ શબ્દથી સ્તબ્ધ થઇ પુનઃ ગુસ્સે થયો. તે તેનું અપમાન કરતા બોલ્યો: મહેરબાન ! જેસી રહો તમારી બહાદુરીને બેટ ઉતારો કો ફોટો બેંકને સારી રીતે અને સંતોષ થશે છે

એ સાંભળી કુટસનો ક્રોધ મેઘ માફક ગરજી ઉઠ્યો. પરંતુ વરસવાનો લાગ તેને મળ્યો નહીં. મરજી કે તે વખતે ગાડી કુસવીના લીલામખાના આગળ આવી હતી રહી હતી. ત્રણે જણા ગાડીમાંથી ઉતરી પડ્યા.

કુસવીના લીલામખાનામાં કોઇ સાધારણ માણસ જન્મ શકતું નહીં. તેનાં મોટા દરગાજ પર એક માણસ રહેતો હતો અને તેનું કામ એ હતું કે તે અસાધારણ અને જાણીતા માણસોને જ અંદર જવા દે. વગર જાળખાણ આપે કોઇથી અંદર જમ શકતું નહોતું એ બેંકને મિબંધેકે પોતાના નામનો વિજીટીંગ કાર્ડ પહેરેદારના હાથમાં આપ્યો, એટલે ત્રણે જણા કાંઇ પણ હરકત વિના અંદર દાખલ થયા.

અંદર એક વિશાળ ઓરડો હતો; જેમાં નાની મોટી કીમતી વસ્તુઓ જાઠવી રાખેલી હતી. યુરોપના સર્વોત્તમ ચિત્રકારોની કેટલીક કીમતી હાથીઓ ઠેકઠેકાણે જાઠવેલી હતી. ચીન, જાપાન, હિન્દુસ્તાન, મીસર વિગેરે દેશોની અમૂલ્ય વસ્તુઓ બેંકને એ લોકોનાં હૃદય આશ્વર્યથી ભરાઇ ગયાં. હીરા, જવાહીર વિગેરે બહાર નહોતું તે તો મોટી મોટી મજબૂત લોહાની ત્રીજેરીઓમાં હતું તે પેટીઓને જોતાં જ મનમાં એમ થતું હતું કે એમાંથી એક પણ વસ્તુ ચોરી જવી તે તો હવાને મુઠ્ઠીમાં પકડવાની વાત જેવું છે.

જે સ્થળે એ લોહાની ત્રીજેરીઓ જાઠવેલી હતી તેની આરે બાજુ કેટલેક દુર સુધી લોહાને મજબૂત કોરો બનાવેલો હતો. મિબંધેક તે ઓરડામાં જઇને બેઠો તો લીલામખા શરૂ થઇ ચૂક્યું છે. પરંતુ ખરીદનારની સંખ્યા દશ આરથી વધારે નહોતી. જે લોકો ખરીદવા આવ્યા હતા તે સર્વ

જળીતા આસામી હતા. મિં બ્લેક એકવાર તીવ્ર ટ્રિટી સર્વના તરફ જોયું તો તેને જણાયું કે એ એક અપરિચિત અકસ્મ પશુ છે—તેમાં એક બેટ હોય શકે તેવો નથી.

ઈન્સ્પેક્ટર કુટ્ટરે બોલે તરફ જોઈને ધીમે સ્વરે કહ્યું:—“મિં બ્લેક! આમાં એક પશુ માણસ એવો જણાતો નથી કે તે બેટ હોય શકે. મને તો જોઈ જણાય છે કે તે લુચ્ચાએ આપણને દેરાન કરવા નકામી બાલચ બાપી અહીં બોલાવ્યા છે.”

મિં બ્લેકે કહ્યું:—“એ કેમ કહી શકાય જો તે અહીં નહીં આવ્યે હોય તો થોડીવાર પછી આવશે. કારણ લીલામ હમણાંજ શરૂ થયું છે. હા; જો તે અહીં નહીં આવે તો આપણે તેને બુદ્ધિમાનજ કહેવો પડશે કારણ કે અહીં આવીને ફસાઈ ગયા પછી તેનું ન કળવું મહા મુશ્કેલ છે,”

મિં બ્લેકની એ વાત સાચી હતી; કસવીનાં લીલામખાનામાં સાધારણ ચોર, લૂટારા અને ખીરસા કાતરો જો આવી ચઢે તો ત્યાંથી તેનું છટકવું એ સફળ કામ નહોતું. તે બજારની સાધારણ દુકાન નહોતી મિં બ્લેક, કુટ્ટર, અને રિમથ આજે આવ્યા હતા તે સિવાય દરેક જો કોન્સ્ટેબલો અને સાધારણ પોલીસ પહેરેલા એ ડીટેક્ટીવો ત્યાં હમેશા હાજર રહેતા હતા. આ વખતે પણ હતા અને આવનાર માણસોને ખારીક દૃષ્ટીએ તપાસતા પોતાની દરેક બગવી રહ્યા હતા.

મિં બ્લેકને જોતાંજ મિં જેમ્સ કેસવી સલામ કરી હસીને બોલ્યો:—“મિ બ્લેક! તમે તો આ બાબત કદી આવતાંજ નથી. આજે કેમ લુલા પડ્યા? કાંઈ ખરીદવા આવ્યા છો?”

મિં બ્લેકે ઉત્તર આપ્યો:—“નહી, ફક્ત લીલામ જોવાંજ આવ્યો છું. જેકમાં મારા એટલા રૂપીઆ નથી કે અહીંની કાંઈ વસ્તુ ખરીદી શકું. સાંભળ્યું છે કે આજે અહીં કિંમતી જવાહીરનું લીલામ થવાનું છે. તે હું ખરીદી શકીશ નહીં પણ તે જોઈને નેત્ર તો સફળ કરીશ.”

મિં કસવીએ આનંદથી હાલું:—“તમે સાચું કહો છો આજ અહીં જે વસ્તુઓ લીધામ થશે તેમાં એવી પણ વસ્તુઓ છે કે આખા યુરોપમાં કોઈ ઠેકાણે હશે નહીં મને જણાય છે કે આજે જ્યાં બધા ખરીદદારો સાથે તમારે ઝોળખાણુ નથી. હું તમોને તેઓની સ.થે ઝોળખાણુ કરાવું—આ સર હીજારી વેજ છે. તમે એમના પિતાને બાંધું કરીને ઝોળખતા હશો.” મિં બેકની પાસેજ પિંમતી પોલાક પહેરી એક હવ્ય વંચને યુવાન હમો હતો; કમ્પરીએ તેના તરફ ધસારો કરીને મિં બેકને ઉપર મુજબ હાલું હતું તેથી મિં બેકે સંર હીજારી વેજ સાથે શેંકહેન્ડ કરી.—

સર હીજારીએ હાલું: “મિં બેક! તમારો મેળપ થયાથી હું પ્રસન્ન થયો છું. તમારે વિષેની બધી ખાખતો મેં વર્તમાનપત્રોમાં જાંચી છે તેમજ મિત્રો તરફથી પણ આપની કેટલીક પ્રશંસા સાંભળી છે. મારા સ્વર્ગસ્થ પિતા આપની ઉપર અતીશય વિશ્વાસ રાખતા હતા. એક વખત કોઈ કેશમાં તમે તેમને સરી મદદ પણ કરી હતી”

મિં બેકે હાલું: “હા; તમારા પિતા મારા ઉપર બહો પ્રેમ રાખતા હતા. તે ‘વેજ અધર્મ’ નામની ફર્મના માલિક હતા, પ્રશંગોપાત તેમને બધી વખત મારી મદદ લેવી પડી હતી. તેમના મૃત્યુની ખબર સાંભળી મને કોઈ સગાના વિયોગ વેદના જેટલો શોક થયો હતો.

સ્નેહમય—પિતાની વાતો યાદ આવવાથી તે યુવકના નેત્રોમાંથી આંસુ ખરવા લાગ્યાં, તેણે ગંભીર આવથી હાલું:—મિં બેક! હું મારા પિતાના મૃત્યુ સમયે તેમની પાસે નહોતો એ દુઃખ હું મારા આખા જીવનમાં કદી ભૂલીશ નહીં. તે વખતે હું આસ્ટ્રેલિયા ગયો હતો અને ત્યાંથી અમેરીકા આવ્યો ગયો હતો. પિતાના મૃત્યુ સમાચાર મળતાંજ તત્કાળ હું અહીં આવ્યો આવ્યો.”

મિં બેકે પૂછયું:—“આજ તમે અહીં શું! કોઈ ખરીદવા આવ્યા છો?”

સર હીલારીએ સ્મિત કરીને કહ્યું:—“તે હું ચોક્કસ કહી શકતો નથી; પણ હવે હું સુસાદરી કરવાનો નથી. લગ્ન કરીને ગૃહસ્થ બનવાનો મારો મનોમાવ છે. સંસારી થવાનો હોવાથી હીરા જવા-હીરની મારે જરૂર છે. મેં સાંભળ્યું છે, કે હિન્દુસ્થાનના મોગલ સમ્રાટ જહાંગીરની પ્રિયતામાં જોગમ નુરજહાંનાં એક જોડી ‘કર્ણ પુલ’ આજ જહાં લીલામ થવાનાં છે તે ખરીદીને લગ્નને દિવસે મારી પત્નીને બેટ આપવાનો મારો વિચાર છે.”

સર હીલારીની વાત સાંભળી મિ. ખેરક ચમકી ઉઠ્યો, કારણ કે એજ વસ્તુની ચોરી કરવાનું બેટ તેને જણાવ્યું હતું. તેણે સર હીલારીને કહ્યું. સર ! એ ચીજ એવી છે કે કોઇ સમ્રાટ પોતાની કન્યા તમને પરણાવે અને તેને તમે એ કર્ણપુલ બેટ કરો તો તે પોતાને મહા ઔરવ-શાળી સમજે. હું ધારું છું કે તમારી પત્ની પાસે એ અલંકાર જોઇ બીજી સ્ત્રીઓ પોતાના મનમાં ને મનમાં બળશે. પણ એ મેળવવા માટે તમારે પુષ્કળ પૈસા ખર્ચવા પડશે. કારણ કે લીલામમાં તમારા હરીફ ધણા નીકળશે.

સર હીલારીએ કહ્યું:—“હરિદ્વારમાં તો ધણા લોકો ઉતરશે પરંતુ હું એવા ડરથી પાછો હડીશ નહીં. તમે તે કર્ણ પુલો જોયાં છે ? મિ. કસરી ! આપને તે મિ. ખેરકને બતાવવામાં કેમ પણ જાતની અડચણ નથીને ? મિ. કસરીએ કહ્યું:—“હું ખુશીથી બતાવીશ એમાં અડચણ શાની ?” મિ. કુટસ તમે પણ તે જોઇને તમારાં નેત્રો સફળ કરો !” ત્યાર પછી મિ. કસરીએ લોહાની ત્રીજેરીમાંથી એક બોક્સ કાઢ્યું, તે લોહાની ત્રીજેરીમાં એવા અનેક બોક્સ હતાં તે દરેક બોક્સ જુદી જુદી જાતનાં હીરા-અલંકારોથી ભરેલાં હતાં મિ. કસરીએ બોક્સની ચાંપ દબાવતાં જ તે ખુલ્યું અને કાચબરમાંજ અંદર હીરાજડીત ચકચકિત કર્ણ-પુલની જોડી દેખાવા લાગી. મિ. ખેરક તે એકી નજરે જોઇ રહ્યો. એવં

સુ-દર ઠણ્ઠુલ તેણે અગાઉ કદી જોયાં ન હતાં. ઇન્સ્પેક્ટર કુટસ પણ તેની પ્રશંસા કર્યા વગર રહ્યો નહોતો. હીલી મખમલનાં બોક્સમાં રાખેલાં તે ઠણ્ઠુલના હીરાની જ્યોતિએ સર્વની આંખોને ચાંલવી નાખી. સર હીલારી વેન્ડે તે બોક્સ પોતાના હાથમાં લઈ ઉત્સાહપૂર્વક મિ. બ્લેકને કહ્યું:—“જુઓ કેવી સુંદર વસ્તુ છે મારી પત્ની એને મેળવીને જે પ્રસન્ન ન થઈ તો સમજી લેવું કે પૃથ્વીમાની કાંઈ વસ્તુ એને પ્રસન્ન કરી શકશે નહીં. સાંભળ્યું છે કે ‘આ અસંકાર મોગલ બાદશાહના અંતઃપ્રેરમાં કયાંથી અને કેવી રીતે આવ્યો હતો અને છેવટે હિન્દુસ્થાનમાંથી ઇંગ્લાંડમાં કેવી રીતે લાવવામાં આવ્યો તેનો રહસ્યમય થોડો ઇતિહાસ પણ છે:—કેમ ખરેખર મિ. કસવી?’”

કસવીએ કહ્યું:—“હા, વાત એ ખરી છે પણ હું તે સારી રીતે જાણતો નથી. તુરજહાં આ ઠણ્ઠુલ ફૂલને બહુ ચાહતી હતી. જગત—પ્રસિદ્ધ કોલિનર—બાદશાહ એ ઠણ્ઠુલને પણ હિન્દુસ્થાનમાંથી ઇંગ્લાંડમાં લાવવામાં આવ્યાં હતાં. પરંતુ સ્વર્ગસ્થ હોતરી ઘાટે એ અમુલ્ય અભાગને કયાંથી મેળવ્યાં તે હું કહી શકતો નથી. ઘણાએ ઝવેરીઓએ એને જોતાની સાથેજ કહ્યું છે કે આ હીરા તદ્દન નિર્દોષ અને મહામુલ્યવાન છે, એમ કરીને તેણે બોક્સને બંધ કરી સર્વની સામે ત્રીજેરીમાં મુકી દીધું.

ત્યાર પછી મિ. બ્લેકને ઇન્સ્પેક્ટર કુટસે કહ્યું:—“જે સ્ત્રી લાખ રૂપીઆનાં ઠણ્ઠુલ કાનમાં પહેરે તે ખરેખર એવકુફ હોવી જોઈએ! આ મુલક એને ખરીદવા ઉત્સુક થઈ રહ્યો છે, પણ બુદ્ધિ કરતાં એની પાસેં પૈસા વધુ છે એટલુંજ.”

મિ. બ્લેકે કશો પણ ઉત્તર આપ્યો નહોતો. માત્ર એક વાર આમ તેમ તેણે બોલ્યું. તેને ખાતરી થઈ કે એટલે જો દીધો છે. “ચોરપર વિશ્વાસ રાખી હું અહીં આવ્યો તે ઠીક નહોતો. ક્યું અહીં કાંઈ પણ

આણસ એવો જણીતો નથી કે જેને “મેટ” સમજી સન્દેહ પણ લાવી શકાય. “બ્રેક” ને વિચારમાં પડેલો બ્રેક રિમયે કહ્યું:—“સાહેબ ! આપણે આપણો સમય નકામો ગુમાવ્યો બેટે કહ્યું હતું કે “હું તમને મુઠીમાં દબાવીશ” તે સત્યજ જણાય છે કારણ કે તમને અહીં બોલાવીને તે વખતે કોઇ ખીજાજ શિકારની શોધમાં ફરતો હશે.”

મિં બ્રેકે કહ્યું:—“હવે અહીં આવ્યાજ છીએ તો ચોડાનપણ થોમી નેજ જમએ. હવે લીલામ અંધ થવાને બહુ વાર નથી. મિં કુદસ ! તમને પણ હવે ખાત્રી થઇ હશે કે બેટે આપણી સાથે જૂડાજ તો પકાડી છે.”

ઈન્સ્પેક્ટર કુદસે કહ્યું:—“ચોર જૂઠું નહીં બોલે તો પછી શું સળજનો જૂઠું બોલશે ? તની એક બે વાતો સાત નીવડતાથી હું ધારતો હતો કે તે પોતાના કહેવા પ્રમાણે કરશે. પણ તેણે જાણ્યું કે આપણી બહુ અહીં પાકવાની નથી તેથી અહીં આવવાનું તે સાહસ કરી શક્યો નહીં.”

લીલામ થયા કંટું હતું એક પછી એક ઘણા મુદ્દવવાન અલંકારો મોટી કિંમતે વેચાઇ ગયા. પરંતુ તૂરજહાનાં કર્ણપુલ હતું લીલામ થવાના હતાં. સર હીલારી નેને માટે ઉત્સુક થઇ રહ્યો હતો અને ખીજા પણ એક બે માણસો તે લેવાની ઇચ્છાથી કિશા ઉભા લીલામ બેસા કરતા હતા ખીજા વસ્તુઓ વેચાઇ ગયા પછી તે કર્ણપુલનો વારો આવ્યો. મિં કસવી ટેબલની સામે બેઠો બેઠો લીલામ કરતો હતો. તેના હાથમાં હાથીદાંતનું બનેલું એક નાનું બાકસ હતું જે ઘણુંજ મનોહર હતું. તેના પર સોનાનું પતર મઢેલું હતું અને તેમાં કાતરકામ પણ કરવામાં આવેલું હતું. એ બાકસને ઉંચકીને કસવીએ ગંભીર સ્વરે કહ્યું:—“હવે ૮૭ નંબરનો માલ લીલામ થશે. એમાં સાધારણ વસ્તુ નથી પણ ભારત સમ્રાટી તુરજહાનાં ‘કર્ણ પુલ છે.’ એમાં જે બે હીરાઓ છે, તેની બરાબરી કરનારા હારા આ પૃથ્વીપર જડવા મુશ્કેલ છે. મટે મારો વિચાર એવો છે કે એની માગણી વીસહજાર પાઉન્ડથી શરૂ થવી

જેમએ । ” તેની પસેજ એક ઠીંગણાં કરતો પુરુષ હોતો હતો. મોટા ઝાવરકાંઠથી તેનું શરીર ઢંકાયલું હતું. માથાપર રેશમી ટોપી અને આંખપર સોનેરી ચશ્માં હતાં. તે ચાહ્લી હતો અને તેનું નામ સેમ્યુઅલ મોન્ડીફિક્સ હતું. લંડનમાં તેની જવાહીરની દુકાન હતી. ખીટ આપતાં તે બોલ્યો:—“વીસ નહીં ત્રીસ હજાર પાઉન્ડ.”

મિ. કસવીએ કહ્યું:—“ત્રીસ હજાર પાઉન્ડ એ કિંમત પશુ એ જવાહીરને માટે થોડી છે. જેને બોલવું હોય તે બોલો નકામો સમય ગુમાવશો નહીં.”

સર હીલારી પોતાના બન્ને હાથ ગજવામાં ધાલી મિ બ્લેકની પાસે હોતો. તેણે ધણી ઉત્સાહથી કહ્યું:—“પાંત્રીસ હજાર પાઉન્ડ.”

સેમ્યુએ કમ્પનિ સ્વરે કહ્યું “ચાલીસ હજાર પાઉન્ડ.”

સર હીલારીએ કહ્યું “પીરતાલીસ હજાર પાઉન્ડ.”

કિંમત પર કિંમત વધવા લાગી. ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્મ વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ લીલામ ક્યારે ખલાસ થશે એક “કર્ચુ ફૂલ”ની જોડી ઉપર આટલા ખર્ચા પૈસા ખરચવા તૈયાર થએલા લોકોની બુદ્ધિને તે વખોડવા લાગ્યો.

સેમ્યુલ બોલ્યો: “પચાસ હજાર.”

સર હીલારીએ કહ્યું: “પંચ્યાવન હજાર.”

સર્વ લોકો સર હીલારી તરફ જોવા લાગ્યા. તેનું મુખ ઉત્સાહથી ભાલ ચર્મ ગયું હતું પણ સેમ્યુઅલ તેને છોડે તેવો નહોતો કારણ કે હીલારી તેને કિંમત હતી. તેણે કહ્યું: “સાઠ હજાર પાઉન્ડ.”

સર હીલારીએ પુર્ણ જ કહ્યું: “પાંચઠ હજાર પાઉન્ડ.”

મિ. બ્લેક સર હીલારીનાં મોં સામે જોઇ કુટ્મને કહ્યું: “આ મને તેટલા પૈસા થશે તોપણ “કર્ચુ ફૂલ” જરૂર બેશે.”

કુટ્મે કહ્યું: “એ મુખ જણાય છે. એના પિતાની સર્વ સમ્પત્તિ એ આજન ગુમાવી દે. તો તેમાં કંઈ અજાણ્ય નથી.”

સેમ્યુઅલ બોલ્યો:-“પંચોતેર હજાર પાઉન્ડ.”

સર હીલારી બોલ્યો:-“એંશી હજાર પાઉન્ડ.”

સેમ્યુઅલ બોલ્યો:-“પંચાશી હજાર પાઉન્ડ હું એ જવાહીરને કદી પણ છોડવાનો નથી.”

સર હીલારી સેમ્યુઅલ તરફ જરા પણ ધ્યાન ન આપતા બોલ્યો “પંચાશ્ય હજાર પાઉન્ડ.”

સેમ્યુઅલ બોલ્યો:-“એક લાખ પાઉન્ડ.”

મિં કસવીએ કહ્યું:-“લાખો પાઉન્ડની ચીજ ! એક લાખ પાઉન્ડમાં જાય છે જેને બોલવું હોય તે બોલો.”

સર હીલારી બોલ્યો:-“એક લાખ દસ હજાર પાઉન્ડ.”

હવે સર્વે જોનારાની દ્રષ્ટિ સેમ્યુઅલનાં મુખ તરફ વળી તેનાં મુખ પર આખા અંગનું લોહી ધસી આવી એકત્ર થયું થયું હતું.

મિં કસવીએ કહ્યું:-“એક લાખ દસ હજાર થયા છે. મિં સેમ્યુઅલ બોલો ! કાંઈ વાધો !”

સેમ્યુઅલ કાંઈ પણ બોલ્યો નહીં. એટલે કસવીએ “એક લાખ દસ હજાર પાઉન્ડ “ત્રણવાર” એમ બોલીને “કર્ણફૂલ”ની પેરી ટેબલ ઉપર મુકી દીધી. પછી તે બોલ્યો:-“સર હીલારી ! આ જગપ્રાસદ બૂધણ તમારે થયું. તમે એ ખરીદ્યું એ માટે હું બહુ જુદા થયો છું. મને આશા છે કે એ આબૂધણ જરૂર તમારી પત્નીનું મન રંજન કરશે.”

સર હીલારીએ કહ્યું:-“ઝવેરીની સાથે હરિદ્રાષ્ટ કરવાયાં એનું મૂલ્ય વધી ગયું છે પણ એ માટે હું દિલગીર નથી એને હું ખરીદી શક્યો એ આનંદની વાત છે ! જો ઝવેરી હજી આગળ વધત તો હીલારીએ મારે પણ વધવું પડત મિં બ્લેક ! હું એ કર્ણફૂલની કિંમત વધી ગયું છે !”

મિ० બ્રેકે કહ્યું:-“એ કહેવું મુશ્કેલ છે. એવી શોખની ચીજોની કિંમત પસન્દગી ઉપર થાય છે. તમે એ ‘કર્ણપુલ’ને સંભાળી ઘેર લઈ જાઓ, એના ઉપર ઘણાં ભોંકાની દ્રષ્ટિ હશે અને ખીજની વસ્તુ પોતાની કરી લેવાનો તો તેવા ભોંકાનો તો ધ-ધોજ છે.”

સર હીલારીએ કહ્યું:-તમે, તથા તમારા સાથીઓ મારી સાથે મારાં ઘર સુધી આવવાની કૃપા કરશો તો પછી મને કોઈ પણ જાતની ચિંતા નથી.”

મિ० બ્રેકે કુદમની સામે જોયું. કુદસે ઇશ્વારતથી પોતાની સમ્મતિ દર્શાવી. તેણે વિચાર કર્યો:-“એટ અહીંથી તો એ અમુલ્ય વસ્તુને ચોરી શક્યો નહી, પણ સર હીલારી જ્યારે એને અહીંથી ઘેર લઈ જશે ત્યારે ચોરવાનો પ્રયત્ન કરશે. તેથી છેક છેવટ સુધી એનું અવલોકન કરવું જ જોઈએ.”

હવે સર હીલારીએ કસવીને કહ્યું:-“મિ० કસવી ! તમારા ‘કર્ણપુલ’ની કિંમતમાં એક આપીશ તો ચાલશે. કારણ કે અહીં મારી પાસે એટલા રોકડા પાઉન્ડ નથી.”

મિ० કસવીએ કહ્યું:-“ચાલશે તમે એક આપો; એમાં શી હરકત છે ?”

સર હીલારીએ ગજવામાંથી સોનાની ફાઉન્ટનપેન અને એક-થ્રુક કાઢી એક લાખ દશ હજાર પાઉન્ડનો એક લખી આપ્યો. મિ० કસવીએ પણ સામી રસીદ લખી આપી. અને અલંકારની નાની પેટી સર હીલારીના હાથમાં આપતાં કહ્યું:-“સર હીલારી ! બારત સમ્રાટની જોગમ નૂંજહાના હીરાલંકાર યોગ્ય માણસના હાથમાં ગયા, તેથી હું અત્યંત પ્રસન્ન થયો છું. હું ઇશ્વરને પ્રાર્થના કરું છું કે અમુલ્ય આભૂષણ તમારી સુખ સમૃદ્ધિની વૃદ્ધિ કરી, ભેડી વેળાનું મનરંજન કરે ! અને તમારું દામ્પત્ય જીવન સુખી નાવેડો !”

સર હીલારીએ કહ્યું:-“તમારું કહેવું સફળ થાયો !”

ત્યાર પછી સર હીલારીએ કર્ણપુલનું ખોક્સ ખોલ્યું અને કસવીનાં મુખ સામે જોઈને તેણે કહ્યું:-“મિ० કસવી ! તમે જૂલ

કરી છે. તમે મને ક્યું બોલસ આપ્યું ? આમાં તો “કર્ણકુલ”નું નામ નિશાન પણ નથી.”

મિં કસવીએ આખો ફાડી વિસ્મયતા પૂર્વક કહ્યું:—“મેં બૂલ કરી છે ? તમે એ શું કહો છો ? મેં “કર્ણકુલ”નું બોલસ તમને આપ્યું છે. શું એમાં તે નથી ?” એટલું કહી તેણે તે બધને જે જોયું જેથી તે ખેશુદ્ધ થવાની અણી પર આવી ગયો । કારણ કે બોલસ ખાલી હતું. તેમાં કર્ણકુલ નહોતાં !!!

પ્રકરણ ચોથું.

ચોરની ચતુરાઈ.

કુદ્યનામાંએ ન આવે એવી ખીનાને જોઈને મિં કસવીનાં શીરપર જાણે વળગાત થયો હોય એવો તે થઈ ગયો ! તેનું મ્હોં સુકાઈ ગયું અને આખોમાં ભયના ચિન્હ દેખાવા લાગ્યાં. મનને હાથે પોતાનું માથું ઢખાવી સર હીલારીનાં મ્હોં સામે જોતો જોતો તેનીએ ખેસી ગયો.

સર્વ જોનારાઓ ચૂપચાપ ઉભા રહ્યા હતા. ચોર આજુ એરી જ્ઞાન્તી પ્રસરી રહી હતી કે એક ટાંકણી પડે તો તેનો પણ ચોખ્ખો અવાજ સંભળાઈ શકે કેટલીક ક્ષણ પછી મારે સ્વરે મિં કસવીએ કહ્યું:—“મારા અમૂલ્ય હીરાના અત્રકાર ક્યાં ગયા ?”

સર હીલારીએ કહ્યું:—“હું પણ એજ પૂછું છું કું ધારું છું કે બોલસ આપવામાં તમારી ભુલ થઈ છે । અસલ બોલસ કાઢી આપવાથી સર્વ ભુલ સુધરી જશે. તમે આમ ગભરાઈ શા માટે ગયા છો ?”

મિં કસવીનું શીર પવનની હાલતા પાંતરા માફક કંપી રહ્યું હતું તેણે તે બોલકવની સામે જોતાં કહ્યું:—“નહીં હું ભુલ્યો નથી. મેં તમને કર્ણકુલનું બોલસ આપ્યું છે. અલકારની ચોરી થઈ છે । હે પ્રભુ ! તમે મારો આવો સર્વ નાશ શા માટે કર્યો ! હાય ! હું લૂંટાઈ ગયો !”

સર્વે કસવીની વાત સાંભળી એક ખીજના મ્હોં સામે જોવા લાગ્યા. પણ ખરી હકીકત કોઈ સમજી શક્યું નહોતું. મિં બેઝેક ઉત્તેજિત બાવથી કસવીની પાસે જઈને બોલસ હાથમાં લઈ તેને તપાસ્યું.

તેણે જોયું તો અખમલની નીચે સફેદ કાગળનો ટુકડો તેને બંધાયો. તેને બહાર કાઢ્યો તો તેમાં રખતરના અક્ષરોમાં છાપેલું હતું કે:-

“ધન્યવાદ સાથે લીધાં..... બેટ.”

એ વાંચી મિં બેઠેલું માથું ફરવા લાગ્યું. ક્ષણભરને માટે તેની વિચારશક્તિ શુભ થઈ ગઈ ! આવી રીતનો અભૌતિક બનાવ તેણે પોતાનાં આખા જીવનમાં કદી પણ સાંભળ્યો ન હતો. તે સમજી ગયો કે “કર્ણપુલ” ચોરાઈ ગયા. અને તે બેટજ ચોર્યાં છે કારણ કે તેની સાબીતી પણ મોજુદ છે. પણ તે તેણે કદી રીને ચોર્યાં એજ ગમતવુંજ મુશ્કેલ હતું !

એક કલાક પહેલાં એજ બોક્સમાં તે હીરા-અલંકારને બેઠેક પોતાની નરી આંખોએ જોયાં હતાં. કસવીએ તે બતાવી ખીજ કાઢના હાથમાં ન આપતાં સર હીલારીનાજ હાથમાં આપી. પછી બોક્સ ત્રીજેરીમાં મુક્યું હતું. સર હીલારીએ સર્વની સમક્ષ તે બોક્સ ખોલ્યું હતું અને બોક્સમાં કર્ણપુલ નહોતાં એ જાહેર અથવા મંત્રપ્રયોગ નહીતો ખીજું શું ?

એ સર્વ જાણતોનો મિં બેઠેક વિચાર કરતો હતો એટલામાં બોક્સમાંનો બેટનો પત્ર વાંચી કુદસ એકદમ ચોંકી ઉઠ્યો અને બરાડ મારીને ખોલ્યો:-“ચોરી ! ચોરી ! ! અલંકાર ચોરાઈ ગયા છે. ચોર બેટ છે ! ! !”

ધન્યેકટરની બરાડ સાંભળીને મિં બેઠેક જાણે ઉંધમાંથી જાગત થતો હોય તેમ તેણે સત્તાસૂચક સ્વરે કહ્યું: “હમણાંને હમણાં સર્વ બારણા બંધ કરો. કોઈ બહાર જઈ શકે નહીં. તુરજહાં બેગમનાં મુમસિદ્ધ “કર્ણપુલ” લાંબીજ ચોરાયાં છે. ચોર હજી છટકી ગયો નથી તેને પકડવો જોઈએ.”

મિં બેઠેલું કહેવું સાંભળી પહેરોગીરો ઝોરડાનાં બારણાં બંધ કદી દાર સાથે પોતાની પીઠ લગાડી પથરનાં પૂતળાં પ્રમાણે ઉભા રહ્યા. ત્યાંના બંને ડીરકટીવો પણ પહેરોગીરોની આજુબાજુ આવીને ઉભા. તે ઝોરડામાંથી કોઈ બહાર નીકળે એ અસંભવિત હતું.

ઝોરડાના દ્વારા બંધ થતાં જ સર્વેની ખાત્રી થઈ કે જવાહીરની ચોરી થઈ છે. સર્વે પોતપોતાનો અભિપ્રાય આપરા લાગ્યા. કોઈએ કહ્યું: “આવા બંદોબસ્તમાંથી અલંકાર ચોરાઈ જવા એ અસંભવિત છે.” કોઈએ કહ્યું: “એવો કાણ છે કે આટલા માણસોની સમક્ષ ચોરી કરે?”

સર હીલારીને અત્યાર સુધી ખાત્રી નહોતી કે ‘કર્ણપુલ’ ચોરાઈ જયો છે. મુળ વાત શું છે તે ન સમજાયાથી તે મિં બ્રેકનાં મુખ સામે આતુર દ્રષ્ટિએ જોવા લાગ્યો. મિં કસરી હજી સુધી શુદ્ધિમાં આવ્યો નહોતો. સન્નિપાતના રોગી જેવી તેની અવસ્થા હતી. તેની આંખો સામે અંધારું છાયાઈ રહ્યું હતું. શુદ્ધિ પર આવતાં જ તેણે કહ્યું: “મિં બ્રેક! મારા આભૂષણો ચોરાઈ જયાં! હાથ! હાથ મારે તો દેવાળું કાઢવું પડશે.”

સર હીલારીએ કહ્યું: “શું! ખરેખર કર્ણપુલો ચોરાઈ ગયાં છે?”

મિં બ્રેકે કહ્યું: “હા ચોરાઈ ગયાં એ વાત નિર્વિવાદ છે. તેમજ એ ચોરના જેવો ધુર્ત અને અદ્ભુત યુક્તિમાન ચોર આખી દુનિયામાં બીજો ન હોય. જે ન બની શકે તે તેણે બતાવ્યું છે. નહીં તો આપણી સર્વેની આંખોમાં ધુળ નાખી તે ‘કર્ણપુલ’ શી રીતે ચોરી શકે? વળી આ ચોરી એ કરવાનો છે! એવી ખબર ગઈ કાલે મને ટેલીફોનથી તેણે આપી હતી. હું તેને પકડવા જ અહીં આવ્યો હતો, પણ મારી તે સર્વ મહેનત વ્યર્થ ગઈ!”

સર હીલારીએ કહ્યું: “ઝાહ! તે એવો બચકર ચોર છે! મિં બ્રેક! એ અલંકાર ગમે ત્યાં હો તમારે તે શોધવા જ પડશે. મારે તેની ખાસ જરૂર છે. એને માટે હું ગરીબ થઈ જાઉં તો પણ કાંઈ હરકત નહીં. જે માણસ એ ‘કર્ણપુલ’ લાવીને મને આપશે તેને એક હજાર પાઉન્ડ હું ઇનામ આપીશ.”

મિં કસવીએ રૂધાવલા સ્વરે કહ્યું: “હું પણ તેને એક હજાર પાઉન્ડ આપીશ એનો પતો અવશ્ય લાગવો જોઈએ. નહીં તો મારે મરવું જ પડશે. પણ મિં બ્રેક! એ ચોરને પકડશે કાણ? આખા

યુરોપમાં સર્વોત્તમ ડીટેકટીવ તો તમેજ છો. હું તમને વિનંતિ કરું છું કે એ કામનો બાર તમારે લેવો. બીજાથી એ કામ બની શકવાનું નથી. મિં કુટસ તમે પણ સ્કોટલેન્ડ યાર્ડના ડીટેકટીવોમાં અગ્રગણ્ય છો. તેથી તમે પણ જરૂર મિં બ્લેકને મદદ કરશો. એનાથી તમારું ગૌરવ વધશે એનો પતો તમે લગાડશો તો હું તમો દરેકને એક એક હજાર પાઉન્ડ ધનામ આપીશ.”

મિં બ્લેકે કાંઈ પણ પ્રકારનો અભિપ્રાય આપ્યો નહીં. તે શુપ્તરૂપ ખાલી બોક્સ તરફ એકી નજરે જોતો જડ જોવો ઉભોજ રહ્યો કેટલીકવાર ચિન્તામાં ગોચા ખાધા પછી એક નિર્વાસ મુકી તે બોલ્યો:—“હું એ ચોરને શોધી કાઢીશ. પરંતુ તમારે એમ ન સમજવું કે તમારા ધનામને માટે હું આ કાર્ય કરવા તત્પર થયો છું. મારે તમારું ધનામ જોષ્ટું નથી. જે ચોર મારી આંખોમાં ધુળ નાખી ચોરી કરી છે તેને હું પકડીશ—તો તેજ મારું ધનામ છે. વધારે શું કહું? એ કાંઈ મને એનો પતો મેળવી આપે તો હું ચોતે તેને એક હજાર પાઉન્ડ ધનામ આપવાની પ્રતિજ્ઞા કરું છું.”

મિં બ્લેકની વાત સાંભળીને, સર હીલારી વેન્ડ પ્રજ્ઞસાપૂર્ણ દ્રષ્ટિથી તેના મોં તરફ જોઈને બોલ્યો:—“મિં બ્લેક! તમારી વાત સાંભળી મને ખુબ સંતોષ થયો છે, હું સમજી ગયો છું કે ચોર પકડવાની તમારી પણ પ્રયત્ન ઇચ્છા છે. તમારા કરેલા પ્રયત્નો એ સફળ ન થશે, તો અમે સમજીશું કે અમારુંજ કમનસિબ છે.”

મિં બ્લેકની વાત સાંભળી ઇન્સ્પેક્ટર કુટસે (મનમાંજ) કહ્યું:—“કાણે જાણે કેટલીયે નામોશી મિં બ્લેકના નસીબમાં લખેલી હશે. જે નરતુ સર્વના દેખતાં ચોરાઈ ગઈ તેનો પતો એ શી રીતે બામશે?”

સ્મિય કાંઈ પણ બોલ્યો નહીં. મિં બ્લેકની શક્તિ પર તેને અમાધ વિશ્વાસ હતો. તો પણ બ્લેકની પ્રતિજ્ઞાથી તેને શાન્તિ ન થઈ કારણ કે તે જાણતો હતો કે બેટના જેવા શક્તિશાળી ચોર

સાથે આ હરિદાસ છે.

વધુ ખાત્રી કરવા કુટસે એકવાર ફરીને મિં કસવીને કહ્યું તમે નકામા દિલગીર થઈ ગયા છો “કર્ણકૂળ” ત્રીજેરીમાં જ હશે, આટલા માણસોની સામે ચોરી થાય એ ન બનવાનું છે. તમે એકવાર શોધી જુઓ.”

મિં કસવીએ નિરાશાથી કહ્યું:—“નહીં બાપુ નહીં, તે ત્રીજેરીમાં નથી આ મખમલનું બોક્સજ એ કર્ણકૂળ રાખવાનું સ્થાન છે.”

મિં બેઠે કહ્યું:—“કુટસ! મિં કસવીની વાત ખરી છે. જવા હીર યોગામ્જ ગયા છે. કારણ કે ચોરીની સાખીની ચોર બોક્સજ મૂકી ગયો છે. તે શું તમે બૂલી ગયા?”

ઇન્સ્પેક્ટર કુટસે કહ્યું:—“ચોરી થઈ એ ખરું, પણ ચોરીનો માલ હજી અહીં જ હશે કારણકે હજી એક પણ માણસ ઘરની બહાર ગયું નથી. માટે ખેટ અહીં જ હોવો જોઈએ. પરંતુ આ સર્વમાં કાણ ખેટ છે એ જાણવું મુશ્કેલ છે. આ સંજોગોમાં સર્વની બડતી લેવી જોઈએ.”

મિં કસવી ત્યાં ઉભેલા સર્વ માણસો તરફ નજર ફેરવી કુટસનાં કહેવાનો સ્વીકાર કરવા માટે જરા નારાજ થયો. કારણકે સર્વ માણસો ધનવાન અને આપરદાર હતા. છતાં તે અમૂલ્ય કર્ણકૂળની આશાનો ત્યાગ કરવો એ પણ મુશ્કેલ હતું. હવે શું કરવું જોઈએ એ તે ચોક્કસ ન કરી શકવાથી તે ચૂપજ બેસી રહ્યો.

તેને ચૂપ જોઈને મિં બેઠે કહ્યું:—“આ બાબતમાં વિચાર કરવાનું કામ નથી. દરેકનાં કપડાંની બડતી લેવી પડશે. જે નિરપરાધી છે તેને એમાં શરમાવાનું કાંઈ કારણ નથી; છતાં એ પણ નક્કી છે કે:—જડતી લેવાથી કાંઈ પણ ફળ મળવાનું નથી! સાફ પરિણામ આ માટે આવવાનું નથી તે અમે કહી શકતા નથી. પણ એવી ખાત્રી છે કે હવે આ મકાનમાં કર્ણકૂળ નથી. ખેટ તેને લઈને નિર્વિધે નાશી ગયો છે.”

સ્મિથ બેઠેકની વાત સમજી જઈને મનમાં જ બપડવા લાગ્યો:—

“નાશી શી રીતે ગયો હશે! તે કાંઈ મારા ધ્યાનમાં આવતું નથી.”

બેક આ વખતે વિકટ ગુચવાડામાં પડી ગયો હતો, તેની અવસ્થા જોઇને ઇન્સ્પેક્ટર કુટસ મનમાં હસતો હતો.

ત્યાર બાદ ઇન્સ્પેક્ટરે મૂઝપર હાથ ફેરવતાં કહ્યું:—“ગૃહસ્થો ! તમારામાંના બધા મને જાણખે છે કે નહીં તે હું નથી જાણતો હું સ્ટોટલાંડ યાર્ડના ડીટેક્ટીવ વિભાગનો ઇન્સ્પેક્ટર કુટસ છું. પોલીસ ઓફિસર તરીકે હું તમો સર્વને જણાવું છું કે આ ઝોરડામાંથી મિં કસવીનાં કર્ણપુલ ચોરાઇ ગયાં છે. ચોર આટલામાં જ છે ? તમારોમાં કોઇ છે કે નહીં તે હું નક્કી કરી શકતો નથી, તેથી દરેકનાં કપડાંની જડતી લેવાની જરૂર છે. આશા છે કે એને માટે ટાઇ પણ વાંધો ઉઠાવશે નહીં તમે સર્વ જાણતાજ હશે કે એક લાખ દસ હજાર પાઉન્ડની કિંમતનું જવાહીર ચોરાઇ જવાથી તેની શોધ માટે સર્વ પ્રકારના ઉપાયો કરવા પડે છે.”

ઇન્સ્પેક્ટર કુટસનું કહેવું સાંભળીને પોતાનું અપમાન સમજી જડતી લેવા માટે વાંધો ઉઠાવનાં સુપ્રસિદ્ધ ઝવેરી મિં સેમ્યુઅલે કહ્યું. “મને કોઇ પણ ચોર સમજી સન્દેહ કરશે નહીં પણ આ પ્રમાણે જડતી લેવી એ અત્યંત અપમાન સૂચક છે. હું એ કર્ણપુલને ખડકો પથ્થર નથી એ હકીકત મિં કસવી સારી રીતે જાણે છે ! કેમ મિં કાફર્ડ તમારો શો મત છે ?”

મિં કાફર્ડે કહ્યું:—“લીજામ જોવા આવી આટલો વખત ચુપાવ્યો અને જતી વખતે ચોરીનો ચાંદ્રો કપાળે લગાડી જવું એ પણ એક પ્રકારની વિચિત્રતા નહીં તો ખીજું શું ? અહીંયા આવવામાં હવે શોભા રહી નથી.”

મિં કાફર્ડનાં કથનનું ખંડન કરતાં બેકે કહ્યું:—“ઇન્સ્પેક્ટર કુટસનાં કહેવા પ્રમાણે જડતી લેવામાં અશાન્તિ—ચવાનો સંભવ છે. મારું સર્વને નમ્ર નિવેદન છે કે જ્યારે એ જવાહીરને મિં કસવીએ અને અમે નથી ચોર્યું તેમજ તમારામાંથી પણ કોઇએ તે ચોર્યું નથી; તો પણ વહેમ ટાળવાને માટે આપણાં સર્વનાં વસ્ત્રોની તપાસ કરવામાં આવે તો તેમાં

આપણને કાંઈ પણ પ્રકારનો વાધો ન હોય ? જવાહીર ચોરાયું છે એમાં તો લેણ પણ શક નથી પણ એનો ચોરનાર કાણ છે ? એ જાણવું મુશ્કેલ છે ! તેથી તપાસ કરવી એ જરૂરનું છે. જેણે એ નથી ચોરી તેને એમાં વાધો હોય શકે નહીં અમારી પણ તપાસ થશે અને પણ અમારા ઉપરનો સંદેહ દૂર કરવી થયું.”

મિં બ્લેકનું કહેવું સાંભળી મિં સેમ્યુઅલે કહ્યું:-હા; મિં બ્લેકની વત ખરી છે. આપણે શા માટે નકામો આપણા ઉપર બ્લેમ રાખવા દઈએ? અમારા કપડાંની બલે તપાસ થાય. એમ કહીને સેમ્યુઅલ બંને હાથ ઢિયા કરીને ઉભો રહ્યો. પછી તો કાંઈને વાધો રહ્યો નહીં. સર્વે મનમાં સમજ્યા કે જે માણસ વાધો લેશે તેજ નક્કી ચોર ગણાશે.

સાર પછી બે ડીટેક્ટીવે એએ મિં બ્લેકના ધસારાથી સેમ્યુઅલનાં કપાં તપાસવા માંડ્યાં. તેની ટોપીથી બુટ સુધી તમામ જોયું પણ ચોરાયેલાં કશુંકુલ મળ્યાં નહીં !

આ પ્રમાણે દરેક માણસનાં વસ્ત્રોની તપાસ થઈ પણ કાંઈ પણ પરિણામ આવ્યું નહીં. સર હીલારીએ પોતાનો કોટ ખતાવ્યો અને બાકીનાં સર્વ વસ્ત્રો ખતાવ્યાં છતાં પણ પરિણામ શુન્યજ આવ્યું. સર હીલારીએ પછી રિમતહાસ્ય કરતા કહ્યું:-“ખરેખરો ખેલ છે. વિચારવાની વાત તો એ છે કે જે વસ્તુ પૈસા આપી મેં પોતે ખરીદી છે તે કુંજ ચોર ? તેને માટેજ મારી પણ જડતી ? ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્રસ તમે તો બેટ નથી !”

કુટ્રસે કહ્યું:-“ગભરાઓ નહીં મારા વસ્ત્રોની પણ તપાસ થશે”

સાર પછી મિં બ્લેક કુટ્રસ, કસવી, અને રિમથ વિગેરે સર્વનાં વસ્ત્રો તપાસાયાં પણ કાંઈ પણ લાભ થયો નહીં.

મિં બ્લેકે કહ્યું: “મેં પકડેલીજ કહ્યું” તું કે તપાસમાં કાંઈ પણ લાભ થવાનો નથી. કારણ કે બેટ તે ચોરીને ચાલ્યો ગયો છે, કશુંકુલ તેની પાસે છે. હવે તેને પકડવા માટે શું કરવું જોઈએ ?”

ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્રસ બોલી ઉઠ્યો: “કરવાનું શું ? મારું માથું કાપી

લ્યો: આ વખતે જેટલી મારી માનહાનિ થઈ છે તેના કરતાં તો મારું શીર કપાઈ ગયું હોત તો મને એટલું દુઃખ થાત નહીં. હું પ્રથમથી જ જાણતો હતો કે આ જાદુગરનું કામ છે. મેં એવા ધણાં પુસ્તકોમાં વાંચ્યું છે કે 'હિંદુસ્થાનમાં જાદુગરો જે વસ્તુને અડકે તે શુભ થઈ જાય છે, પરંતુ આ એટલે તેનો પશુ ગુરૂ છે. કારણ કે એને તો ચોરવાની વસ્તુને અડકવાની પશુ જરૂર પડતી નથી."

મિં. બેઠેકે હસીને કહ્યું:—"કુટસા દિવાના ના બનો! આ ચોરી છે! જાદુ નથી! આપણે એ ચોરની યુક્તિ સમજી શકતા નથી એટલી આપણી બુદ્ધિ ઓછી છે. અને તેથી જ તમે આ ચોરીને જાદુ સમજો છો."

મિં. કસવીએ કહ્યું:—"તમારી વાત સાંભળીને મને એમ લાગે છે કે; તમે આ ચોરને પકડશો. ખરેખર શું તમે તેને શોધી કાઢી મારી આપશું રક્ષણ કરશો!"

મિં. બેઠેકે કહ્યું:—"હા; આશા તો એવી છે; અને આશાજ મારો મુળ મંત્ર છે. હું કદી પણ નિરાશ થતો નથી. મિં. કસવી! હું તમને ખાત્રી આપું છું કે ચોરના મ્હોમાંથી એ "કર્ણપુલ" કાઢાવવાં એ માથુસનું જ કામ છે. એટલે તમારી ચોરાયેલી વસ્તુ તમને જરૂર મળશે પણ તમારા "કર્ણપુલ" ક્યાં છે- અને કાતી પાસે છે! તે હું અત્યારે જાણતો નથી; સર્વ અધારામાં છે તોપણ હું તમને કહું છું કે તમે નિરાશ થશો નહીં."

મિં. કસવીએ ગળવામાથી સર હીલારીનો ચેક કાઢી તેનું હાથમાં પાછો આપતાં કહ્યું:—"સર હીલારી! તમે તમારો ચેક પાછો લ્યો. તમને "કર્ણપુલ" મળ્યાં નથી એટલે તમે દિલ્લીગીર થયા હશે જે અલંકાર તમને પહેાંચ્યા પછી શુભ થઈ જતો તો તમારો ચેક તમને પાછો મળી શકત નહીં પણ તમને તે મળ્યાં પહેલાં ચોરાઈ જવાથી તમે નિર્દોષ છો!"

સર હીલારીએ કહ્યું:—"મારાં દુર્ભાગ્યથી જ એ કર્ણપુલ ચોરાઈ ગયાં છે અને તેથી મને ધણું દુઃખ થાય છે. એ લાખ પાઉન્ડ એની કિંમત આપવી પડત તો પણ હું તે લીધા સિવાય રહેત નહીં. ખેર, જે થવાનું હતું તે થયું. મિં. કસવી! હું મારો ચેક પાછો લઈ લઉં છું. જ્યારે

મિં બ્લેક એ ક્યુપુલ શોધી કાઢશે અને મને મળશે ત્યારે હું એના પૈસા તમને આપી દઇશ. મારા પિતાને કેટલીયેવાર મિં બ્લેક મદદ કરેલી હોવાથી મને એમના કાર્ય ઉપર સમ્પૂર્ણ વિશ્વાસ છે.”

મિં કસવીએ કહ્યું:—“ધન્ય કરે ને મિં બ્લેક આ કામમાં સફળતા મેળવે; હું ધણા દિવસથી લીલામનો ધંધો કરું છું પણ અત્યાર સુધીમાં કોઇપણ વસ્તુ મારે ત્યાંથી ચોરાઇ નથી. આજની આ બાબતમાં મારે કંઇ પણ દોષ નથી કારણ કે મારી બેઢરકારીથી આ ક્યુપુલ ચોરાયાં નથી.”

મિં બ્લેક બોલ્યો:—“મિં કસવી! તમે તદ્દન નિર્દોષ છો! જે ચોર તમારાં ક્યુપુલ ચોરાઈ છે તેના જેવો ચાલાક ચોર આખા યુરોપમાં બીજો નથી. તેણે માત્ર તમારોજ સર્વ નાશ કર્યો છે એમ નથી પણ તમારા જેવા ધણા ગૃહસ્થોને તુકશાન પહોંચાડ્યું છે.”

સર હીલારીએ કહ્યું:—“તમે શું કહ્યું? જેતું નામ ઘેટ છે તે એકજ માણસે ધણા ભોકાને ત્યાં ચોરી કરી છે? જે તમારી એ વાત સત્ય હોય તો તો તેના જેવો બીજો ચોર પૃથ્વી પર નથી અને તેને માટેજ મિં બ્લેક—તેને તમારે કોઇપણ ઉપાયે પકડવોજ જોઇએ.”

ત્યારબાદ ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સે પોતાના સિપાઇઓને તે ઝોરડાના દરવાજા બોલવાનો ઇશારો કર્યો. દરવાજો ઉઘડતાંજ મિં સેમ્યુઅલ, કાફર્ડ વિગેરે સદ્ગૃહસ્થો આદ્યા ગયા. પાંચ મિનિટ પછી “ડેલી એડિસન” નામના પત્રનો એક રિપોર્ટર આવ્યો અને તે આશ્ચર્યજનક ચોરીનો રિપોર્ટ લખીને આદ્યો ગયો. ધીમે ધીમે ધણા પત્રોના રિપોર્ટરો આવ્યા તે પણ લખીને આદ્યા ગયા કારણ કે એવા સમાચારથી પત્રની નકલો વધુ પ્રમાણમાં ખપતી.

મિં બ્લેક, ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સ અને સર હીલારી હજી સુધી લીલામખાનામાંથી ગયા નહોતા ત્યાં માણસો વધારે આવવા લાગ્યાં

એટલે બંનેકે કહ્યું “રિમથ! હવે આપણે ઘેર જવું જોઈએ નકામે વખત યુમાવવામાં કશો લાભ નથી. મિં કસવી! આ ચોરીની બાબતમાં જો મને કાંઈ નવી ખબર મળશે તો હું તમને જણાવીશ. જ્યાં સુધી એ કહ્યુંકુલ મળશે નહીં ત્યાં સુધી હું જ્ઞાન્ત થવાનો નથી. તમે વિશ્વાસ રાખજો. ચોરને જરૂર હું પકડીશ.”

મિં કસવીએ કહ્યું:—“મિં બંનેકે આ વિકટ સંકટમાંથી મને અચાવેલો એ આપનાજ હાથમાં છે.”

સર હીલારીની મોટર નીચે ઉભી રહી હતી. એના જેવી મોટર બંડન શહેરમાં બેચારજ હતી કારણ કે તેની કિંમત ઓછામાં ઓછી ત્રીસ પાંત્રીસ હજાર રૂપિયા હતા.

સર હીલારી, મિં બંનેકે, ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સ અને રિમથની સાથે મોટરની પાસે આવ્યો. તેનો સુવેશધારી મોટર ડ્રાઇવર ટોપી હતારીને અદ્વચી ઉભો થઇ ગયો. સર હીલારીએ પોતાને હાથે મોટરનું આરણ ઉઘાડીને મિં બંનેકેને કહ્યું:—“તમે મારી સાથે ચાલો, કાંઈક પીણું લઇને હું તમારી સાથે તમારે ઘેર આવીશ અને અહિંજ એટની સર્વ કદાણી સાંભળીશ. તેને વિષે જે કાંઈ તમે કહ્યું છે તેનાથી મારી જિજ્ઞાસા પુરુષણ વધી ગઇ છે.”

સર હીલારીની વાત પૂરી થઇ ન થઇ એટલામાં રિમથ એકદમ ચોંકી ઉઠ્યો, તેને એમ કરતો જોઇને સર્વે એકદમ આશ્ચર્યમાં પડી ગયા અને તેને પૂછ્યું:—“કે શું છે?” પણ તેનો ઉત્તર ન આપતાં રિમથે મિં બંનેકેની પીઠપર હાથ મુક્યો કારણ કે તેની પીઠપર એક નાનો સરખો કાર્ડ ટાંકણીથી લગાડેલો હતો રિમથે તે કાર્ડને ઉઘેડી બંનેકેના હાથમાં આપતાં કહ્યું:—“સાહેબ જણાય છે કે કાંઈક તમારી મરકરી કરવા માટે આ કાર્ડ તમારા કોટપર લગાડ્યો છે. જુઓને એમાં શું લખ્યું છે?”

મિં બ્લેકે કુતુહલ વશ થઇ કાડે હાથમાં લીધા તેમાં એકજ લીટી બખેલી હતી તે વાગ્યીને ભ્રમિતની માફક તે રિમથની સામે જોઇ રહ્યો. અને કાડે તેના કાપતા હાથમાંથી નીચે પડી ગયો.

રિમથે તે લઇને વાગ્યો તેમાં બખેલું હતું કે:-

‘કર્ણકુલ લઈ લીધાં; ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સને કહો કે તમારા ધડીઆળમાં કેટલા વાગ્યા તે જુવો--’

“બેટ”

મિં બ્લેકે ચારે તરફ જોયું તો ત્યાં રિમથ, કુટ્સ અને સર હીલારી સિવાય કાંઈ નહોતું! ત્યારે એ કાડે કાણે તેની પીઠપર લગાડયો? પહેલાં તો કાંઈએ એ જોયો નહોતો. આ કેવું રહસ્ય ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સને બ્લેકે ધડીઆળમાં જોવાનું કહ્યું.

કુટ્સે કહ્યું:-“હું મારી ધડીઆળમાં જોઈ? તમારી પાસે ધડીઆળ નથી! એટલું કહીને કુટ્સે જાકીટનાં ગળવામાંથી ધડીઆળ કાઢતા અછોડો ખેંચ્યો. પરંતુ અછોડા સાથે ધડીઆળ ન આવતાં એક કાગળનો ટૂકડો ખેંચાઈ આવ્યો! તેણે આશ્ચર્ય સાથે જોયું તો તેની કિમતી ધડીઆળ જાકીટના ગળવામાં નહોતી! તેનું માથું ફરવા લાગ્યું આંખો જણે મધ થઇ ગઇ! તે કાંઈપણ જોતી શક્યો નહીં. મિં બ્લેકે તે કાગળને અછોડામાંથી કાઢીને જોયું તો તેવાજ અક્ષરોથી તેમાં છ.પેલું હતું કે: “કુટ્સ? હવે જાઓ, આજેજ તમારી નોકરીનું રાજીનામું આપી દો-બેટ”

પ્રકરણ ૫ મું.....અદલત સાહસ.

ઈન્સ્પેક્ટર કુટ્સ ધડીઆળ ગુમ થતાથી જ્ઞાનશૂન્ય થઇને ઉભો રહ્યો. લગભગ પાંચ મીનીટ પછી જોડ્યો: ‘હાય! માર’ ધડીઆળ કાણે ચોરું? અછોડો તો ગળવામાંજ છે પણ ધડીઆળ કાણે લીધું? એ બંન્ને બેટનું જ કારરચાન છે મિં બ્લેક! એ પાપીએ તો મને

ચોખ્ખો કરી નાંખ્યો. જરૂર મને એ માંડાની હોસ્પીટાલમાં મોકલશે.”

મિં. બ્લેકે કહ્યું: “હા, એ બેટનું જ કામ છે, પરંતુ જે વસ્તુ જતી રહી તેનો શોક કરવાથી શો ફાયદો? તમે તો કહેતા હતા કે મારે એક દિવસ નોકરીનું રાજીનામું આપી દેવું પડશે, તે તો ન થયું પણ સોનાની ઘડીઆળ મફત જતી રહી, હવે એમ ન થાય કે આ તમારા નાકપરનાં ચશ્મા ગુપ્ત થઈ ગયા. તમારા નુકસાનથી મને ધણું દુઃખ થાય છે!”

કુટસ કોણથી રાતો ચતો બોલ્યો; “ચૂલામાં જાય તમારું દુઃખ! હમણાં જો એ બેટ મારા હાથમાં આવે તો એનું બેગુન કાઢી નાખું.”

એટલું બોલીને તે ત્યાંથી ગુસ્સામાં જ ત્વરિત ગતિથી એક બાજુ ચાલ્યો ગયો.

કમ્પેક્ટરના ગયા પછી સર હીલારીએ કહ્યું:—“મિ. બ્લેકે! કુટસને પણ સાથે જ લેવા હતા પણ તે તો એકદમ ચાલ્યા ગયા કિમતી ઘડીઆળ ચોરાઈ જવાથી તેમનું મન ખાટું થઈ ગયું છે ખરેખર બેટ અસાધ્ય સાધક છે! માણસના ખીસ્સામાંથી આ પ્રમાણે ઘડીઆળ ચોરાતાં મેં કદી પણ જોયાં નથી બેટ એક અદ્ભુત ચોર છે એમાં તો શક નથી. આજ તમારી સાથે મેળાપ થવાથી હું ઘણો જ પ્રસન્ન થયો છું. પરંતુ એ સાંભળીને તમે અપ્રસન્ન થશો નહીં કે જો બેટની સાથે મારો મેળાપ થઈ જતો, તો હું વધારે પ્રસન્ન થાત. એવા ચાલાક ચોરને જોવાને મારે હું ઘણો આતુર છું.”

મિં. બ્લેકે કહ્યું:—“તે મળવાને હું ઘણો આતુર છું. મને વિશ્વાસ છે કે મારી આશા જલ્દી પૂર્ણ થશે.” લ્યારઆદ સર હીલારી, મિં. બ્લેકે અને રિમથને સાથે લઈ હોટલમાં ગયો ત્યાં તેમણે પીણું પીધું ત્યાં મિં. બ્લેકે ઝાઝી વાતચીત કરી નહીં. મિં. બ્લેકે ચિન્તાતુર હતો. કારણ કે જે આશયથી લીલામખાનામાં તે ગયો હતો તે આશય સફળ થઈ નહોતો.

સ્મિથ પણ ચુપજા બેઠો હતો; પણ સર હીલારી તો ઉત્સાહ-
પૂર્વક પોતાની આકીકાની મુસાફરીનું વર્ણન સાંભળાવી રહ્યો હતો.

હોટલમાંથી ફાગત થયા પછી સર હીલારી મિં. બ્લેક સાથે
તેનાં (બ્લેકનાં) બેકરસ્ટ્રીટવાળાં ઘર તરફ ગયો. મિં. બ્લેકનો ઓરડો દેશ
પરદેશની ધણી સુન્દર વસ્તુઓથી શણગારેલો હતો. તે સર્વ વસ્તુઓને
બેઠને સર હીલારી ધણે પ્રસન્ન થયો. દીવાનખાનામાં બેઠા પછી ડાશી,
સીંગારથી મિં. બ્લેક સર હીલારીની જનિયિ સેવા બળવી. પછી
સર હીલારીએ કહ્યું: “મિં. બ્લેક! હું બેટ વિષે વધારે જાણતો નથી.
તમે તેને વિષે જે જાણતા હો તે કહો; હું તે સાંભળવાને ધણો
આતુર થઈ રહ્યો છું.”

મિં. બ્લેકે કહ્યું:—“હું પણ તમારી માફક બેટ વિષે વિશેષ
જાણતો નથી, હું માત્ર એટલું જ જાણું છું કે તે એક ચાલાક ચોર
છે; અને જો તે જલ્દી પકડાશે નહીં તો એના અત્યાચારથી કુદસ
ગાંડો થઈ ગયો છે અને મને પણ તે હેરાન હેરાન કરશે. જ્યાંસુધી
હું એને પકડીશ નહીં ત્યાં સુધી નિશ્ચિતતાથી સૂઈ શકીશ નહીં, અને
ત્યાં સુધી બીજાં કાંઈપણ કામ હું હાથમાં પણ પકડીશ નહીં.”

બ્લેકની વાત સાંભળીને સ્મિથે કહ્યું:—“ત્યારે તો તે હવે વધુ
વખત સ્વતંત્ર રહી શકશે નહીં. જલ્દીથી તેને જલમાં જવું પડશે.”

સર હીલારીએ કાતર દ્રષ્ટિએ સ્મિથના સામે બેઠને કહ્યું:—
“તમારી આ વાત સાંભળીને બેટ જરૂર સાવચેત થઈ જશે.”

સારખાદ મિં. બ્લેકે ટુકાણમાં બેટની કથા સર હીલારીને કહી
સાંભળાવી. આખરે સ્કોટલાંડ યાડના ટેલીફોનથી બ્લેકની સાથે બેટ
વાત કરી હતી તે સાંભળીને સર હીલારીએ સ્મિતહાસ્ય કર્યું. છેવટે

બેઠે કહ્યું. ‘સો દિવસ ચોરના તો એક દિવસ શાકુકારનો. જરૂર તે પકડાશે હું તેને પકડયા વિના રહેવાનો નથી.

સર હીભારીએ કહ્યું:—“પણ તમારી આશા પૂર્ણ કરે! હું એ ચોરાયશો અલંકાર મેળવવાને અત્યંત આતુર થઈ રહ્યો છું. મિં બેઠેક એ પાપી ચોરને પકડવામાં જો મારી મદદની જરૂર હોય તો ધણી ખુશીથી હું તમોને મદદ કરવા તૈયાર છું, મને ખાતરી છે કે એ કામમાં મને આનંદ મળશે. મારી પાસે પુષ્કળ વખત છે એટલા માટે ચોરનો પત્તો લાગે તો મને ટેલીફોનથી ખબર આપજો હું તમારી પાસે આવીશ.”

મિં બેઠેક કહ્યું:—“હું હમ્મેશાં ઘેર રહેતો નથી એટલે તમને ખબર આપવામાં જરા દીલ પશુ થાય. તમારાં કર્ણપૂલ તમને ક્યારે મળશે તે પશુ હું કહી શકતો નથી છતાં એજ કામ પર હું મંડયો રહીશ.”

ત્યાર પછી સર હીભારીએ ત્યાંથી રજા લીધી મિં બેઠેકની પાસે ધણું કામ હતું પણ તે સર્વ પડતું મૂકી બેટને પ્રથમ પકડવો એ નિશ્ચય કર્યો. તેને બીજો દિવસે ધણાં માણસો મિં બેઠેકને મળવા આવ્યા, પણ તે કેમને મળ્યો નહીં. તેમાં મોટા મોટા માણસો હતા પણ તે સર્વને નિરાશ મને પાછા જવું પડ્યું. બેઠેક આખો દહાડો ક્યાંય ગયો નહીં; માત્ર ચિન્તાતુર ચિત્તે ધુમ્રપાન કરવામાંજ દિવસ વીતાડ્યો. આખા દિવસમાં કેઈપણ સિદ્ધાંત તે નક્કી કરી શક્યો નહીં. રાત્રે એ પ્રહર રાત્રિ વીતી જવા પછી તેને કાંઈક નિદ્રા આવવા લાગી ત્યારે તે ખુરશી ઉપરથી ઉઠી ‘કાલે શું કરીશું?’ એ વિચાર કરતો શય્યાપર જમને પડ્યો. સુતાની સાથેજ તે નિદ્રાવશ થયો !

મિં બેઠેક કેટલો વખત સુધી નિદ્રાવશ રહ્યો તે તેને માલુમ પડ્યું નહી. પણ ગંભીર રાત્રિમાં અચાનક તે જાગી ઉઠ્યો. તેણે આંખો ઉઘાડી જોયું તો ચારે બાજુ અલંકાર પ્રસરેલો હતો. તેને

એમ લાગ્યું કે કોઇના શબ્દથી મારી નિદ્રાનો ભંગ થયો છે. તેને એમ પણ લાગ્યું કે મારા ઓરડામાં કોઇ ગુપ્ત્યુપ ફરી રહ્યું છે. બન્નેકે પોતાના નિહાનો નીચેથી બરેલી પોસ્તોલ કાઢવાને હાથ લાંબાવ્યો. ત્યારે તેને જણાયું કે કોઇનો ગરમ શ્વાસોચ્છ્વાસ પોતાના મુખપર આવી રહ્યો છે. એક ક્ષણમાં તેનાં માથાને કોઇ અડક્યું અને તત્કાળ તેનું માથું ફરવા લાગ્યું. જરાવારમાં તો તે બેથુદ્ધ બની ગયો!

થોડીક મિનિટ પછી પાછો બન્નેક શુદ્ધિમાં આવ્યો. આંખો ઉઘાડી પણ ઉજવળ પકાસના કિરણો અસહ્ય લાગવાથી ઇચ્છા હોવા છતાં પણ તેને આંખો બંધ કરવી પડી.

બ્લેક વિચાર કરવા લાગ્યો:—“આ શું છે? હું સુતી વખતે તો બત્તી પુત્રાવીને સૂતો હતો. જગૃત થયો ત્યારે પણ મેં જોયું હતું તો ઓરડો અંધકારથી પરિપૂર્ણ હતો. તો પછી આ પ્રકાશ શાનો?” તેણે ઉઠવાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ હાથ કે પગ તેનાથી હલાવી શકાયો નહીં! તેનું કારણ જાણવાને તેણે પ્રયત્ન કર્યો તો જણાયું કે તેના બંને હાથ પગ દોરી વડે પલંગના પાયા સાથે બાંધેલા છે! ડોકું ફેરવીને જોયું તો પાસેજ પુરસી ઉપર એક માથુસ તેને બેઠેમો જણાયો. તેનું શરીર લાંબું પહેળું અને અંગ પ્રત્યંગ પણ બ્લેકનાં જેવાં જ હતાં! તેનાં કપડાં આખી રંગના, અને પગમાં પેટન્ટ ચામડાંના યુટ હતાં. તેના જમણા હાથમાં એક પોસ્તોલ હતી અને તે તેણે બ્લેકની છાતી સામે ધરી રાખી હતી.

મિં બ્લેકે તેની સામે જોયું પણ તેને ઝાળખી શક્યો નહીં કારણ કે આવનરનું મ્હોં એક આખી રંગના પુરખાથી ઢાંકેલું હતું. તેની બનાવટમાં પણ નવીનતા હતી. તે તેની ટોપીનોજ એક ભાગ હતો. માથા પરના ટોપ ક્ષિતિશ સૈનિકોના ટોપ જેવો હતો, પુરખામાં બે

આખો સિવાય નાનની સામે કેટલાંક છિદ્રો હતા તેથી તે સરળતાથી વાતચોત કરી શકતો હતો. મ્હોની સામે એક નાની સરખી ફાડ હતી. એ સિવાય તે પુરખાથી તેનું મળું પણ ઢંકાયલું હતું. મિં બ્લેકે પુરખાનાં છિદ્રોમાંથી આગન્ટુકનાં બે ચમકતાં નેત્રો જોયાં તેની પ્રખર અને અંતર બેદી દ્રષ્ટિ જોઇને તે સમજી ગયો એ માણસ અસાધારણ બુદ્ધિવાન અને ધૂર્ત છે. મિં બ્લેકે આગન્ટુકની સામે કેટલીકવાર સુધી જોયા કાઢું પણ હાથ પગ બાંધેલા હોવાથી તે ઉઠી શક્યો નહોતો. માત્ર માથું હલાવવાની અને વાત કરવાની તેનામાં શક્તિ હતી. કેટલોક સમય આવનારના હાથમાંની પોસ્તોલ તરફ જોઇ કામળ સ્વરે તેણે કહ્યું: “પ્રણામ! સતાર થયું હોય એમ જણાય છે?”

આવનારે ધીમે સ્વરે કહ્યું: “નહીં. હજી રાતના બે વાગ્યા છે. આ વખત ગૃહસ્થ માણસને મળવા માટે ચોગ્ય નથી.” આવનારનો કંઈ સ્વર મીઠો અને બાષા નરમ હતી. શિક્ષીત અને સભ્ય પુરૂષ સિવાય બીજું કોઈ એની માફક વાતચીત કરી શકે નહીં.

મિં બ્લેકના આશ્ચર્યની સીમા રહી નહીં. તેણે કહ્યું:—“આવી વાતોથી શો લાભ? હવે કૃષ્ણ કરીને જણાવો કે આગ કવખતે કયા કારણસર આપે અને દર્શન આપી કૃતાર્થ કર્યો છે?”

આવનારે કહ્યું:—“હું કદી પણ મારી ઇચ્છા વિરૂદ્ધ કામ કરતો નથી. પણ કોઈએ મળવાનું કહ્યું હોય તો તેને અવશ્ય મળું છું.”

મિં બ્લેકે પ્રથમની માફક કામળ સ્વરે કહ્યું:—“મારી વાત સાંભળીને તમે અસંતુષ્ટ થશો નહીં. મારી રમરણ શક્તિ ધણી તીવ્ર છે એવો મને વિશ્વાસ છે; પરંતુ આ વખતે મારો વિશ્વાસ શિથિલ થયો હોય એમ જણાય છે. મેં કોઈ અપરિચિત વ્યક્તિને આજે મળવાનું કહ્યું હોય એવું મને યાદ નથી. જે લોકોને મારે મળવાનું

હોય છે, તેનું નામ અને મળવાનો સમય હું મારી બુકમાં નોંધી લઉં છું. ટેમલ ઉપર મારી નોટબુક પડી છે તમને કોઈ પ્રકારનો વધો ન હોય તો તે બોલીને—”

મિં બ્લેક વાક્ય પૂરું કરે તે પહેલાંજ આગન્ટુકે ટેમલ ઉપરથી લાલ ચામડાએ મઢેલી એક સુંદર નાની સરખી નોટ બુક લઇ તેનાં પાના ઉલટાવવા લાગ્યો. ત્યાર પછી તે બોલી ઉઠ્યો:—“મિં બ્લેક! આજે છઠ્ઠી અક્ટોબર છે. આજે તમે કાંઈક અસ્વસ્થ છો; કારણકે આજે જે સોફા અહીં આવીને તમને મળવાના છે તેમાં મારું નામ દેખાતું નથી.”

વિજળીના અમકારાની માફક તેને એક વત યાદ આવી મઝ તેણે કોષિત સ્વરે પૂછ્યું:—“ત્યારે તમે કોણ છો?”

ઉત્તર મળ્યો:—“બેટ.”

પ્રકરણ છઠું:.....બ્લેક બંદીવાન!

આવનાર ચોરોનો ગુરૂ બેટ છે એ તેનાજ મુખથી સાંભળી મિં બ્લેકનું માથું ફરવા લાગ્યું અને હૃદય ભેરથી ધડકવા લાગ્યું. “શું આ બેટ છે? જે બેટે ઇન્સ્પેક્ટર કુદ્મને દિવાનો ખનાવી દીધો છે, જે બેટે ડગલે ૨ પગલે મને મુશીમતમાં ઉતારી દીધો છે; જેને પકડવાને માટે મેં નિદ્રા અને આહાર તજ્યાં છે. તે અદ્ભુત પ્રકૃતિનો બેટ મારી પાસે બેઠો છે!” એમ બ્લેક વિચાર કરવા લાગ્યો. તેને પોતાના નેત્રો અને કાનનો વિશ્વાસ આપ્યો નહીં, “શું! આ જાદુ છે? નહીં જાદુ નથી પ્રત્યક્ષ સત્ય છે.” એમ પાછું વિચારી આગન્ટુની સામે જોઇ રહ્યો. થોડી ક્ષણ પછી તેના મનની અચંચતા દૂર થઇ ગઇ. તેણે ધીર ભાવથી આવનારના અચંચળ નેત્રો પર નજર નાંખી ધીમે ધીમે કહ્યું:—“સાહેબ! તમારા હર્ષનથી મને ધણે આનંદ થયો

છે; પરંતુ દુઃખ એ વાતનું છે કે તમારો સત્કાર કરવાને હું અસમર્થ છું તમે એક ગૃહસ્થ માણસ બાટલી તરફી લઈ મારે ઘેર આવ્યા છો; હું શું કરું ને શું રહેવા દઉં! એમ મને થાય છે! એક સીંગાર તો પીએ. સામે બોક્સમાં સીંગાર મૂકેલી છે તે લ્યો; અને કૃપા કરીને તેમાંની એક સીંગાર મને પણ આપશો તો હું આપનો અત્યંત ઉપકાર માનીશ.”

આવનારે વગર ઉઠ્યે હાથ લાંબો કરીને સીંગાર કેસ લઈ તેમાંથી એક સીંગાર કાઢી ઠાંતું “મિ. ‘બ્લેક’! મેં તમારા બંને હાથો કોઈ કારણને માટે બાંધ્યા છે જેને માટે મને પણ દુઃખ થાય છે. તમારા જેવા પ્રમિદ્ધ અને યુદ્ધિમાન કોટેકટીવ સાથે હરિદાષ સ્વીકારવાથી વિરોધ સાવચેતીની જરૂર છે. હું એવો બેવકુફ નથી કે આત્મરક્ષાની વ્યવસ્થા ક્યાં વિનાજ તમારી સામે આવું શું તમને એક સીંગાર આપું? તમારા બંને હાથો તો બાંધેલા છે તો પછી સીંગાર શી રીતે પીશો? વાર તમારી હુમ્મપાનની સગવડને ખતર તમારો એક હાથ ઢોડી નાંખું છું છતાં કૃપા કરીને મારા ઉપર હુમલો ન કરશો. મારી પાસે પણ ભરેલી પીસ્તોલ છે. સાવધાન! મારી પીસ્તોલને કોઈપણ પ્રકારનો અવાજ થશે નહીં અને જાણી કામ કરશે. તેમજ મારું નિશાન પણ નકામું જશે નહીં. તમે તો મારી પાસેજ સૂતા છો એટલે મારું કામ પૂર્ણ કરવામાં જરાપણ વાર લાગશે નહીં. પણ મને આશ્ચર્ય છે કે તમે નકામા મૃત્યુને આલિંગન કરવા તૈયાર થાઓ એવા યુદ્ધિહીન તો નથીજ. મેં તમને હમણાં જ કહ્યું તે તમારી અત્યારની સ્થિતિને અનુસરીને શિષ્ટાચારની વિરૂદ્ધ છે. પરંતુ પોતાનું કાર્ય સાધવાને દરેક વખત સરળતાનો આશ્રય લેવો જોઈએ.” આમ કહી તેણે મિ. બ્લેક પાસે જઈ તેનો જમણો હાથ

છોડી નાંખી તેના હાથમાં એક સીગાર આપી અને દીવાસળી વડે તે સળગાવી આપી. પછી પોતાની સીગાર સળગાવી તે પીવા લાગ્યો.

મિં બેઠેકે છાનોમાનો ધુમ્રપાન કરવા લાગ્યો. તેને લાગ્યું કે તે (પોતે) સ્વપ્નમાં સીગાર પી રહ્યો છે. બેટનું તેને સ્વપ્ન આવતાંજ તે નિદ્રાવશ થઈ ગયો હતો. સ્વપ્નું સાચું કે આ સાચું? તેનો તે નિશ્ચય કરી શક્યો નહીં મ્હોંમાંથી સીગાર કાઢી ધીમે ધીમે બેટ કહ્યું:--
“મિં બેઠેકે! મને અહીં બેઠેને તમે અત્યંત વિસ્મિત થયા હશે. પણ હું વાયદાનો સાચો છું તેની તમને પ્રથમથીજ ખાતરી થઈ ચુકી છે, અને નહીં થઈ હોય તો આગળ થશે. હું જે કંઈ કહીશ તે પ્રાણે ભવિષ્યમાં જરૂર કરીશ. આપને માદ તો હશેજ. ટેલીફોનની વાત ચીતમાં મેં કહ્યું તું કે હું તમારે ઘેર આવી તમને મળીશ તે વાયદો પૂર્ણ કરવા હું આવ્યો છું.”

મિં બેઠેકે કામળ સ્વરે કહ્યું:--“તમારા મેળાપથી હું વિસ્મિત થયો છું. પણ અસંતુષ્ટ થયો નથી. તમે આટલી રાત્રે મારા ઘરમાં કેવી રીતે પેંસી શક્યા તે જાણવાને હું આતુર છું?”

બેટ કહ્યું:--“તમારા ઘરનો મુખ્ય દરવાજો ઉઘાડી હું અંદર આવ્યો છું. તમારા ઘરમાં જેટલાં તાળાં લગાડેલાં છે તે સર્વની નકલી ચાવીઓ મારી પાસે છે.”

ત્યાર બાદ સીગાર મ્હોંમાં ધાલી મિં બેઠેકે બીજાનાપર હાથ ફેરવવા લાગ્યો કારણ કે ત્યાં એક વીજળીની ધંટડીનું બટન હતું. એ બટન દાખવાથી નીચે જ્યાં સ્થિત હતો ત્યાં ધંટડી વાગતી હતી. બેઠેકે ધાર્યું કે બટન દાખવાથી ધંટડી વાગશે એટલે સ્થિત ઉપર આવી બેટને પકડી લેશે! પણ તેની એ આશા પૂર્ણ થઈ નહીં કારણ કે ધંટડી વાગીજ નહીં.

આ બાળુ મિં બ્લેકને જમણો હાથ ફરતો જોઈને બેટ કહ્યું:- “મિં બ્લેક ! હું તમારી મતલબ સમજી ગયો છું પણ તમે તેમાં નિષ્ફળ નીવડ્યા છો કારણ કે હું જ્યારે અહીં આવ્યો ત્યારે જ ઘંટડીની વીજળીનો પ્રવાહ બંધ કરતો આવ્યો હતો.”

મિં બ્લેકે તેનો કશો પણ ઉત્તર ન આપતાં તત્કાળ બિછાના નીચેથી પોતાની પીસ્તોલ કાઢી બેટના પર ગોળી છોડવા તૈયાર થયો; પણ બેટ તેનાથી જરા પણ ડર્યો નહિં. તેણે સ્થિર બેઠાં બેઠાં કહ્યું:- “તમે મને મારવાનો નકામો પ્રયત્ન કરો છો હું પ્રથમથીજ સર્વ તરફથી સાવચેત છું. તમારી પીસ્તોલમાં ગોળી ક્યાં છે? જુહું હોય તો ખાત્રી કરી જુઓ!”

બેટની વાત સાંભળી બ્લેક પોતાના હોઠ કરડવા લાગ્યો. તેણે પીસ્તોલ ઉઘાડીને જોયું તો તેમાં ગોળી નહોતી તેણે ઉત્તેજિત સ્વરે કહ્યું: “બેટ ! તમે મારા આત્મરક્ષણના સર્વ માર્ગો બંધ કરી દીધા છે, પણ તમે મારું ગળું બંધ કરી શક્યા નથી હું હમણાં જુમો-પાડી ધરમાંના સર્વ માણસોને જાગૃત કરી શકું છું.”

બેટ ધીરેથી કહ્યું: “પણ મને એવો વિશ્વાસ છે કે તમે એવી એવ-ફૂરી કદી પણ કરશો નહીં, કારણ કે તેમાં પણ તમારું કાંઈ વળવાનું નથી.”

મિં બ્લેકે હાથાર બનીને બેટની સામે જોઈ રહ્યો થોડીવાર વિચાર કરીને તેણે કહ્યું:- “મિં બેટ ! મને ખાત્રી છે કે તમે મને બેશુદ્ધ બનાવીને મારા સર્વ રક્તઓ બંધ કર્યા છે, એવી કુશળતા માટે હું તમરી પ્રશંસા કર્યા વિના રહી શકતો નથી.”

એ સાંભળીને બેટ ગજવામાંથી એક નાનું ચંત્ર કાઢ્યું અને તે બ્લેકને બતાવતાં બોલ્યો:- “આમાં મનુષ્યનાં જ્ઞાનને લુપ્ત કરવાનો એક જાતનો મસાલો છે. એ કમોરોડોઈથી દશગણું તીવ્ર છે. એની ગંધ

લેતાંજ પાંચ સેકન્ડમાં બેશુદ્ધ થઇ જવાય છે, પરન્તુ એ ક્ષોરોદ્ધારી જેટલું બચાવક નથી. એનો પ્રભાવ કમી થવાથી તમને કોઇ પ્રકારની મૂશ્કેલી અનુભવવી પડશે નહીં.”

જેટની વાત સાંભળીને બેકે ગુપચુપ તેને પગથી માથા સુધી નીહાળવા લાગ્યો. તેનો તેજ પૂર્ણ કંઠ સ્વર વારંવાર બેકેના કાનમાં ગુંજારવા કરવા લાગ્યો. તે સમજી ગયો કે જેટ વાતચીતમાં પોતાનો કંઠસ્વર છુપાવે છે. ત્યારે શું તે મારો કોઇ પરિચિત માણસ છે? નહીં! લવિષ્યમાં એનો કંઠ સ્વર હું ઓળખી ન જાઉં તેટલા માટે એમ કરે છે. તેના મનમાં એવો પણ વહેમ આગ્યો કે જેટને કોઇ જગ્યાએ મેં જોયો છે અને તેની સાથે વાતચીત પણ કરી છે, પણ ક્યાં જોયો છે તેનું તેને સ્મરણ નહોતું, તે જણતો હતો કે:-ધુર્તરાજ જેટ મારા ઘરમાં કોઇ પણ પ્રકારનું ચિન્હ મુકા જવાનો નથી કે જેની મદદથી હું તેને રહેલાઇથી ઓળખી શકું. એમ વિચારી તેણે જેટના મુખપર એક તીક્ષ્ણ દ્રષ્ટિ નાખી પણ સર્વ વ્યર્થ! તેનું મુખ જેમનું તેમ યુરખાથી ઢંકાયલું જ હતું.

આ બાબતુ જેટ પણ બેકેનાં મુખ સામે તીક્ષ્ણ દ્રષ્ટિથી જોઇ રહ્યો હતો. બેકેના મનના આવે સમજી તેણે કહ્યું:-“મિ. બેકે! તમે શું વિચાર કરો છો? હું અભિમાન પૂર્વક કહું છું કે તમે કોઇ પણ પ્રયત્ને મને ઓળખી શકવાનાં નથી? અને તેને માટે એ લાખ રૂપીઆતા હું શરત મારું છું! તો પણ તમારી સામે હું કયુલ કરું છું કે જે પ્રમાણે મહા કાલે લીલામખાનામાં હું તમારી પાસે હતો તેજ પ્રમાણે આજ પણ તમારી સમીપ છું. મારા કહેવાથી તમે લીલામખાનામાં ગયા તેથી હું ખચોજ પ્રસન્ન થયો છું. મારા કહેવા પ્રમાણે મેં ત્યાં કરી બતાવ્યું કુદરતી ધટ્ટી-આળ ચોરાઇ જવાથી તે માંડા જેવો થઇ ગયો છે પણ તે ધડીઆળ માત્ર

ગમ્મતને ખાતરજ મેં ચોરી હતી. હું એવી તુચ્છ ચીજો પર નજર નાખતો નથી. મેં આજે તેની ધડીઆળ તેને પાછી મોકલી આપી છે પરંતુ કર્ણુ-પુત્રને પાછાં મોકલવાનો નથી. એવી કિમતી વસ્તુ કાણ મલા પાછી મોકલે!”

એટલું કહીને એટ ગજવામાંથી એક મખળલનું બોક્સ કાઢ્યું. જેમાં કસવીનાં લીલામખાનાંમાંથી ચોરાય ગયેલાં કર્ણુપુત્ર હતાં તે મિં બ્રેકને બતાવ્યાં ! મિં બ્રેક તે પારખ્યાં એ તેજ કર્ણુપુત્ર હતાં. ત્યાર પછી એટ બોલ્યો. “આ કર્ણુપુત્ર ચોરના હાથમાંથી ભેવા માટે ત્રણ હજાર પાઉન્ડનું ઇનામ જાહેર કરવામાં આવ્યું છે. પરંતુ એનું મૂલ્ય જોતાં એ ઇનામ બહુ ઓછું છે.—ઓછું હાય અગર વધારે પણ તમારે સમ્પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખવો કે હજારો પ્રયત્નો કરવા છતાં કાંઈપણ વ્યક્તિ એ ઇનામ મેળવી શકશે નહીં. આ કર્ણુપુત્રને તમે સારી રીતે જોઈ લ્યો કારણ કે ફરી એના દર્જન થતાં મુશ્કેલ છે.” ત્યાર પછી એટ તે કર્ણુપુત્રનું બોક્સ પાછું પોતાના ખીરસામાં મૂકી દીધું અને પોતાના રીપ્ટ વોચમાં જોઈને તેણે કહ્યું. “મિં બ્રેક ! વખત ધણી વીતી ગયો છે હું હવે જઈ છું. તમારી નિદ્રામાં ખસેલ થઈ તેથી મારા ઉપર નારાજ થશો નહીં, કારણકે મને પકડવાની ચિંતામાં તમને ધણી રાત્રીઓ વગર નિદ્રાએ સુમાવવી પડશે તો આ એક વધારે !”

મિં બ્રેકે કહ્યું:—તમને જેલમાં મોકલવા માટે કેટલાયે રાત્રીઓની ઉંઘ સુમાવવા માટે હું તૈયાર છું. ડેર્ટમુર, અથવા પોર્ટલેન્ડની જેલોમાં તમારા જેવા પ્રતિભાશાળી ચોરને માટે જીવનપર્યંત રહેવાનું યોગ્યસ્થાન છે. મને ખાતરી છે કે એક દિવસ અવશ્ય તમારે ત્યાં જવું પડશે.”

બ્રેકની વાત સાંભળી એટ ધીમે ધીમે ઉઠ્યો અને હસીને બોલ્યો. “તમારી એ આજ્ઞા નકામી છે. તમને નિરાશ કરતાં મને દિલગીરી

થાય છે પણ તમે એ કમ માનજો કે તમારી આજ્ઞાઓ પૂર્ણ થવી મુશ્કેલ છે. તમે જો મને જલમાં મોકલી શકતા હોત તો આ અર્ધી રાત્રે કાંઈ પણ હર વિના તમારી પાસે હું આવી શકતજ નહીં. હું માનું છું કે ઇંગ્લેન્ડના સર્વ ડીટેક્ટીવોમાં તમે સર્વોત્તમ છો. પણ મને જલમાં મોકલાવો એ તમારી શક્તિની બહાર છે, હવે હું વધુ કાંઈપણ કહેવા ઇચ્છતો નથી; હું જાઉં છું પણ હું તમારી એક બીજી સીગાર લઈં છું કારણ કે તે બહુ ઉત્તમ છે.”

બેકે તુરંતજ તેને સીગાર લેવાની રજા આપી. બેટે જવા તૈયાર થતાં કહ્યું. મિ. બેકે! તમે એક સારા માણસ છો! એક વાત હું તમને વધારે કહું છું. હું જાણું છું કે તમે તમારા વચનથી વિરૂદ્ધ વર્તનારા નથી. અહીંથી હું જાઉં તે પહેલાં તમારું બંધન છોડા નાખું તો તમે એટલું કપુલ કરો કે પાંચ મિનિટ સુધી તમારે મારી પાછળ આવવું નહીં. બોલો તમને એ કપુલ છે? જ્યારે હું અહીં આવ્યો ત્યારે તમને જે પ્રમાણે બેથુલ્ફ કયાં હતા તેજ પ્રમાણે તમારા હાથ ચગ છોડી પાછા બેથુલ્ફ કયાં વિના હું અહીંથી બહુ શકવાનો નહોતો પણ તેમ કરવાને મારો આત્મા ઇચ્છતો નથી. ઉપરની શરત તમે કપુલ રાખશો નહીં તો બાયારીએ મારે તેમજ કરવું પડશે કારણ કે આત્મરક્ષાનો પણ મારે ખ્યાલ રાખવો જોઈએ. કહો તમારી શી ઇચ્છા છે?”

બેકે વિચાર કર્યો શું બેથુલ્ફ થાઉં? નહીં. એ પાંચ મિનિટમાં કેટલે દૂર જશે? તેણે કહ્યું: “મિ. બેટ! હું તમારી શરત કપુલ રાખું છું. પાંચ મિનિટ પછી મારે ફાવે તે કરીશ તે પહેલાં નહીં.”

બેટ કહ્યું: “પાંચ મિનિટ પછી તમારે ફાવે તે કરજો મને એમાં એક પણ વાંધો નથી. તો પણ મારો મત એવો છે કે તમે નકામું કળ્ટ વેદશી નહીં. આખી રાત તમે જાગ્રત છુ” છે; આખીની રાત ટેર ટેર મટ—

કવામાં વીતાડશે નહીં. એમ કરવાથી તમને કાંઈ પણ લાભ થવાનો નથી. ઠંડીનું જેર વિશેષ છે બહાર જવાથી તમે ખીમાર થઈ જશો” એમ કહી હાથમાંની પીરતોલ ગજવામાં મૂકી દીધી અને બેઠકની અડધા પાસે જઈને તેને બંધનમુક્ત કરી દીધી.

છૂટા થતાં જ મિં બેઠક એકદમ ઉત્તેજિત થઈ ઉઠ્યો તેણે વિચાર્યું કે:— ‘આ વખતે હું સંપૂર્ણ સ્વતંત્ર છું. બેઠક મારી પાસેજ ઉભો છે, આવો લાભ શું છોડી દઉં? આ વખતે જો હું એના પર હુમલો કરું તો એ ગજવામાંથી પીરતોલ પણ કાઢી શકે નહીં એનો ખુરખો દૂર ફેંકી એને ઝાળખી તો લપ્પાક કે એ કોણ છે? કસવીના કામતી કબ્જા પુલ પણ એની પાસેજ છે કે જેને મેળવવાને માટે મેં સર હીલારી અને કસવીને વાચદો કર્યો છે. તે પણ રહેલાઈથી હાથમાં આવી શકે તેમ છે.”

બેઠક અત્યાર સુધી ચોરડામાંજ હતો. તેણે બેઠકના મનનો લાભ જાણી લીધો અને ઠરવાળ તરફ જતાં જતાં તે બેઠકે:—“મિં બેઠક? મને પકડવાનો લોભ તમારા મનમાં ઉત્પન્ન થયો છે; પણ તમારા જેવા સારા માણસને પોતાની મતિમાનો ભંગ કરવો એ શોભારૂપ નથી. મને આશા છે કે તમે તમારા કહેવાથી વિરૂદ્ધ વર્તશો નહીં અને તે છતાં તમે તમારી શરત તોડશો તો પણ મને તુકજ્ઞાન થાય તેમ નથી. પણ સાવધાન! તમે મને આક્રમ્યા કે મોત તમારી સામે આવીને ઉમેલુંજ સમજવું હું જાઉં છું થડીઆળ પાસેજ છે; વખત જેવા કરો! પાંચ મિનિટ સુધી કશું પણ કરશો નહીં, પછીનો વખત તમારો છેજ. એ સિવાય બાવિધ્યમાં કાંઈપણ કરીશ તો તમને બબર આપીશ અને વખતે ખીજાર તમને મળું પણ ખરો હવે રજા.” એમ કહીને બેઠક ગુપચૂપ અદ્રશ્ય થઈ ગયો અને મિં બેઠક તેના તરફ જોતોજ રહી ગયો.

મકરણ—૭ મું.....બેટની બહાદુરી.

બેટનાં મથા પછી પાંચ મિનિટ પૂરી થયા બાદ મિં બેઠે એકદમ કપડાં પહેરી, ટોપી માથા પર મુકી તૈયાર થઇ ગયો. તૈયાર થતાં તેને એક મિનિટ પણ થઇ નહી. તે એકદમ સ્થિતિને જગાડ્યા વિના ફરવાજમાંથી બહાર નીકળ્યો. બહાર પુષ્કળ સરદી હતી. ઠંડી હવાથી તેનું શરીર કંપવા લાગ્યું. તે ત્યાંજ ઉભો રહી પૂર્વાકાશને જોવા લાગ્યો. ભરાબર ત્રણ વાગ્યા હતા. પૂર્વાકાશ સાફ થવા માંડ્યું હતું. મિં બેઠે વિચાર કર્યો કે હવે કંઈ બાબત જવું જોઇએ? પાંચ મિનિટ પહેલાં જ ચોર નાશી ગયો છે તેને પકડવો એ કંટાળું મુશ્કેલ છે એ વિચારે તે નિરાશ થતો ચાલ્યો. તેણે સડકપર જોયું તો કોઇપણ તેને દેખાયું નહી. તે અત્યાર સુધીમાં એક માઇલ દૂર પહોંચી ગયો હતો; કે વખતે પાંચ હાથ છેડે પણ કોઇ જગ્યાએ છુપાઇ રહ્યો હોય! એમ મનમાં વિચારતો હતો એટલામાં એક મોટર પુરજોશથી ચાલી આવતી તેની દ્રષ્ટિએ પડી. આશ્ચર્ય વધી ગયો હાથ હલાવી મોટરને હબી રાખવા તેણે ઇશારો કર્યો. મોટર ડાઇવર મોટર હબી રાખી. તેને મિં બેઠે પૂછ્યું:—“તમે પાંચ છ મિનિટ પહેલાં રસ્તામાં કોઈ માણસને જતાં જોયો છે? તે લાંબા કદનો છે અને તેણે આખી પોશાક પહેરેલો છે.”

ડાઇવરે કહ્યું:—“હા; લગભગ એ મિનિટ ઉપર એક માણસને એજાઅર રોડ તરફ જતાં જોયો હતો ખરો. તે બહુ ઉતાવળથી જતો હતો. મેં તેના પોશાકપર કાંઈ ધ્યાન રાખ્યું નહોતું પણ તેને મોટર બાંહે કરવાનું મેં કહ્યું હતું પણ તેણે ના કહી હતી.”

મોટર ડાઇવરની વાત સાંભળી મિં બેઠે કાંઈક સાવચેત થયો. તેને ખાતરી થઇ કે એ માણસ બેટજ હોવો જોઇએ. પકડાઇ જવાના

બચવીજ તેણે મોટર બાંડે કરવાની ના કહી. તેણે મોટર ડ્રાઇવરને કહ્યું:—
 “હું તેની ફિકરમાં જ અહીં ઉભો છું મારું નામ રોમર્ટ બ્લેક છે. તે ધણે
 ખડમાજ માણસ છે. હું તેને પકડવા માગું છું. એજીબર રોડ તરફ
 મોટર હાંકો જો તેને તમે પકડી અપાવશો અથવા તે ક્યાં ગયો તેનો
 પત્તો ભગાડી આપશો તો હું તમને પાંચ પાઉન્ડ ધનામ આપીશ.”

મિ. બ્લેક બેઠો એટલે મોટર ચાલતી ચડી. બ્લેક મોટરની બન્ને
 બાજુથી સડક ઉપર જોયા કરતો હતો. એજીબર રોડ પર પહોંચતાં જ
 દૂરથી એક માણસને તેણે ઉભેલો જોયો. બ્લેકને આશ્ચર્ય આવી કે કહો,
 ના કહો, પણ એ બેટ જ છે. પરંતુ મોટર તેની પાસે ગઇ એટલે
 જણાયું કે તે તો ત્યાંના પહેરાપરનો પોલીસ કોન્સ્ટેબલ હતો !

મોટર ડ્રાઇવરે કહ્યું: “સાહેબ તમે જેની તપાસમાં છો તે હવે
 મળવો મુશ્કેલ છે. હવે અહીં બે રસ્તાઓ આવ્યા છે કયે રસ્તે મોટર
 હાંકું? તે કઇ બાજુ ગયો હશે તેનું તમે કાંઈ અનુમાન કરી શકો છો?”

મિ. બ્લેકે ઉત્તર આપ્યો: તમારી મરજી પડે તે રસ્તે મોટર હાંકો
 પહેલાં માર્જલ પાર્ક તરફ ચાલો, ત્યાર પછી મેડોવેલ તરફ લઇ જાવો
 એ પ્રમાણે ફરતાં ફરતાં ગમે ત્યાં તે પકડાઇ જશે.”

એ વખતે મિ. બ્લેક શરદીથી ધુજી રહ્યો હતો; તેણે એક
 સીગાર સળગાવી. તે જણ્યો હતો કે હવે એટ પકડાવાનો નથી કારણ
 કે આંખમાં ધુળ નાખીને નાશી ગયો છે. તો પશું સંભવ છે કે
 કદાચ તેનો પત્તો લાગી જાય એ આશાથી તેણે ડ્રાઇવરને મોટર ઝડપથી
 હાંકવા ફરમાવ્યું ડ્રાઇવર પણ પાંચ પાઉન્ડ ધનામની આશાએ સપાટાખંધ
 મોટર ચલાવવા લાગ્યો.

ધીમે ધીમે રાત વીતતી હતી. બંડનના ઘણા લોકો નિદ્રાનો ત્યાગ

અડક પર માણસો જણાવા લાગ્યા. પણ ખેંક જેની શોધમાં હતો તેનો કાંઈપણ જાણ્યો પત્તો લાગ્યો નહીં.

એ પ્રમાણે ફરતાં ફરતાં મિં. ખેંક ઑકસફર્ડ સ્ટ્રીટ સમીપ આવી પહોંચ્યો એ વખતે સુરનો પ્રકાશ ચારે બાજુ પ્રકાશી રહ્યો હતો તેણે ડ્રાઇવરને કહ્યું: “મિસ્ટર! હવે નકામા ફરવાથી શો લાભ? હવે મોટર ધર તરફ (ખેંકર સ્ટ્રીટ) જ્યો.”

ડ્રાઇવરે તેજ વખતે મોટર ફેરવી મિં. ખેંક અર્ધી બળેલી સીગાર ફેંકી દઇ મોટરમાં ઊભોભાનો ખેસી રહ્યો હતો તેનું ચિત્ત બહુ ચંચળ બની ગયું હતું તે વિચારવા લાગ્યો: “શું આ પ્રમાણે તે મને બૂલાવામાં જ ભમાવ્યા કરશે. હું તેને નહોં પકડી શકું? બેટે સત્યજ કહ્યું હતું કે ‘મને તમે પકડી શકશો નહીં; અને પ્રયત્ન કરશો તો તમે શરદીમાં બીમાર થઇ જશો તેજ ખરું થયું! ઈન્સ્પેક્ટર કુટ્સ મારી દુર્દશાની હકીકત સાંભળી જરૂર હસશે. જે એ ચાર દિવસમાં હું તેને પકડી ન શકું તો સર હીથારી વેજનાં કર્ણપુલની પુનઃ પ્રાપ્તિની આશાનો મારે ત્યાગજ કરવો પડશે.”

મોટર ખેંકર સ્ટ્રીટમાં ખેંકના ધર આગળ આવીને ઉભી રહી. મિં. ખેંક મોટરમાંથી ઉતરી પડ્યા. મોટર ડ્રાઇવરે દીલગીરી દર્શાવી કહ્યું “સાહેબ મેં મહેનત કરવામાં તો કાંઈ બાકી રાખ્યું નથી; પરન્તુ તે માણસનો પત્તો ન લાગ્યો એ ધણા દુઃખની વાત છે. મારો એમાં કાંઈ દોષ નથી!”

મિં. ખેંકે કહ્યું: “નહી તમારો દોષ નથી. ધારેલાં માણસનો પત્તો ન લાગવાથી તમને દુઃખ થયું છે, પણ એનાથી મને કેટલું દુઃખ થયું એ તમે સમજી શકતા નથી? ખેર! તમે મહેનત કરવામાં બાકી રાખ્યું નથી તમારી મહેનત માટે હું તમને નિરાશ કરીશ

નહીં” એમ કહીને મિ. બ્રેક એક પાકડની નોટ તેના હાથમાં મૂકી.

મોટર ડ્રાઇવરે નોટ લઇ ડેપી હિલારી નંમન કર્યું અને કહ્યું :
“સાહેબ ? જરા કલા રહો મારે એક વાત કહેવાની છે આ મોટર
આપનીજ સંમતિએ. હવિષ્યમાં જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે મને દરમાવળે
સર્વ કામ હોડી પ્રથમ તમારી આજ્ઞાનું પાલન કરીશ. આ મારે
કાર્ડ છે. એમાં મારું નામ અને ઠેકાણું લખેલું છે.”

બ્રેકના હાથમાં કાર્ડ આપી મોટરવાળો વિજળીની ઝડપે રવાના થઇ
અયો. બ્રેક પણ કાર્ડ લઇ પોતાના ઝોરડામાં આસ્યો ગયો. રાતના શરદીમાં
દરવાથી તેનું સર્વિંગ અકાપ્ત ગયું હતું. અને ધારેલા કાર્યમાં નિષ્ફળતા મળ-
વાથી તેનું મન ખિન્ન થઇ રહ્યું હતું. તે ધરમાં જઇ બની ગયલી ખીનાએ
પોતાના મનમાં વિચારવા લાગ્યો. બેટ તેને જે દોરીથી બાંધ્યો હતો તે દોરી
હજી ત્યાંજ પડેલી હતી. જે ખુરસી પર બેટ બેઠો હતો તે પણ ત્યાંની ત્યાંજ
હતી. બેટનો કંઈ સ્વર હજી બ્રેકના કાનોમાં ઝુંજારવ કરી રહ્યો હતો. બ્રેક
મનમાં બબડવા લાગ્યો :—“આ માણસનાં સર્વ કામો અદ્ભુત છે. એની
વર્તણૂક એક ગૃહસ્થના જેવી છે. સાધારણ ચોર આવા પ્રકારની અદ્ભુત
ઘટનાઓ બનાવી શકતો નથી. હવે ચિન્તા કરવાથી શો લાભ ? હવે સુવું
જોઇએ. મારું ચિત્ત અસ્વસ્થ હોવાથી સુષ જવાની ખાસ જરૂર છે.” અરુ

મોટર ડ્રાઇવર મિ. બ્રેકના હાથમાં જે કાર્ડ આપી ગયો હતો તે
હજી બ્રેકની મૂડીમાંજ હતો. તે બેદરકારીથી કાર્ડને ફેંકી દેવા તૈયાર થયો.
તેજ વખતે તે કાર્ડ પર લખેલાં નામ ઠામ તેની દ્રષ્ટિએ પડ્યાં. હવે તે કાર્ડને
ફેંકી શક્યો નહીં, પણ તેનાં તરફ અનિમિષ નેત્રે જોઇ રહ્યો. શરીરનું સર્વ
લોહી તેના મુખ પર ખેંચાઇ આવવાથી તેનું મુખ લાલ ચોળ થઇ ગયું.
કારણ કે કાર્ડમાં માત્ર બે શબ્દોજ લખેલા હતા અને તે :—“બેટ-લંડન.”

પ્રકરણ—૮ મું.....લોટી ભૂલવણી

કુંડમાંના શબ્દો વાંચી મિ. ખેડને પોતાના નેત્રો પર પણ વિશ્વાસ આવ્યો નહીં. તે મનમાં કહેવા લાગ્યો:—“ત્યારે શું મોટર ડ્રાઇવર પોતેજ બેઠ હતો? કેવું અદ્ભુત સાહસ! શું આ સત્ય છે? પણ મેં કંઈ મોટર ડ્રાઇવર પાસેથી લીધો છે, એમાં તો લેશ પણ સંદેહ નથી.”

મિ. ખેડેકથી હવે સ્થિર બેસી શકાયું નહીં, તેનું મથું ફરવા લાગ્યું પક્ષંગ પર પડી આંખો મીચી તે વિચારવા લાગ્યો:—“બેઠ રાતના એજ મોટર ગાડીમાં બેસી મને મળવા આવ્યો હશે અને જ્યાં સુધી તે પોતાના કાર્યથી નિવૃત્ત થયો નહીં ત્યાં સુધી મોટર બહાર ઉભી રાખી હશે. અહીંથી ગયા પછી પાંચ મિનિટમાંજ પોલાક બહારી મોટરમાં બેસી દુર ચાલ્યો ગયો અને પાછો ફરી અહીં આવતો દેખાયો ત્યારે શું બેઠ પોતેજ મને મોટરમાં બેસાડી આટલે દૂર ફેરવી લાગ્યો? એણે કમાલ ચાલાકી કરી! પણ હું તો બેવકુફ જ બન્યો! તે મનમાં જરૂર હસ્યો હશે. મારામાં કેટલી અકક્ષ છે તેનું તેણે માપ કાઢ્યું હશે.—હાય! એક વખત જો તેના ઉપર જરા પણ મને સન્દેહ આવ્યો હોત—કે મોટર ડ્રાઇવરજ બેઠ છે તો હું એને તુર્તજ કેદ કરત પણ તેની આ સર્વ ચાતુરીને હું સમજી શક્યો નહીં.”

કોષાગ્નિમાં બળતો ખેડ વિચારના મથુકા ફેરવતો પક્ષંગ ઉપર પડી રહ્યો. સર્વથી અધિક દુઃખની વાત તો એ હતી કે તેણે મોટરનો નંબર પણ જોયો નહોતો. ગાડી કેવા પ્રકારની છે તેજ તેણે જોયું હતું. પણ લંડનમાં એવી મોટરો અસંખ્ય હોવાથી તેનાથી શી રીતે ખાતમી મળે? એ પ્રમાણે બેઠને પકડવાની આશા ધીમે ધીમે ખેડેકના હૃદયમાંથી અદ્રશ્ય થવા લાગી. ખેડેકને સ્વીકારવું પડ્યું કે મારા કરતાં બેઠ હજાર ગણો શક્તિશાળી છે. હું મુખો બન્યો અને

મહેને મુરખ બનાવનારનેજ મેં એક પાઉન્ડનું ધનામ આપ્યું ! તે પાપી મને પણ ઠગીને ગયો ! વારું જોઈ છે કે તે કેટલો બુદ્ધિમાન છે ? હું એને પકડ્યા સિવાય રહેનાર નથી તે અવસ્થા બીજી વખત મારી સાથે ચાલાકી રમવા આવશે થું ! તે વખતે હું તેને નહીં જોળખી શકું ? કેટલીવાર એ મારી આંખમાં ધૂળ નાંખશે ? આવા વિચારમાં બેઠેકને નિદ્રા આવવા લાગી. તેણે બારીના પડદા નાખી દીધા અને સુઈ ગયો.

આખી રાત્રિ સ્મિથે ગાઠ નિદ્રામાં વીતાડી હતી. અર્ધી રાત્રે મિં. બેઠેકનાં ઝોરડામાં જે બનાવો બન્યા તેની તેને જરા પણ ખબર નહોતી હાથ મેંઠાં ઘોઘ કપડાં પહેરી “I Love the Virginia I Love” એ ગીત ગજમજુતો તે બેઠેકના ઝોરડામાં આવ્યો, પણ બેઠેકની ખુરશી ખાલી હતી. સ્મિથ કોઈ દિવસ બેઠેકથી વહેલો ઉઠતો નહોતો તેથી તેને આવ આશ્ચર્ય થયું ! તે વિચારમાં પડ્યો :—“સાહેબ આજ અત્યાર સુધી કેમ સૂઈ રહ્યા હશે ?” તેણે બેઠેકને ઉઠાડવાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ બેઠેક નિદ્રામાંથી ઉઠવાની સ્પષ્ટ ના પાડી.

જપોરે બરાબર બાર વાગ્યે બેઠેક જાગૃત થયો. જાગૃત થતાંની સાથેજ બેઠેકે ખાવાનું માંગ્યું. ખાણું ખાધને તે સ્મિથ બેઠો હતો તે ઝોરડામાં આવ્યો અને સ્મિથને કહેવા લાગ્યો :—“તમે તો રાતના બસ પડીજ રહ્યા. રાતના એક અતિથિ આપણે ત્યાં આવ્યો હતો તેનો સત્કાર કરવામાં મારે બહુ દુઃખ વેઠવું પડ્યું.”

સ્મિથે પોતાનો દોષ કબુલી કર્યું : “આખો દિવસ ફરીને ચાલી જઈ એટલે પલંગ પર પડતાંજ નિંદ્રાવશ થઈ જઈ છું. હા, પણ કહો તો ખરા રાતના કોણ આવ્યો તો ?”

મિં. બેઠેકે એકજ શબ્દમાં ઉત્તર આપ્યો “મેટ.”

જે સાંભળી રિમચના આશ્ચર્યની સીમાજ રહી નહી.

ત્યાર પછી મિં ૦ બેકે રાતના બેટ કેવી રીતે આવ્યો, ગયો અને તેની પછળ મોટરમાં પોતે શોધવા ગયો વિગેરે વૃત્તાંત રિમચને વિસ્તાર પૂર્વક કહી સંભળાવ્યો. ત્યાર પછી બેકે કહ્યું: “મને એક માણસ બેટ છે એવો સન્દેહ આવે છે, પણ તે સત્ય છે કે નહીં તેની પરીક્ષા કરવાની જરૂર છે. પણ એ સન્દેહ કેના હિપર તે હું કાઢીને કઢેવાનો નથી. જાઓ તમે તમારા કપડાં પહેરી આવો તમારે બહાર જવાનું છે.”

રિમચે ઉભા થઇને કહ્યું: “શું બેટની તપાસમાં જવાનું છે?”

બેકે કહ્યું: “હા, બેટ જે જે ઠેકાણે ચોરીઓ કરી છે તે સર્વ ઠેકાણે તમારે જવું પડશે. મેં તે ચોરીની હજી સુધી કાંઈ પણ તપાસ કરી નથી. દરેક ઠેકાણે કેવી રીતે ચોરી થઇ તે જાણવાની મારે જરૂર છે. એમાં આજણ કરવાથી હવે કામ સરે તેમ નથી. પોલીસના રિપોર્ટો અપૂર્ણ છે. તમારે જ્યાં જ્યાં ચોરીઓ થઇ છે તે દરેક ઠેકાણે જવાનું નથી પણ પહેલાં શીલ્ડ ચાપરના માર્કવિસની પત્નીની મુલાકાત લેજો અને પછી સેન્ટ્રલ યુનાઇટેડ બેન્કના મેનેજર પાસે જાઓ અને ચોરી સંબંધી જે જે વાતો તે તમને કહે તે મને વીગતવાર અત્રે આવી કહી સંભળાવજો.”

રિમચે પૂછ્યું: “આવાં કામ માટે તમે જાતે કેમ જતા નથી? આ કામમાં તો તમારેજ જવું જોઇએ.”

મિં ૦ બેકે કહ્યું: “હું બીજાં કામે વળગ્યું છું તેથી તમને આ કામ સોંપવામાં આવે છે.”

રિમચ ત્યાંથી તરતજ કપડાં પહેરી બહાર નીકળ્યો. અને એક મોટર ભાડે કરી માર્કવિસનાં ઘર તરફ ડ્રાઇવરને મોટર હાંકવાનો કુકમ આપ્યો.

માર્કવિસની પત્ની એ વખતે ઘેરજ હતી. રિમચ જેવા સાધારણ માણસની તો તે મુલાકાત પણ લે તેવી નહોતી પણ રિમચે એક વિઝી-

ટીંગ કાડ તેની પાસે મોકલ્યો. તેમાં લખ્યું હતું કે “મિ. જ્યેક ડીટેક્ટીવનો મદદનીશ” એટલે મિસિસ માર્કવીસની પાસે રિમથને જતાં જરાપણ વાર લાગી નહીં. રિમથે નમન કર્યા પછી એક ખુરશીપર બેસતાં પૂછ્યું:—“તમારે ત્યાંના હીરાનાં હારની ચોરી સંબંધી વિગત જાણવા હું આવ્યો છું.”

મિસિસ માર્કવિસે જોટલી વાત કરી તે કાંઈ રહસ્યમય ન હોવાથી અહીં આપી નથી; પણ જે રાતના મિસિસને ત્યાં ચોરી થઇ તે દિવસે તેને ત્યાં નાચનો ઉત્સવ હતો. એ નાચમાં લંડનના ધણાં પ્રતિષ્ઠિત સ્ત્રી-પુરુષો આવ્યાં હતાં. જે વખતે નાચ ચાલતો હતો તેજ વખતે મિસિસ માર્કવિસનો હાર તેના ગળામાંથી અદ્રશ્ય થઇ ગયો હતો. ક્યા માથુસે કેવી યુક્તિથી સર્વની આંખોમાં ધુળ નાખી એ હાર ચોરો તેના મિસિસ માર્કવિસ જરા પણ પત્તો લગાડી શકી નહીં, નાચ પૂરો થયા પછી હાર શોધતી શોધતી તે જ્યારે પોતાના સુવાના ઝોરડામાં ગઇ ત્યારે તેને જણાયું કે મોઢાની પેટીમાંથી ઝવેરાતનું બોક્સ પણ ગુમ થયું છે ! તુર્તજ તેણે પોલીસમાં ખબર આપી પણ હજી સુધી પોલીસ તેના પત્તો મેળવી શકી નથી. લંડન જેવાં મોટા શહેરમાં હરમેશ ચોરીઓ થયા કરે છે. પણ પહેરનારીના ગળામાંથી તે ન જાણે એવી રીતે હારની ચોરી થઇ એ એક વિરલ દૃષ્ટાંત હતું.

મિસિસ માર્કવિસની વાત ઉપરથી રિમથ સમજી ગયો કે આ ચોરીનો પત્તો લગાડવો એ કાંઈ સહેલું નથી, થોડીવાર વીચાર કરીને રિમથે કહ્યું:—“વાર આપને ત્યાં નાચમાં જે જે સભ્ય વ્યક્તિઓને નિમંત્રણ કરવામાં આવ્યું હોય તેના નામનું બિંબ કૃપા કરીને આપો.”

રિમથના કહેવાથી આમંત્રણ કરેલી વ્યક્તિઓનાં નામનું બિંબ

મિસિસ માઈવિસે આપ્યું સ્મિથે તે લીધે વાંચી જોયું તો તેને જણાયું કે માદીમાં બેઠેલી દરેક વ્યક્તિ ધનાઢ્ય કુલીન અને આબરૂદાર હતી. તે સર્વમાં એક પણ નામ એવું નહોતું કે કોઈ પણ કારણવશાત્ તેને ચોર કહી શકાય.

ત્યાંથી રજા લઈ સ્મિથે ચાલવા માંડ્યું. લગભગ ત્રણ વાગવા આવ્યા હતા. તેથી પીકાડીલીનાં એક પ્રસિદ્ધ હોટલમાં તે ગયો અને પેટ ભરીને ખાધું. ખાધા પછી કૌંશી પી સીગાર સળગાવી તે વિચાર કરતો હતો કે હવે શું કરવું એટલામાં પાછળથી કોઈએ તેના ખભા પર હાથ મૂક્યો—

સ્મિથે ચોંકીને પાછળ જોયું તો માલમ પડ્યું કે સર હીલારી તેના મ્હોં તરફ જોઈને મંદ મંદ હસી રહ્યો છે. સ્મિથે તત્કાળ ખુરશી ઉપરથી ઉઠી તેની સાથે શેકહેન્ડ કરી.

સર હીલારીએ કહ્યું:—“મિ. સ્મિથ ! મને એવી આશા નહોતી કે અહીં તમારા દર્શન થશે. તમારી સાથે વાતચીત કરી આનંદ મેળવવો છે, પણ મારે લાગ્યું છે કે હવે પડે છે કે આ વખતે મારી પાસે રાઇમ નથી; હું એક નિમંત્રણ કરેલ ઠેકાણે જવાનો છું. છે કાંઈ નવા સમાચાર ? પેલા માણસનું નામ શું સેંટ કે છેંટ બૂલી ગયો એવાજ નામથી જે માણસે મારા કર્જાકુલની જોડી ચોરી છે તેનો કાંઈ પત્તો લાગ્યો ?”

સ્મિથે હસીને કહ્યું:—“તેનું નામ સેંટ કે છેંટ નહાં પણ એટ છે. જે તમારી પાસે વખત હોત તો તેની આશ્ચર્યકારક કથાઓ સંભળાવત બહુ મજેની વાતો છે. તેણે મિસ્ટર—”

સ્મિથને જાણતો અટકાવીને પોતાના ધડીઆળમાં જોઈ સર હીલારીએ કહ્યું: “નહીં મિ. સ્મિથ હમણાં મને વાતો સાંભળવાનો વખત નથી. આજે સાંજે મિ. બ્રેકને ત્યાં આવી તમારી વાતચીત

સાંભળીશ. તમે કટલા વાગે ઘેર પહોંચશો ? મિં ૦ બ્લોક રાતે ઘેરજ રહે છે ને !”

સ્મિથે કહ્યું : “તેને માટે તો હું કહી શકતો નથી; પણ હું રાતના આઠ નવ વાગે ઘેર પહોંચીશ.”

સર હીલારીએ કહ્યું : “હીક છે. હું નવ વાગ્યા પછીજ આવીશ. હવે જાઉં છું.” એમ કહી તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો સર હીલારીના ગયા બાદ તેના તરફ જોતો સ્મિથ મનમાં કહેવા લાગ્યો : “મહા ભાગ્યશાળી—કોઈ પ્રકારની ચિન્તાજ નહીં ! મરજી પ્રમાણે સ્વચ્છંદપણે શાવે ત્યાં ફરે છે. એના સૌભાગ્યને જોઈને મારા મ્હોંમાં પાણી આવે છે. મારું કેવું નદારું નથીય છે ! કે પરિશ્રમ કરવામાંજ જીવંતી લીને છે !”

આમ વિચારતો તે હોટલમાંથી સેન્ટ્રલ યુનાઇટેડ બેન્કમાં ગયો. અને ત્યાંના મેનેજર મિં ૦ જોન મેચલની મુલાકાત લીધી. મેનેજરે પોતાની બેન્કમાં થયેલી અદ્યુત ચોરીનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન સ્મિથની આગળ કરતાં કહ્યું કે :—“આત્યાર સુધી એ નથી જણાયું કે ચોર કે. જી. છે ? ચોરીને દિવસે અમારે ત્યાંનાં સર્વ દાર જાંબ હતાં પણ ચોરે બેન્કનાં દરેક દાર ઉધાડી જે રીતે ચોરી કરી તેનાથી જણાય છે કે દરેક દાર અને પેટીની નકલી ચાવી ચોર પાસે હતી અમારે ત્યાંનાં તાળાં બજારમાં વેચાય છે તેવાં સાધારણ ચાવીથી ઉધડે એવાં નથી. તેણે કેવી રીતે ચાવીજો તૈયાર કરાવી તે કાંઈ સમજાતું નથી. એટલું સાફ થયું કે બેંકની મુખ્ય પેટીને તે ખોલી શક્યો નહી. તે પેટીને તાળું નહોતું. પણ તે પેટી યુક્તિથી ઉધાડવાની છે. તેથી તેને દરેક માણસ ઉધાડી શકતો નથી; તો પણ અન્ય પેટીજો ખોલીને નોટ અને રોકડા મળીને બાર હજાર પાઉન્ડ તે લઈ ગયો.”

સ્મિથે પૂછ્યું :—“તમારી બેંકમાં પહેરો રહેતો નથી ?”

મેનેજરે કહ્યું:—“એક માણસનો પહેરો રહે છે: તે તે દિવસે હતો પણ ચોરે યુક્તિથી અગર કોઈ દેવાથી તેને બેશુદ્ધ કરી નાંખ્યો હતો. તેને પૂછતાં જણાયું કે ચોરને તેણે દોઢો નહોતો.”

સ્મિથે પૂછ્યું:—“તપાસે બેઠેમ કોઈ બેંકના નોકર પર તો નથી?”

મેનેજરે જોડ્યો:—“નહીં કોઈના પર સંદેહ નથી. એમ પોલીસે પણ પૂછ્યું પણ ચોર કોણ છે તે કોઈ નક્કી કહી શક્યું નહીં. ચોરની પાસે નકલી ચાવીઓ હોવી અસંભવિત છે,” ત્યાર પછી સ્મિથે દરવાજા અને પેટીની તપાસ કરી પણ ચોરને પકડવાનું એક પણ નિશાન જણાયું નહીં જતી વખતે સ્મિથે કહ્યું:—“જો બને તો જે લોકોને બેંક સાથે લેવડ દેવડ છે તેના નામનું એક લીસ્ટ મને આપશો,” તુર્તજ એક કલાકને કહેવાથી સ્મિથના કહેવા પ્રમાણેનું એક લીસ્ટ બનાવી આપવામાં આવ્યું જે બધા સ્મિથ ત્યાંથી રવાના થયો.

મિ. બ્રેક સ્મિથને એન્ટનિ ડેવિન્સને ઘેર જવાનું ના કહ્યું હતું પણ રસ્તામાં સ્મિથે વિચાર કર્યો કે “જો જગ્યાએ ગયો પણ ચોરનો કાંઈ પત્તો લાગ્યો નહીં. તેથી સાહેબ—મિ. બ્રેક—ગુસ્સે થશે માટે એન્ટનિ ડેવિન્સને ઘેર જઈ જીવું કે ચોરને પકડવાનો કોઈ ઉપાય હાથ લાગે છે.”

સ્મિથ એન્ટનિને ઘેર—વેસ્ટ નરવુડ—જવા ટૂંકમાં બેઠો અને મથાસમય તે ડેવિન્સને ઘેર પહોંચ્યો. તેનો દરવાજો બંધ હતો પાડોશીને પૂછતાં જણાયું કે એન્ટની મકાન બંધ કરીને ગામ ગયા છે. ક્યારે આવશે તે અખર નથી. તે ત્યાંથી સ્ટેશન પર આવ્યો તો તે વખતે કોઈપણ ટૂંક લંડન જતી નહોતી. આખરે રાતના નવ વાગે તેને લંડન આવવું પડ્યું. સ્ટેશનપરથી ઘેર આવી ગાડીવાળાને બાકુ આપી ધરમાં જતો હતો એટલામાં મિ. બ્રેક અત્યંત વ્યગ્રતાથી

તેની સામે આવી ઉભો રહ્યો. તેણે સ્મિયને કહ્યું: “તમે આવ્યા ? ગાડી જવા દેશો નહીં મારે કામ છે.”

સ્મિયે તુર્તજ ગાડીવાળાને થોભવાનું કહી મિં બ્લેકને પૂછ્યું: “કેમ શું છે ? તમે આટલા ગભરાયલાં ક્યાં જાઓ છો ?”

મિં બ્લેકે રખરના અક્ષરોથી છાપેલો એક કાગળ સ્મિયના હાથમાં આપીને કહ્યું: “હમણાં બેટ મારી પાસે આ કાગળ મોકલ્યો છે, વાંચી જુઓ. મને જણાય છે કે તે સહજમાં મારો પીછો છોડશે નહીં.”

ધરમાં દીપકનો પ્રકાશ ન હોવાથી સ્મિય ધરમાં ન જતાં ધડકતાં હાથે રસ્તાની એક બાજુએ બળતા ગ્યાસના દીપક પાસે જઈ તે પત્ર વાંચવા લાગ્યો. કાગળમાં નિચે મુજબ લખ્યું હતું.

“પ્રિય મિરટર બ્લેક !

પ્રિન્સ એન્ડરનો હીરાજડિત મુગટ ક્યાં મૂક્યો છે તે ઘણા માણસો અજ્ઞતા નથી; પણ હું તે જાણું છું. તે મુગટમાં જવડા જવાહીર જડવા માટે એક ઝવેરીને આપવામાં આવ્યો છે, તે ઝવેરીનું નામ મિં સેમ્યુઅલ રેમુન્ડ છે, નંબર ૧૩ હારેન ગાર્ડનમાં તેની દુકાન છે. તે હમ્મેશાં જવાહીર જડવાનું કામ કરે છે. મુગટ ઘણું કિમતી અને દેખાવમાં બહુ સુંદર હોવાથી મારી ઈચ્છા છે કે તેને હું મારો બનાવું. આજ રાતના ૧૦ થી ૧૧ વાગ્યા સુધીમાં એ મુગટ મારો થઈ જશે. તમે ધારો તો એ કાર્ય થઈ અટકાવી રાકો છો તેથી તમને આમંત્રણ કરવામાં આવે છે. મારાં આમંત્રણને તમે સ્વીકારશો ?—બેટ.”

પત્ર વાંચી સ્મિયે તે બ્લેકના હાથમાં આપી દીધો અને કહ્યું: “હવે શું કરશો ? ચોરની બહાદુરી જોઈને મ્હોંમાં આંગળા ધાબવા પડે છે.”

મિં બ્લેકે કહ્યું:—“શું કરશો ? તે હજુ પણ પૂછો છો ? આ વખતે એવું કરીશ કે તે પકડાઈ જશે કાંતે રાત્રે મને તેણે ખુબ દુઃખ દીધું છે તેનો બદલો હું લઈશ. પ્રિન્સ એન્ડરનો મુગટ તે

કાષ્ઠપણ પ્રકારે ચોરી કરશે નહીં. તમારી જરૂર છે માટે તમે મારી સાથેજ ચાલો.” એટલું સાંભળતાજ રિમથ એવા ઉત્સાહથી ગાડીમાં બેઠો. તે મનમાં વિચારવા લાગ્યો:—“આજ એટ અને ખૂબેક બંનેની ચાલકા બેઠક.” પણ છતરો કાણ ? તેનું અનુમાન તે કરી શક્યો નહીં.

મિં ખૂબેકે મોટર ડાખવરને કહ્યું: “હારેન ગાર્ડન તરફ ચલાવો અને જ્યાં હું ગાડીનું બારણું ઠોકું ત્યાં ગાડી ઉભી રાખજો.”

એટર પવનની માફક હારેન ગાર્ડન તરફ ચાલવા લાગી. આજે મિં ખૂબેકનું શરીર સારું નહોતું, તાવ આવવાના બપોથી તેણે આજ બપોરની બે કલાકનાં ટીકડીઓ ખાધી હતી. એટની દેવવાણી સફળ થઈ. એટને તે પકડી શક્યો નહીં પણ ઉભટો શરદીએ તેના પર હુમલો કર્યો હતો! શરદીથી આજ ખૂબેકનો કંઈસ્વર એટલો અધી ભારી થઈ ગયો હતો કે તે મુશ્કેલીથી બોલી શકતો હતો. તે એક મોટા ઓવરકોટથી પોતાનું શરીર ઢાંકી ગાડીમાં બેઠો હતો. તેના ભારી કંઈ-સ્વર સાંભળી રિમથ મનમાંજ કહેવા લાગ્યો:—“કાલે શરદી લાગવાથી સાહેબનું મળું બેસી ગયું છે અને આજ પાછા શરદીમાં ફરવું પડે છે; જો એટ મહારાજ હાથ આવે તો તો કીક સર્વ પરિશ્રમ સફળ થશે નહીં તો સર્વ પર પાણી!”

મિં ખૂબેક બોલ્યો:—“રિમથ ! તમને ઘેર આવતાં મોડું થવાથી એ એકલાએજ જવાનું નક્કી કર્યું હતું.”

રિમથે કહ્યું:—“મારે બહુ જગ્યાએ જવું પડ્યું તેથી પાછા આવતા વિલંબ થયો, પણ અફસોસ ! પરિશ્રમ સફળ ન થયો. એટ બહુજ ચાલક ચોર છે. તે ચોરી કરતી વખતે પણ પોતાનું કાષ્ઠ નિશાન મૂકી જતો નથી કે જેની મદદથી કાંઈ પતો લાગે. શીલ્પશાયરની માફકવિસ પત્નીને ત્યાં નાયમાં જો લોકો ગયા હતા તેના નામનું

લીંટ લાગ્યો છું, તેમજ સેન્દ્રલ બેઝની સાથે જ લોકાને લેવડેવડ છે તેના નામનું પણ લીંટ લેતો આવ્યો છું.’

મિં બ્લેકે આનંદિત બનીને કહ્યું:—“બહુ સારું, તે મને આપો ઘેર જઈ તપાસીશું.”

સિમથે તત્કાળ ખીરસામાંથી બન્ને લીંટો કાઢી બ્લેકનાં હાથમાં આપ્યાં. બ્લેકે તે ઉત્સાહપૂર્વક લઇને પોતાના ખીરસામાં મૂકી દીધાં “આથી જરૂર ચોરનો પત્તો મળશે.” એવા વિચારથી સિમથને પણ આનંદ થયો.

પણ આજે તેમણે યાદી ગયો હતો તેથી ખારીના એક ખુણામાં ઉંઘવા લાગ્યો. પણ થોડા વખતમાં જ તે ઝમકી ઉઠ્યો કારણ કે બ્લેકે ગાડીની ખારી ઠોકવાથી મોટર અટકી હતી. બ્લેકે સિમથને ત્યાં જ ઉતરી બેઠવાનું કહ્યું.

મિં બ્લેકે ગાડીમાંથી ઉતરી મોટર ફાઇવરના હાથમાં કેટલાક રૂપિયા આપીને સિમથને હાથ પકડી આજવા માંડ્યું. રસ્તામાં તેણે ધીમે સ્વરે કહ્યું:—“હવે આપણે વધારે દુર જવાનું નથી.”

મિં બ્લેકની વાત પૂરી થઈ ન થઈ એટલામાં સામેની ધડીઆળમાં ટન ટન કરતા દશના ટકોરા થયા. મિં બ્લેકે ગલીમાં વીસ પચ્ચીસ કદમ દુર ગયા. સિમથ તેની પાછળ જ હતો ત્યાં તેઓ ઉભા રહ્યા. ત્યાં એક પાકા મહેજનો દરવાજો તેઓની દ્રષ્ટિએ પડ્યો. મિં બ્લેકે તેના તરફ ધસારો કરતાં સિમથને કહ્યું:—“આજ હારેન માર્કનનું નંબર ૧૩ નું મકાન છે. અહીં જ પ્રસિદ્ધ ઝવેરી મિં સેમ્યુઅલ રામુજનું કારખાનું છે. તમે અહીં ઉભા રહો, આ મકાનને બીજી બાજુ મુખ્ય દરવાજો છે હું ત્યાં જઈ છું. આપણે જોઈએ કે બેટ કેવી રીતે મકાનમાં પેસે છે? તમારી પાસે બુગલ છે કે? જો કોઈ દરવાજો

હાડી બહાર આવે તો તત્કાળ બુધ્ધિ વધારી તેને પકડી રાખજો; કોઈ પણ પ્રકારે તેને છોડવો નહીં બુધ્ધિનો અવાજ સાંભળી હું તમારી પાસે આવીશ. અને જ્યાં સુધી હું અહીં ન આવું ત્યાં સુધી તમારે અહીંથી ખસવું નહીં. સમજ્યા ?”

સ્મિથે સર્વ કુબુદ્ધિ ક્યું એટલે શુભચિત્ત બેઠેક આગળ વધ્યો. સ્મિથ તે સુનાં સટ મકાનના દરવાજાની સામે એકસો ઉભો રહ્યો. પણ તે વખતે તેનું મન ચંચળ થઈ રહ્યું હતું. તે વિચાર કરવા લાગ્યો: -“જો એટ આ દરવાજાથી નીકળી એકદમ મારા ઉપર હુમલો કરે તો હું એકત્રો તેને શી રીતે પકડી શકીશ? બેઠેક આવે ત્યાં સુધીમાં તે કદાચ નાશી જાય તો તેનો પીછો પકડવો કે નહીં?” ઠંડી બેઠક પડતી હતી. બંને હાથ ગળામાં ધાલી તે મકાનના દરવાજાને જોતો ગ્યાસની બતીને ઓથે ઉભો રહ્યો.

સ્મિથ ધણી વખત સુધી તે ઠંડાણે ઉભો રહ્યો. શુનશાન ગલીમાં સર્વ શૂન્યકાર હતું. કેટલાક સમય પછી સ્મિથે ઉભા ઉભા જોયું તો પાસેની દીવાલ પરથી કોઈ “ધમ” દમને કુદ્યું એટ તો નહીં કુદ્યો હોય? જો જાણવાને માટે સ્મિથ એકી છલંગે ત્યાં પહોંચી ગયો. ત્યાં જમને જોયું તો એક કાળો ગિજાડો પૂછડી હલાવતો ત્યાંથી નાઠો.....

હવે સ્મિથ વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ શુનશાન અને અનધકાર પૂર્ણ મકાનમાં શું એટ ચોરી કરવા આગ્યો હશે કે નહિ. -આગ્યો હશે તો શું સાહેબે તેને પકડ્યો હશે? હું અહીં ક્યાં સુધી ઉભો રહીશ?

થોડા વખત પછી ધડીઆળમાં સાડા દશનો ટકોરો પડ્યો તેજ વખતે મકાનની અંદર પોલીસનું બુધ્ધિ વાગવા માંડ્યું. બુધ્ધિનો અવાજ ધણોજ તીવ્ર હતો. બુધ્ધિ સાંભળીને સ્મિથનું હૃદય ભેરથી ધડકવા લાગ્યું તેણે જાણ્યું કે પોલીસે ચોરને પકડ્યો છે. તે બંને હાથે હૃદયના ધબકારા શીમા પાડવા પ્રયત્ન કરતો દરવાજા તરફ તીક્ષ્ણ દૃષ્ટિથી જોવા લાગ્યો.

વારંવાર ય્યુગલ વાગવા લાગ્યું. મહેલની અંદરનો ધમધમાટ સંભળાવા લાગ્યો. મહાનની અંદર શું છે તે જોવાની રિમથને ધમ્મકા થઈ પથ્થુ પ્લેકની આવવાની રાહ જોવા લાગ્યો. પણ પ્લેક ત્યાં આવ્યોજ નહીં.

થોડા વખત પછી મિં રામુજની દુકાનમાં કોઇનો કંઈ સ્વર સંભળાયો. રિમથ સમજ્યો કે દરવાજાની અંદરથી કોઈ કાંઈ કહે છે. ત્યાર પછી એક પક્કમાં રિમથની સામેનો દરવાજો ઉઘડ્યો અને કાળો પોપાક પહેરેલો એક લાંબો માણસ રિમથની સામે આવીને ઉભો રહ્યો. તે માણસને જોતાંજ રિમથે વાધની માફક કુદી તેને પકડી લીધો.

આવનારે પણ રિમથના હાથમાંથી છુટવાનો પ્રયત્ન ન કરતાં હલટો તેને પકડી લીધો. હવે તે ગલીમાં તે બંને જણા વચ્ચે બાથ-મંબાથ શરૂ થઈ અને આખરે બંને જમીનપર પડ્યા.

રિમથ સમજ્યો કે મેં બેટને પકડ્યો છે તેથી જ્યાં સુધી મિં પ્લેક અહીં ન આવી પહોંચે ત્યાં સુધી એને છોડવો નહિ. તેને ય્યુગલ વગાડવાનો લાગ પણ મળ્યો નહીં. તેઓના બંને હાથો એક ખીજાએ પકડેલા હતા. રિમથે જોને પકડ્યો હતો તે ધણો બળવાન હતો. ફેટલીક મિનિટો પછી રિમથને હરાવી તે તેની છાતીપર ચઢી બેઠો હતો. હવે રિમથ છુટવાને ફાંફાં મારવા લાગ્યો પણ પરિણામ શુન્ય !

આગતુક જો બેટ છે તો પછી તે નાસવાનો પ્રયત્ન ન કરતાં આ પ્રમાણે કેમ બેઠો છે ? પાસેજ જે ગ્યાસની બત્તી બળી રહી હતી તેનો પ્રકાશ આગતુકનાં મુખપર પડતો હતો. રિમથ તીક્ષ્ણ દ્રષ્ટિથી તેના તરફ જોવા લાગ્યો. તેની હેટ અને કપડાંપર નજર પડતાંજ તે આશ્ચર્ય પામ્યો. “અરે આ શું ? આ બેટ નથી આ તો પોલીસને માણસ જણાય છે !”

નીચે પડેલા રિમથને બંને હાથે પકડી રાખી ઉંચે સ્વરે તે કોન્સ્ટે-

બંને ખુમ મારી: “પકડ્યો છે? ચોરને પકડ્યો છે? જલ્દી અહીં આ આવો.”

તેની વાત સાંભળીને રિમથ સમજી ગયો કે મારી માફક આ કોન્ટેબલ પણ ભ્રમિત બન્યો છે. રિમથે તેને કહ્યું: “તમે પણ મારા જેવાજ ગધેડા જણાઓ છો? મેં જૂલ કરી એટલે તમે પણ કરી? ખસો હું ચોર નથી.”

કોન્ટેબલે માથું હલાવીને કહ્યું:—“હવે ચુપ મરી રેની, મારી સાથે તારી ચાલાકી ચાલવાની નથી. હું પોલીસનો પાણસ છું. રાજ તારા જેવાની ચાલાકીઓ જોયા કરે છું. હવે જો નાસવાનો પ્રયત્ન કરીશ તો બન્યા! તારા ટાંટીઆજ તોડી નાંખીશ. જમાદાર સાહેબ અહીં આવો ચોરને પકડ્યો છે!”

પોલીસનો એક જમાદાર ત્યાં આવી પહોંચ્યો. તેણે હાંફતાં હાંફતાં કહ્યું:—“એલર! તે બહુ સરક્યું. તું જલ્દી બહાર છે. જોઈએ ચોર કોણ છે?”

રિમથે તેના જવાબમાં કહ્યું:—“જમાદાર સાહેબ! તમે આ મૂરખાને પ્રથમ મને છોડી દેવાની આજ્ઞા આપો—તે ભૂલેલો છે, હું ચોર નથી; મને નકામો પકડ્યો છે. ચોર તો તમારી આંખોમાં ધૂળ નાખી અત્યાર સુધીમાં કોણ જાણે ક્યાં નાશી ગયો હશે. હા; મા! સાહેબે તેને પકડ્યો હોય—તો તમે તેને થાણામાં લઈ જાઓ. પણ ચોરને મારા સાહેબે પકડ્યો હોય એ પણ બને એવું નથી.”

જમાદારે કહ્યું:—“તારો સાહેબ કોણ? જો તું ચોર નથી તો આટલી રાત્રે આ ઝવેરીની દુકાન આગળ શા માટે હમો હતો?”

રિમથે કહ્યું:—“મારું નામ રિમથ છે. હું મિં રાજપૂત પહેકનો મદદનીશ છું. ચોરને પકડવા અમે અહીં આવ્યા હતા.”

રિમથનું કહેવું સાંભળી તીક્ષ્ણ દ્રષ્ટિએ તેના મોં સાથે જોઈ જમાદારે કહ્યું “એલર! હું એને ઝાળખું છું; એ સાચું કહે છે.

એને છોડી દે.”

પોતાની બહાદુરી આ પ્રભાણે નકામી ગયેલી જોઇ કાંઇક દિલગીર થઇ બેઠેરે રિમથને છોડી દીધો. જમાદારે કહ્યું. “રિમથ! તમારી વારે હું સમજી શકતો નથી. આ દુકાનમાં ચોરી થઇ છે તે તમને ખબર છે?”

પોતાના શરીર પરથી ધૂળ ખાંખેરતા રિમથ બોલ્યો:—“હા, ખબર છે ખબર નહોત તો આટલી રાત્રે મિંડ પ્લેક અને હું અહીં શા માટે આવ્યો?”

જમાદારે પૂછ્યું:—શું મિંડ રેબર્ટ પ્લેક પણ અહીં આવ્યા છે? મને તો તે મળ્યા નથી તેઓ ક્યાં છે?

રિમથે આશ્ચર્ય સહ પૂછ્યું. “તમે તેને નથી જોયા? તે તો મારી સાથેજ અહીં આવ્યા છે. પણ હજી સુધી તે અહીં પાછા આવ્યા નથી. તમે તો મુખ્ય દરવાજા તરફ દશો? શું તમે મિંડ પ્લેકને નથી જોયા?”

જમાદારે કહ્યું:—“ના; મિંડ પ્લેકનાં દર્શન મને કોઇ જગ્યાએ થયાં નથી; આ મકાનની અંદર અમે કોઇ પણ માણસને જોયો નથી. જ્યારે હું મુખ્ય દરવાજા પાસે આવ્યો ત્યારે એક સલીયું પણ ત્યાં નહોતું પણ મિંડ રામુજની દુકાનનો મુખ્ય દરવાજો ખુલ્લો પડ્યો હતો અને તેની ઝાકિસના ઝોરડામાં એક ફાનસ બળી રહ્યું હતું. આટલી રાત્રે દુકાન ઉઘાડી જોઇને હું સમજ્યો કે જરૂર કાંઇ પણ ઘટના બની છે. જેથી તુર્તજ બ્યુગલ વગાડી હું અંદર પેડો. ત્યાં જઇને જોયું તો રામુજની ત્રિજેરી ઉઘાડી પડી છે. હું સમજ્યો કે ચોર હીરા, જ્વાહીર ચોરીને આવ્યો ગયો છે. તો પણ મેં દુકાનની જરૂર તપાસ લીધી. વખતે બારીમાંથી તો ચોર નથી નાશી ગયો? એમ વિચાર કરી મેં કેન્સ્ટેબલ બેલરને પાછો દરવાજો ઉઘાડી બહાર જવાનો કુકમ આપ્યો બેલરે તમને ચોર જાણી પકડ્યા અને બેલરને ચોર જાણી તમે બાકી પડ્યા ત્યારબાદ હું આવ્યો; આટલી ઘટના બની

પણ મિં બેકને મેં ક્યાંય પણ જોયા નહીં.”

રિમથે કહ્યું:—“તમે તો ખનાયાસે આવી ચઢ્યા, પણ અમે તો ચોરનો પત્ર મળવાથી આવ્યા હતા મિં બેક જરૂર એ દુકાનમાં જ હશે, અમર તો ચોરની પછવાડે પડ્યા હશે. તે એક કલાક અમાઉ મને અહીં ઉભો રાખી દુકાનમાં ગયા હતા અને ‘હું પાછો ન આવું’ ત્યાં સુધી તું અહીંથી ખસીસ નહીં.” એવો મને હુકમ કરાવતી ગયા હતા.

જમાદારે કહ્યું—“ત્યારે શું તે પવનના ઘોડા ઉપર સ્વાર થકને કે ભુત પ્રેત ખતીને અહીંથી અદ્રસ્ય થઈ ગયા હશે? ચાલો, આપણે દુકાનની અંદર જઈ તેની તપાસ કરીએ”

ત્યારબાદ જમાદાર અને રિમથ બન્ને રામુજની દુકાનમાં ગયા અને તેના દરેકે દરેક ચોરડા, ખુણાખાંચરાં ફરી વળ્યા પણ મિં બેકને પત્તો લાગ્યો નહીં. દુકાનમાં ચોપડાઓ, કાંટાઓ, કારીગરોનાં ઓળંગે અને પેટીઓ ગમે તેમ અવ્યવસ્થિત પણે પડી હતી. એક મોટી લોહની ત્રિજોરી કે જોનો અમુક ભાગ દીવાલમાં જડેલો હતો. તેનું ઢાંકણ ખુલ્લું પડેલું હતું એટલે બન્નેને જણાયું કે ચોર-ચોરી કરીને નાથી ગયો છે. ત્યારબાદ બન્ને બહાર આવીને ઉભા રહ્યા અને મિં બેકની રાહ જોવા લાગ્યા. થોડી વાર રાહ જોવા છતાં પણ મિં બેક આવ્યા નહીં, ત્યારે જમાદાર કહ્યું. “હીક, ત્યારે હું ઘેર જઈશ. કાલે મિં બેકની જીખાનીથી સવ’ જણાશે.”

જમાદાર ગયો રિમથ પણ ભાડાની ગાડી માટે પંદર મિનિટ સુધી ઉભો રહ્યો પણ એક પણ ગાડી ત્યાં આવી નહીં. તેથી અંધારામાં તેને પગે ચાલતાં જ જવું પડ્યું. ઘેર આવી જ્યારે તેણે દરવાજો ઉઘાડ્યો ત્યારે મિં બેકના ચોરડામાં ખતી બળી રહી. તે મનમાં બખડવા લાગ્યો. “મિસિસ બોડલ કેવી મૂર્ખ છે. મિં બેક ઘરમાં ન હોવા

છતાં પણ તેના આરડામાં બતી બળે છે. એ પ્રમાણે નકામો ખર્ચ—

આમ બડબડતાં તેણે ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો અને તેણે જે બેયું તેથી તે ત્યાંજ ચિત્રરત્ન ઉભો રહ્યો. તેનો એક પણ પગ અગળ વધી શક્યો નહીં. તે જાગે છે કે સ્વપ્નમાં તે પણ તે સમજી શક્યો નહીં તેણે બેયું તો મિં બ્લેક પોતાની ખુરસી પર બેઠા બેઠા નિશ્ચિંતનાથી સર હીલારી સાથે વાતો કરી રહ્યા છે. તેનો હાવભાવ જોતાં જણાતું હતું કે આજે કોઈ પણ જગ્યાએ તે ખંદાર ગયા નથી.

પ્રકરણ—૯ સું.....વિતેહી વાત.

મિ. બ્લેકે સ્મિથને જોતાંજ વિસ્મયતાથી પૂછ્યું: “કેમ સ્મિથ અત્યાર સુધી ક્યાં ગયો હતો?”

મિં બ્લેકની વાત સાંભળી સ્મિથ એટલો સ્તંભિત થયો કે, ઉપરોક્ત વાતનો તેને શું જવાબ આપવો તે તે નક્કી કરી શક્યો નહીં. ત્યારે શું મિં બ્લેક તેની મજાક કરે છે ઘેરથી તે પોતાની સાથે સ્મિથને લઈ ગયા હતા અને હવે પૂછે છે. કે:—“અત્યાર સુધી ક્યાં હતો?”

સ્મિથ મનનો ભાવ છુપાવી કાંઈક ઉત્તેજિત થતો બોલ્યો. “જોને માટે ચોરી કરું તેજ કહે કે તું ચોર” તમારી એ વાત અને ઠીક જાગતી નથી. આ પ્રમાણે છેક અળપ્યા કેમ થઈ ગયા છો? હું ક્યાં ગયો તો. તે તમે નથી જાણતા? તમે કહેવો, તમેજ અત્યાર સુધી ક્યાં હતા?” સ્મિથની વાત સાંભળી મિં બ્લેક અત્યંત વિસ્મિત થયો? સ્મિથનું કહેવું ન સમજી શકવાથી તેણે કહ્યું. “હું તો અહીં બેઠો બેઠો કલાકથી સર હીલારી સાથે વાત કરી રહ્યો છું. હું તો ક્યાંયે ગયો નથી.”

એ સાંભળીને સ્મિયના સંયમનો અંધ તુટી ગયો તે અત્યંત આવેશથી બોલ્યો:—“તમે શું કહો છો સાહેબ? આ બાળુ તો મારી દુર્દશા થવામાં કાંઈ બાકી રહ્યું નથી. અંધકારપૂર્ણ રત્નિની કકડતી ઠંડીમાં સૂતી ગત્રીમાં લગભગ એક ઠંઠાક સુધી એકલો મૂકી તમે કાણ જાણે ક્યાં ચાલ્યા ગયા? ત્યાર બાદ એક સિપાઈએ મને ચોર જાણી પકડ્યો તેની પાસેથી જન્મ તેમ છુટયો, અને તમને શોધી શોધીને ચાક્યો પણ તમારો પરતોજ લાગ્યો નહીં:—મને એકલો મુકી જતારહેવાની તમારી ઇચ્છા હતી તો મને પહેલેથીજ જ્ઞા માટે ન કહ્યું. શું એમાં કાંઈ નુકસાન થાય તેમ હતું?”

સ્મિયની વાત સાંભળી મિં બેઠેક ખુરસી પર સુધ ગયો અને મ્હોં ફાડી વિવ્હળ દ્રષ્ટિથી તેની તરફ ટગર ટગર જોઈ રહ્યો? એક મિનિટ સુધી તે કાંઈ પણ બોલી શક્યો નહીં છેવટે તેણે કહ્યું. “સ્મિય? શું તું દિવાનો બની ગયો છે? આ શું બક છે? હું એમાં કાંઈ પણ સમજી શકતો નથી. તું મારી સાથે ક્યાં આગ્યો અને કઈ ગલીમાં હું તને મુકી ચાલ્યો ગયો?”

સ્મિય બોલ્યો:—“હા, હું દિવાનોજ બની ગયો છું, બીજું શું કહું? તમે મારી સાથે આવવાનું કમુલ કરતા નથી એટલે છેવટે મારે એમજ કહેવું પડે છે. ઠીક, ત્યારે શું તમે મને હારેન ગાર્ડનમાં નહોતા લઈ ગયા? મને તો આ બધી તમારી મશ્કરીજ જણાય છે. મહેરબાની કરીને કહો કે મને ગલીમાં મુકીને તમે ગયા પછી તમે શું શું કયું? એટલે પત્તો લાગ્યો? કે આ વખતે પણ તેણે તમારી આંખમાં ધુળ નાંખી?”

મિં બેઠેક હાથમાંની સીગાર ટેબલ ઉપર મુકી. ટટાર થઈને કહ્યું:—“સ્મિય? તું દિવાનો ન થયો હોય તો જરૂર સ્વપ્નની વાત કરે છે. હું હારેન ગાર્ડન તરફ બીજકુલ ગયો નથી. હું તો આજે અહીં દુર ગયો હતો.”

બ્લેકનું કહેવું સાંભળી રિમથ જમીન પર પડતો પડતો બચીને એક ખુરશી પર બેસી ગયો. તે પોતાના શરીરપરનો પરસેવો લુંછતાં બોલ્યો “મારી અકલ કંઈ કામ કરતી નથી. તમે કહો છો કે હું હારેન ગાર્ડન તરફ ગયો નથી એ કેવું ગુઢ રહસ્ય ! હું રાતના નવ વાગે ધરમાં પેસતો હતો, એટલામાં તમે ઉતાવળી ગતીથી ધરમાંથી નીકળ્યા અને બેટનો મોકલો છો. એક પત્ર મારા હાથમાં આવ્યો શું આ હકીકત પણ અસત્ય છે ? “બેટ તમને તે પત્રમાં લખ્યું હતું કે આજ રાત્રે પ્રિન્સ એન્ડરનો હીરા જડીત મુગટ હું ચોરીશ, તમારામાં શક્તિ હોય તો અટકાવવા આવજો.” તમારા કહેવાથી મેં મોટરગાડી રોકી. તમે મને ગાડીમાં સાથે લઈને હારેન ગાર્ડન ગયા. ત્યારપછી મારે પેલીસ સાથે મધ્યુલ થયું અને ત્યારબાદ જમાદાર સાથે ઝવેરીની દુકાનમાં જઈ ખુણે ખુણે તમને શોધવા માટે હું ફરી વળ્યો. અને હવે તમે કહો છો કે તું સ્વપ્નું બોર્ડ રહ્યો છે.”

મિં બ્લેકે રિમથની વાત ગુપચુપ સાંભળી અને પછી દ્રઢતા સુએક સ્વરે કહ્યું. “હું એમાંનું કંઈપણ જાણતો નથી.”

બ્લેકના કહેવામાં કપટ અથવા મસ્કરીનું એક પણ ચિન્હ નહોતું તે સત્યતથા બરેલું હતું તેથી રિમથને વિશ્વાસ આવ્યો કે મિં બ્લેક એમાંનું કશું પણ જાણતા નથી. જેથી રિમથે પૂછ્યું. “સાહેબ ત્યારે એ શું જોટાળો છે ?”

મિં બ્લેકે કહ્યું, “માર્ષ ! એજ તો હું તમને પુછું છું કે એ શું છે ? હું જુઠું તો બોલતો નથી. હારેન ગાર્ડન કેવું ને વાત કેવી ! હું તો આજે ત્રીજે પહોરનો બીટન ગયો હતો ત્યાંથી રાતના સાડાસાત વાગ્યાની ગાડીમાં આવ્યો તેથી તમે જેની સાથે ગયા હતા તે કાંઈ

ખીજે માણસ હશે.”

સ્મિથ નિરૂત્તર રહીને માથું ખજવાળવા લાગ્યો તેદ્રું મ્હોં સુકાઈ ગયું! તેણે લથડતે સ્વરે કહ્યું, “સાહેબ ! તારે શું તમારું એમ કહેવું છે કે મેં તમને ઝાળખ્યા નહીં અને હું તે વખતે આંધળો થઈ ગયો હતો? મેં તમારો કંઠસ્વર સાંભળ્યો હતો નમારાંજ કપડાં જોયાં હતાં છતાં પણ તમે કહો છો કે તે કામ ખીજે માણસ હશે! પણ એમાં તો જરા પણ શંકા નથી કે તેણે જે કપડાં પહેર્યાં હતાં તે તમારાંજ હતાં તમારો મોટો ઝોવરકોટ તેણે પહેરેલો હતો, તમારી ફેફટની બદામી ટોપી તેના માથા પર હતી એટલુંજ નહીં પણ તમારી ટામ સુદ્ધાં તેણે બાંધેલી હતી.”

સ્મિથની વાત સાંભળી છલંગ મારી મિં બ્લેક પોતાના સુવાના ઝોરડામાં દોડી ગયો. તેનો એ બાવ જોધને સર હીલારી અને સ્મિથ બન્ને દિગમ્ભ માફક તેની તરફ જોઈ રહ્યા. બે મિનિટમાંજ પાછા આવી મિં બ્લેક કહ્યું: “સ્મિથ? તમારી વાત સાચી છે. આજ રાતના કામ માણસ મારા ઝોરડામાં આવી મારા કપડાં પહેરી ગયો હતો.” હાથમાં પકડેલાં ખૂર ગતારીને તેણે કહ્યું: “આ છુટ જુઓ તમારું કહેવું આંધળ સાબીત થાય છે. મેં આ છુટ ધણા દિવસ થયાં પહેર્યાં નથી. આ છુટ હજી બીનાં છે, એનાં તળીઆમાં કાદવ બાઝેલો છે, મેં મારો મોટો ઝોવરકોટ પણ જોયો તેમાં પણ કાદવના છંટા છે અને ટામ પણ ભીંજેલી છે.”

મિં બ્લેકની વાત સાંભળી સ્મિથનો ચહેરો પીળો થઈ ગયો. સર હીલારી પણ આ વાત ન સમજી શકવાથી આંખો ફાડી મિં બ્લેકની તરફ જોઈ રહી. પણ મ્હોંથી તે કશું બોલી શક્યો નહીં.

સ્મિથે પૂછ્યું:—“સાહેબ ! તારે એ કાણ હશે?”

મિં બ્લેકે કહ્યું:—“મારી ખાત્રી છે કે આ કામ બેટ સિવાય બીજા

કાઠનું નથી. તેણેજ તને હજ્યો છે. તેને માટે કાઠપણુ-કાર્ય અસાધ્ય નથી.”

રિમથ મુંગાની માફક ખેસી રહ્યો. તેના મનમાં દીલગીરી ઉપજી. તે મનમાંજ શરૂ થી તે અત્યાર સુધીની બનેલી તમામ બીનાઓને વિચારવા લાગ્યો. “કે નરવુડથી હું પાછો ફર્યો તે વખતે બેટ ચાલાકીથી મિં બેકેકના ઝોરડામાં બધું તેના કપડાં પહેરી હું મોટરવાળાને લાડું આપતો હતો ત્યાં આવ્યો; આલ, હમ, સ્વર વિગેરે બેકેકનાં જેવું જ હોવાથી, અને અન્ધકાર વિશેષ હોવાથી હું તેને ઝાળખી શક્યો નહીં. તે ભારે કંઠસ્વરથી બોલતો હતો પણ હું સમજ્યો કે એ બેકેકને થયેશે શરદીનો વિકાર છે. ત્યારબાદ તેણે જે કાંઈ કહ્યું તે જાદુ જેવું જ કહ્યું ! માત્ર એકજ કક્ષામાં તેણે સર્વ કામ કરી નાંખ્યું અને કપડાં પણ ઉતારીને મુકી ગયો ! હવે સંતાપને લીધે રિમથની આંખોમાંથી પાણી મરવા લાગ્યું. તેને એવું લાગ્યું કે બેટ ઇન્સ્પેક્ટર કુટસ અને મિં બેકેકને સતાવી જાત ન થયો, તે જાસુશીની મઝા મને પણ ચખાડી ! એવકુદ બનાવી ગયો !”

મિં બેકેક જાણી ગયો કે આજના બનાવથી રિમથ શ્રેણી દુઃખી થયો છે. તેથી તેનાં હૃદયનું દુઃખ ઝોણું કરવા તેણે જ્ઞાન્ત સ્વરે કહ્યું. “રિમથ ! આજે તમને જે પ્રગરે લાંછિત થવું પડ્યું છે તે અત્યંત દુઃખનો વિષય છે. જેણે મને પણ કેટલીકવાર હજ્યો છે, તેનાથી તમે ઠગાયા એ કાંઈ અત્યંત બજબજપદ નથી. તેણે પ્રિન્સ એન્ડરનો હીરાબડિત મુગટ ચોરવાને આ યુક્તિ રચી અને તેમાં તે સફળ પણ થયો છે. એમાં મને પણ ઠગવાનો તેણે આજી રાખ્યો નથી. આજે સાંજના એક વાગતનો મને તાર મળ્યો હતો. તારમાં હવું કે “પ્રીટ ન પોલીસના ઇન્સ્પેક્ટર બ્રાઉને એક માણસને બેટ ધારી કેદ પકડયો છે; એ બેટ છે કે નહીં તેની તપાસને માટે

તમારે ક્ષીટનના થાણામાં આવવું.” એ તાર મળતાંજ મને એ વાતનો ભેદ પણ સંદેહ આવ્યો નહીં કે આ મને દમવાની એક પ્રકારની યુક્તિ છે. હું તુર્તજ ક્ષીટન ગયો અને ત્યાં જઈને જોયું તો જણાયું કે પાઉને મને બોલાવ્યો નહોતો અને એટ જણી પકડવામાં એ આવ્યો નહોતો. હું સમજી ગયો કે આ સર્વ એટની પ્રપંચજન છે, અને કાંઈ યુદ્ધ હેતુને માટે મને ક્ષીટનમાં બોલાવ્યો છે. હું પાછો લાયાર જતીને ત્યાંથી સ્ટેશન ઉપર આવ્યો. પણ અહીંસા ! તે વખતે એક પણ ગાડી લાંડન તરફ જતી નહોતી. દ્રેનની રાહ જોતો હું ત્યાં એક કલાક બેસી રહ્યો. એ વખતમાં એટ નક્કી ચાલીએ ની મદદથી મારા ઝોડામાં આવી મારા કપડાં પહેરી ગયો હશે, એ વચમાં તમે આવ્યા. પણ તે ધણે ચાલાક હોવાથી જરાપણ ન ગભરાતાં તમને હારેન ગાર્ડન લાઇ ગયો. તેની સફાઈને તમે જરાપણ સમજી શક્યા નહીં અને તેની સાથે ગયા. તમે સમજ્યા કે હું જોકેતી સાથેજ ચોર પકડવા જઈ છું. તેણે તમને જવેરીની દુકાનના પાછળને દરવાજે ઉભા રાખ્યા. અને આગળને દરવાજેથી અંદર જઈ પેરીમાંનો મુગટ ચોરી લીધો અને મારા અહીં આવવા પહેલાં મારા કપડાં મૂક્યાં તેજ ઠેકાણે મુકી ચાલ્યો ગયો. અથા અનાવો આ પ્રમાણે અન્યા છે હવે સમજ્યા?”

રિમથે કહ્યું:—“તમારી બધી વાતો હું સમજ્યો. પણ હું અને તમે ઘેરે નથી એ તેણે શી રીતે જાણ્યું? અથવા હું કયે વખતે ઘેર આવીશ તે તેણે કેમ જાણ્યું? હું આવ્યો ત્યારે તે તો મારી રાહજી જોયા કરતો હતો!”

મિ. બેલે કહ્યું:—“એ વાત પણ અસંભવિત નથી. મને ખાત્રી છે કે એટ આપણા ઉપર હર હંમેશ નજર રાખે છે, તમે આવ્યા આખો દિવસ ઘેર નથી તે તો જાણતો હશે.”

રિમથે પૂછ્યું:—“ત્યારે તમે ફેટલા વાગે ઘેર આવ્યા હતા?”

બ્રેકે કહ્યું:—“ભગમગ બે કલાક થયા. વિક્ટોરીઆ રેશનથી ઉતરી ગાડી માડે કરી સીધા હું ઘેરજ આવ્યો હતો હું બીટન ગયો તે પછી બેટની ચાલાકીથી તેની ચાલાકી હું જાણી ગયો હતો તેથી અત્યંત ઉત્કંઠિત થઈને હું ઘેર આવ્યો હતો ઘેર આવીને જોયું તો સર હીભારી મુખ્ય દરવાજા ઉપર ધંટડી વગાડ્યા કરતા હતા. તેનાથી અને એ પછી માણસ પડ્યું કે આજ બપોરે એક હોટલમાં તમને એ મળ્યા હતા અને નવ વાગે અહીં આવવાને. તમને એએએ વાપડો પછી કર્યો હતો.”

સર હીભારીએ કહ્યું: “મેં મિં. સ્મિથને કહ્યુંતું કે હું સાંજે તમારે ઘેર આવીશ. મિં. સ્મિથે અને કહ્યુંતું કે નવ વાગ્યા પહેલાં હું ઘેર મળીશ નહીં, એટલે હું ખરાખર નવ વાગે આવ્યો, તે વખતે પછી તમે ડાઘ નહોતાં તેથી હું એક બીજા ઠાણે દરવા ચાલ્યો ગયો; પછી જ્યારે બીજી વખત આવ્યો ત્યારે તમે મળ્યા.”

ધણીવાર ચિન્તાતુર નેત્રે બ્રેક સામે જોઈને સ્મિથે કહ્યું. “સાહેબ, આ વખતે પછી આપણે બેટથી હાર્યા! શું હવે ડાઘ પછી એને પકડી શકશે નહીં? હવે શું કરવું, શમે તમારી પાસે પોલીસ આવશે, મેં તેને કહ્યું છે કે મિં. બ્રેકને ઝવેરીને ત્યાંની ચોરીની ધણી ખરી હકીકતની ખબર છે. પોલીસ તમને પૂછશે તો તમે તેના શો ઉત્તર આપશો?”

મિં બ્રેકે કહ્યું. “ઉત્તર શું આપીશું? હું ચોખ્ખું કહી દઉં કે એ બાબત વિષે હું કશું પછી જાણતો નથી; કારણ કે હું ઘેર નહોતો અને તેના જોઈએ તેટલા પુરાવા મારી પાસે છે. પછી એ વાત જરૂર કપ્પમવી પડશે કે એક ચોરથી હું હમણે છું? શું કરીએ બીજાને લપાયજ નથી.”

સર હીભારી એ સર્વ વાતો સાંભળી રહ્યો હતો તે એકદમ ઉભો થઈ બોલ્યો: “વાતમાંને વાતમાં રાત વીતી જાય છે, હવે હું તમારી

પાસે રળ માયું છું. મિં બ્રેક ! તમારી વાતો સાંભળીને મને બહુ આનંદ થાય છે. તમે મહેનત કરવામાં પાછી પાતી કરશો નહોં મને વિશ્વાસ છે કે, તમારો પરિશ્રમ સફળ થશે અને મારા કર્ણપુલ મને પાછાં મળશેજ. મહેરબાની કરી તમારી તપાસની હકીકત મને જણાવતા રહેજો.”

મિં બ્રેક કહ્યું : “જરૂર, હું આપને સર્વ ખબર આપીશ. અને હું હિંમતથી કહું છું કે ખેટ હવે જલદી કેદ પકડાશે અને તમારા કર્ણપુલ જ્યાં હશે ત્યાંથી તમને ભાવી આપીશ.”

સર હીલારી આનંદથી દરવાજા તરફ ચાલ્યા. મિં બ્રેક પણ તેની સાથે ચાલ્યા. સર હીલારીએ દરવાજામાં ઉભા ઉભા બ્રેકની સાથે શેકહેન્ડ કરતાં જોયું તો પોતાની પાસે એક કાગળ પડેલો જણાયો ! હીલારીએ તરત જ તેને ઉંચકી લીધો અને મિં બ્રેકને આપતાં કહ્યું : ‘આ એક કાગળ જણાય છે શું એ આપનો કાગળ છે ?’

મિં બ્રેક સર હીલારીના હાથમાંથી પત્ર લઈ લીધો. કવર પર નજર નાંખતાં જ તે ચોંકી ઉઠ્યો; કારણકે કવર પરના અક્ષરો તેજ રખતરના અક્ષરોથી છાપેલા હતા, તે જોતાં જ તે સમજી ગયો કે એ ખેટનો પત્ર છે ! પત્ર દરવજાની ફાટમાંથી ફેંકેલો છે અને એને ફેંકવાને પણ બહુ વાર થઈ નહોતી ! કારણકે જ્યારે બ્રેક ઘેર આવ્યો ત્યારે ત્યાં પત્ર નહોતો.

મિં બ્રેકે તુર્ત જ કવર ફાડી અંદરથી પત્ર કાઢી વાંચ્યો અને સર હીલારીના હાથમાં આપતાં કહ્યું. “તમારી રૂબરૂ આ પત્ર મળ્યો એ સારું થયું. તમે એને વાંચો તમને આનંદ થશે.”

સર હીલારીએ વિજળાની ખત્તી પાસે જઈ ગુપ્ત્યુપ પત્ર વાંચ્યો. વાંચતાં જ તેનું મુખ અત્યંત ગંભીર થઈ ગયું અને તે સાંચેજ તે ॥ નેત્રામાં આશ્ચર્યનો ભાવ જણાતા લાગ્યો. તે પત્ર નીચે પ્રમાણે હતો.

“પ્રિય મિ. બેક?”

તમને નકામા ક્રીટન મોકલવાથી મને દુઃખ થાય છે. પરંતુ મારા સહકર્મીની સિદ્ધિ માટે તમને લુલાલો ખવડાવી દૂર મોકલવાની ખાસ જરૂર હતી, રિમય પણ મારી જાળમાં ફસાઈ ગયો. તે એટલો બોળો હશે તેને! મને જરા પણ વિશ્વાસ નહોતો. મારે પણ નિરાશ થવું પડ્યું છે પ્રિન્સ એન્ડરનો હીરા જડિત મુગટ મને મળી ગયો છે. પરંતુ મુગટના હીરા પહેલાં જોવા મુલ્યવાન હતા તેવા મુલ્યવાન હુમલાં તેમાંથી નીકળ્યા નથી. હવેકી ચીજો ચોરવી એ મારી પ્રતિષ્ઠાને નુકશાન પહોંચાડનાર હું સમજું છું હું મારું એ નુકશાન પણ પૂર્ણ કરીશ. આજે રાતના એક પ્રતિષ્ઠિત પુરૂષ તમને મળવા આવશે. તેનું નામ સર હીલારી છે. સાંભળ્યું છે કે તેના ખજાનામાં બહુ મુલ્ય હીરાઓ છે, તેમાં એક બહુ મુલ્ય હીરો તો વેજ કુટુંબનું ગૌરવ છે. તે હીરો તેના વડીલો તરફથી તેના વંશમા વંસ-પરંપરા ચાલ્યો આવે છે. મને એવી ઈચ્છા થઈ છે કે, તે હીરો મેળવીને હું મારો ખજાનો શોભાવું. આવતી કાલે રાતના દસ વાગે એ હીરો મારા હાથમાં આવશે. તમને નિમંત્રણ છે. “એટ”

પત્ર વાંચી સર હીલારી ક્રોધથી લાલ લાલ થઈ ગયો અને બોલ્યો. “કેવી રપધાર્! કેવું સાહસ! એ લુચ્ચો ઠગ મારો ખજાનો પણ લુટવા માગે છે. ક્યારે ચોરી કરીશ, એ પણ લખ્યું છે. મિ. બેક! આ ધૂષ્ટતા અસહ્ય છે. એટ હવે ફાટી ગયો છે. તેને તેની શિક્ષા હવે જલદી થવી જોઈએ મિ. બેક! શું એ આ પત્ર લખ્યા પ્રમાણે કામ કરશે કે?”

મિ. બેકે ગંભીરતાથી કહ્યું. “શું કહું? અત્યાર સુધીમાં એણે જે જે કામો કર્યાં છે તે જોતાં આ કામ એને માટે મુશ્કેલ નથી. હું સારી રીતે જાણી ગયો છું કે મિથ્યા ગર્વ કરવાની તેને ટેવ નથી. તેણે આ પત્રમાં જે હીરાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે તે તમે તમારે ત્યાં ક્યાં રાખ્યો છે?”

સર હીલારીએ કહ્યું, “પાર્કર-ટ્રીટના મકાનમાં લોહાની ખંધ

ત્રિજેરીમાં મને ખાત્રી છે કે તેમાંથી ચોરી કરવી એ ચોરાને માટે તો અસંભવિત છે. પેટીનાં તાળામાં સક્રિય અક્ષરો છે. તે સર્વ અક્ષરોને ખરાબ જોડવા સિવાય પેટી કદી ઉઘડી શકશે નહીં. મારા સિવાય કાંઈ તે જાણતું નથી જો એટલે એમ જાણ્યો હોત કે એ પેટીમાંથી હીરો ચોરવો એ મુશ્કેલ છે તો તે કદી પણ આવું સાહસ કરત નહીં. મિં બ્લેક! તે મારો હીરો ચોરવા આવે તો તેને પકડવો જોઈએ. તેને માટે મારે ઘેર આવવા હું તમને વિનંતિ કરું છું. તમે કાંઈ લખેલા સમય પહેલાં મારે ઘેર આવજો. એટલે આવશે તો આપણે તેને પકડીશું. શું મારું કહેવું તમને માન્ય છે?"

મિં બ્લેક બોલ્યો; 'એમાં માન્ય કરવાનું શું છે? રિમથને સાથે લઇને કાલે યોગ્ય વખતે હું આવીશ; છ રપેક્ટર કુટસ પણ બે કોન્ટેનરો સાથે મને મદદ કરવા આવશે; તમે તમારે નિશ્ચિત રહેજો.'

સર હીલારીએ ઉત્સાહ સાથે કહ્યું: 'જો એમ થશે તો જરૂર તે પાપીને પકડીશું, તે કેવો ચાલાક ચોર છે તે પણ માલમ પડશે.'

સર હીલારીના જવા પછી મિં બ્લેક પોતાની બેઠકના ઝોરડામાં આવીને બેઠો. તેનો ઉત્સાહપૂર્ણ બાવ જોઇને રિમથે કહ્યું: 'સાહેબ, મને જણાય છે કે એટને પકડવાની કાંઈ સફળ યુક્તિ તમે શોધી કાઢી છે. કહો! મારું અનુમાન સત્ય છે કે અસત્ય?'

મિં બ્લેક બોલ્યો: "હા તમારું અનુમાન સત્ય છે, તો પણ મારી યુક્તિ સફળ થશે કે નહિ તે હું અત્યારે કહી શકતો નથી વાર આજે અ.જો દિવસ ફરીને તમે શું પત્તો મેળવ્યો?"

રિમથ ક્યાં ક્યાં ગયો હતો અને ક્યાં ક્યાંથી આમંત્રણ કરેલા માણસોના નામનું લીખેલ લખ અંગ્રેજો હતો તે સર્વ બીના બ્લેકને રિમથે કહી સંભળાવી.

મિં બ્લેકે પૂછ્યું: "તમે જો બે મિનિટ લાગ્યા છો તે ક્યાં છે?"

સ્મિથે કહ્યું: “તમેજ તે માગો હો એમ સમજી મેં તે તમારા વેશધારી બેઠને આપી દીધાં હતાં.”

બેકે પૂછ્યું. “તેણે યાદીઓ માગી હતી કે તમેજ આપી હતી?”

સ્મિથે કહ્યું. “તેણે માગી હતી, અને તેમાંનાં નામ જોવાની તેની ઇચ્છા હોવાથી તેણે તે લીધી હતી. મારો તો સર્વ પરિશ્રમ વ્યર્થ ગયો!”

મિં બેકે બોલ્યો. ‘હીક થયું; મારું ધારણું એથી કેટલે અંશે સત્ય ઠરે છે. કાલે હું ટેલીફોનથી તે બિપ્ટની સર્વ વિગત મેળવીશ.” આમ કહી મિં બેકે, ધુમ્રપાન કરવા લાગ્યો. સ્મિથ બેકેની વાતોનો હેતુ સમજી શક્યો નહી, તેથી તે ચુપ બેઠો. સમસ્ત રહસ્ય તેને માટે ગુઠ થઇ પડ્યું. બેટ કોણ છે? એ મિં બેકે શી રીતે જાણી ગયા તે કાંઇ પણ તેના સમજવામાં આવ્યું નહી.

પ્રકરણ ૧૦ મું.....બેટ બન્દીવાન.

બીજી દિવસે પ્રતઃકાળમાં મિં બેકે ટેલીફોનની પાસે જઇ કાંઇ દોસ્તને કાંઇ કહી ભૂંગળું મુકી દીધું એટલામાં મિં સ્મિથ ઉત્સાહ સાથે તેની પાસે આવીને ઉભો રહ્યો. તેને લઇ બોજનનાં ટબલ પાસે જતાં મિં બેકે કહ્યું. “સ્મિથ! જાણાય છે કે આજે રતના આપણે બેઠને પકડી શકીશું. તેને જોઇને તમે એટલા વિસ્મય પામશો કે તમારા આખા જીવનમાં તમે કદી પણ એટલા વિસ્મય નહીં થયા હો.”

એ સાંભળી સ્મિથ બેકેનાં મોંમાં આમે જોઇને બોલ્યો. “શું કહ્યું આજ રાતના તમે બેટને પકડશો? કેવી રીતે અને ક્યાં?”

મિં બેકે કહ્યું. “પાર્ક સ્ટ્રીટમાં સર હીલારીનાં મહાનમાંજ આજે બેટ પકડાશે. તે કેવી રીતે પકડાશે તે તેજ વખતે તમે જોઇ શકશો તે પહેલાં એ વાત જાણવા તમે આતુર થશો નહીં ધીરજથી સર્વ જોયા કરો.”

રિમથ કાંધ પશુ બેઠ્યો નહીં બન્ને ભોજન કરવા લાગ્યા બેઠકનો નિશ્ચિત ભાવ જોઇ રિમથ સમજ્યો કે સાહેબ આજે પોતાની પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરશે. તેણે એક બીજી બાજત પશુ જોઇ કે મિં બેઠકે ધણા દિવસો પછી આજે પેટ ભરીને ખાધું છે. કેટલાયે દિવસો થયા તે પેટ ભરીને ખાતા નહોતા આથી રિમથની જીઝાસા વધી ગઇ હતી પશુ તે વખતે તે બેઠકને કાંધપશુ પૂછી શક્યો નહીં. છતાં વધારે વખત તેનાથી ચુપ રહેવાયું નહીં. તેણે બેઠકને અનેક પ્રશ્નો પૂછ્યા પશુ મિં બેઠકે તેને ચોખ્ખો ઉત્તરો આપ્યા નહીં માત્ર તે એટલું જ જાણી શક્યો કે આજે રાતના એટ ધણી સહેલાઇથી પકડાશે અને તે તું સારી રીતે જોઇ શકીશ.

મિં બેઠકે સવારમાં શીટરચાયરની સેડી માર્કવિસને, અને સેન્ટ્રલ યુનાઇટેડ એન્જના મેનેજરને ટેલીફોનથી જે જે વાતો પુછી હતી તે સર્વ તેને અનુકુળ હતી કે પ્રતિકુળ તે પશુ રિમથ જાણી શક્યો નહીં.

તે દિવસે સવારમાં જેટલા ડેલી પત્રો પ્રગટ થયા હતા તે સર્વમાં પ્રિન્સ એન્ડરને હીરાજડિત મુગટ ચોરાયાની હકીકત વિસ્તાર પૂર્વક છપાઇ હતી. મિં બેઠકે ચોર પકડવા ગયા હતા પશુ નિષ્ફળ નીવડી પાછા આવ્યા હતા એ વાત પેપરોમાં વાંચી રકોટલાંડ યાર્ડના પોલીસ અમલદારો મિં બેઠકે પાસે આવ્યા અને ખાસ હકીકત શું છે તે જણાવવા તેઓએ વિનંતિ કરી. મિં બેઠકે રાતના જે બીના બની હતી તે વીગતવાર તેઓને જણાવી. મિં બેઠકની વાત સાંભળી પૂછવા આવનારાઓને સંતોષ થયો નહીં. તે જોઇને મિં બેઠકે કહ્યું: “તમારે નિરાશ થવાનું કાંઇ નથી. તમે આવતી કાલે આ વખતે એટને તમારી આંખો વડે કેદખાતામાં જોઇ શકશો અને પ્રિન્સ એન્ડરને પશુ પોતાનો હીરા જડિત મુગટ પુનઃ પ્રાપ્ત થશે.”

ઇન્સ્પેક્ટરો અને બીજા અમલદારોને બેઠકનાં એ કથન ઉપર

વિશ્વાસ આળ્યો નહોં. તેઓ ઉઠાસ અને પોતપોતાને ઘેર ચાલ્યા ગયા. પણ સ્મિથની સ્થિતિ અત્યંત કષ્ટમય બની ગઇ હતી ક્યારે રાત પડે અને બેટનાં દર્દન થાય વિગેરે વિચારોથી તે એકદમ અધીરો થઇ ગયો હતો. તેને એક એક મીનીટ, અને એક કલાક તે એક દિવસ જેવો જણાતો હતો.

મિં બ્રેકે તેને બધી સ્પષ્ટ વાત કહેલી નહોં હોવાથી તે મનમાં ગુંચવાતો અત્યંત અંબીર બની આખો દિવસ બેસી રહ્યો મિં બ્રેકે બેટને પકડવા કષ્ટ યુક્તિ શોધી કાઢી છે, તે બહુ વિચાર કરવા છતાં પણ તે નકકી કરી શક્યો નહોં. રાત પડી રાતના આઠ વાગે મિં બ્રેકે કપડાં પહેરી સ્મિથ પાસે આળ્યો અને સ્મિથ હાસ્ય કરીને કહ્યું: “સ્મિથ! ચાલો હવે વખત ભગાડવાની જરૂર નથી; વખત થઇ ગયો છે.” સ્મિથ બ્રેકનીજ રાહ જોતો બેઠો હતો તેથી તુર્તજ કઠી કપડાં પહેરીને બ્રેક સાથે બહાર નીકળ્યો. બહાર નીકળીને તેઓએ એક મોટર-ગાડી બાડે કરી અને સ્ટોટલાંડ ચાર્ડ તરફ રવાના થયા. ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સને પહેલેથીજ ખબર આપેલી હોવાથી તે પણ એ લોકોની રાહ જોવા કરતો હતો.

ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સ કાંઇક દિલગીર દેખાતો હતો તેથી મિં બ્રેકે તેને દિલગીર થવાનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે તેણે કહ્યું: “મિં બ્રેક! આપણે ચોરને પકડવા જઇએ છીએ તો ખરા, પણ તે હાથમાં આવશે એમ અને નકકી જણાવું નથી, વળી પાછા એકવાર નામોશી સાથે આપણે પાછા આવવું પડશે. અને લાલ એ થશે કે બેટનીજ બીછાવેલી જાળમાં આપણે આપણી મેજેજ સપડાઇશું.”

મિં બ્રેકે કહ્યું. “નહી હવે તમારે એવી શંકા કરવાની જરૂર નથી આ વખતે તે નાશી શકશે નહોં, એ વાત પર વિશ્વાસ રાખો.

હુઆઓ અને ચોરો વારંવાર પોલીસની આંખમાં ધૂળ નાખે છે પણ જરૂર એક દિવસ તે પકડાયા વિના રહેતા નથી, તે પ્રમાણે આજે એટ પણ પકડાશે. આજ રાતના દશ વાગે એટને કદ કરી હું તમારા હાથમાં આપી દઈશ. તમે તમારા બે કન્સ્ટેબલોને બધી વાતો સમજાવી દીધી છે ને ? તેને કહો કે તેઓ બીજી ગાડીમાં પાછળ આવે. સર હીલારીના મકાને જઈ તેમને એક માણસ મુખ્ય દરવાજા પર અને બીજો બારી તરફ ઉભો રહે; અને તમે અમારી સાથે રહો.

કન્સ્ટેબલ કુટ્સે કન્સ્ટેબલોને યોગ્ય સમજ આપી મિં બ્લેકની સાથે ગાડીમાં બેઠો એટને મોટર પાર્ક સ્ટ્રીટ તરફ દોડવા લાગી

ગાડીમાં કુટ્સે કહ્યું. “બેટ આજ રાતના સર હીલારીના મકાનમાં ન આવતાં દુર રહીને મજા જોયા કરશે. કારણ કે જારૂતે બાણુશે કે હું અને તમે બંને અહીંના આવ્યા છીએ ત્યારે તે ચોરી કરવા આવે ખરો ? હાથે કરીને કે પકડાવાની કોણુ ઇચ્છા કરે ? મિં બ્લેક ! તમે ગમે તેમ કહો પણ મારું મન તો માનવું નથી !”

મિં બ્લેકે કહ્યું. “તમે તો ડરથી ધ્રુજી રહ્યા છો જે બારે માસ સમુદ્રમાંજ સૂઈ રહે છે તેને પછી તેના મોજાનો શો ડર ? કેટલીક વાર પાછા પડવું પડ્યું છે તો એક વાર વધારે. ભોકાને હસવાને એક અવસર વધારે મળશે તેમાં આટલા બધા ચિંતાતુર થવાની શી જરૂર છે ! ચિંતાઓને છોડો ! હું પ્રતિજ્ઞા કરું કે—જો આજે એટને ન પકડી શકું તો સદાને માટે હીટેકટીવપણું છોડી દઈશ.”—તેઓ સર હીલારીના મકાન પર પહોંચ્યા એટને સર હીલારી જાતે એ ભોકાનું સ્વાગત કરવા દરવાજા પર આવ્યો મિં બ્લેક અને કુટ્સને જોઈને તે અત્યંત આનંદિત થયો.

સર હીલારીએ કહ્યું. "તમને આવેલા જોઇને હું ધણો આનંદ પામ્યો છું. હું આજે બનવાના બનાવનો વિચાર કરી મનમાં ને મનમાં કરી રહ્યો હતો. પણ તમોને જોઇને મને આશ્વાસન મળ્યું છે. પણ મને એ તો જણાવો કે તમે બેઠક કે બેઠકનું રૂપધારણ કરી આવેલા બેઠકો?"

મિ. બેઠકે હસીને કહ્યું. "એ હું બેઠક હોત તો મારી સાથે ઇન્સ્પેક્ટર કુટસ કઢી પણ આવે નહીં. છતાં એ માટે હું તમને કોષ દેતો નથી. બેઠકને માટે કોષપણ કામ અશક્ય નથી એ તો તમે જાણો છો જ." ચોડીવાર પછી ઇન્સ્પેક્ટર કુટસના બે સાથીઓ પણ ત્યાં આવી લાગ્યા. કુટસે તેને યોગ્ય જગ્યાએ પહેરા ઉપર ઉભા રાખી પછી સર્વે મકાનની અંદર ગયા. ત્યાર પછી સર હીલારીએ પોતાને હાથે બહારનો દરવાજો બંધ કર્યો અને સુંદર દાદર ચઢી સર્વે તેના રીડીંગ રૂમમાં આવી પહોંચ્યા.

એ જોરડો ધણો મોટો હતો. એની સમગ્ર અપૂર્વ હતી. એ જોરડામાં સુંદર ઠારીગરીવાળો ડીમતી મશીનો પાથરેલો હતો. તે એટલો નરમ હતો કે તેનાપર પથ મુકતાંજ પથ અંદર પેસી જતો. એ જોરડામાં ખૂરશીઓ મખમલથી મટેલી અને સ્પ્રિંગની માદીઓવાળી હતી. દરેક દીવાલ સાથે કબાટો ગોઠવેલાં હતાં અને તે સર્વમાં પુસ્તકો ભરેલા હતાં. જોરડાની વચમાં એક મોટું ટેબલ હતું. જોરડાના એક ખુણામાં ભોદાની એક મોટી મજબુત ત્રિજોરી મુકેલી હતી, જેને અત્યંત આલોક ચોર પણ ખોલી શકે તેમ નહોતું.

સર હીલારીએ અતિથિ સત્કાર માટે સોડા, વિરહી વિગેરે લાવીને પ્રથમથીજ રાખી મુક્યું હતું. મિ. બેઠકે મધપાન કરતો નહોતો. મિ. બેઠકે તો બાટલીને અડક્યો નહીં પરંતુ ઇન્સ્પેક્ટર કુટસ

વિસ્કીની લાલચને ન અટકાવી શકવાથી તેને ઉદરમાં રથાન આપતાં હસીને બોલ્યો: “આજ શરીર સાફ નથી ચોર પકડવા માટે જરા ઢાંઠા પાણીની જરૂર હતીજ.”

ત્યાર બાદ સર હીલારીએ ત્રિજેરી પાસે જઈ અક્ષરેવાળું તાળું અક્ષરે ગોઠવી ઉધાડ્યું અને એક ચામડાંનું નાનું બાકસ ઠાઠી તેને ટેવલ ઉપર મિ. બ્રેક અને ઇન્સ્પેક્ટર કુટસની સામે મૂકી બોલ્યો: મિ. “બ્રેક આ બાકસની અંદર માટે સર્વે ઓછ પારિવારિક હીરો રાખેલો છે. આખા ઇંગ્લાન્ડમાં અને કોઈ પણ સભ્ય કુટુંબમાં બાની જોડતો સુન્દર મુશ્કયાન હીરો નથી.”

સર હીલારીએ તે બાકસ ખોલી હીરો મિ. બ્રેકને બતાવ્યો. મિ. બ્રેક આશ્ચર્યજનક દૃષ્ટિએ તે અપૂર્વ કાન્તિવાન હીરો તરફ જોઈ રહ્યો. ઇન્સ્પેક્ટર કુટસ અને રિમથ પણ તે હીરાને જોઈને એટલા મુગ્ધ થયા કે તે પરથી નજર ખેંચી લેવાનું પણ ભાન રહ્યું નહીં! વિજળાની બત્તીને પ્રકાશ તે હીરા ઉપર પડવાથી તેની એવી જ્યોતિ જણાતી હતી કે જાણે બીજો વીજળાનો દીવો! જો હીરો લાલ રંગનો હતો અને ઝવેરીઓ તેને પદ્મરાગમણિના નામથી ઓળખતા હતા. જે પ્રમાણે ખીસેલા કમળો જેવાથી નેત્રોને આનંદ મળે છે તેજ પ્રમાણે તે હીરાનું માણુયું અને તેની કાન્તિ સર્વના નેત્રોને આનંદ આપતી હતી. તે હીરાના વખાણ માટે કોઈના મ્હોંમાંથી એક શબ્દ સંરખ્યો પણ નીકળ્યો નહીં.

જો પ્રમાણે સર્વનો મુગ્ધભાવ જોઈને સર હીલારીએ કહ્યું: “આ અમારી કુટુંબિક સમ્પત્તિ છે. અમારા પૂર્વજો અનેક સૈનાઓથી આ હીરાની પોતાના અજનામાં રક્ષા કરતા આવ્યા છે. મારા પિતાના

મરણ બાદ એ મારા સ્વાધીનતા આવ્યો છે. એ અમારા વંશના યોરવ અને ગર્વની ચીજ છે; લુચ્ચો બેટ અમારા એ ગૌરવનું હરણ કરવા તૈયાર થયો છે. તેણે આજ રાતના દશ વાગે આ હીરા ચોરી જવાનું કહેણ મોકલી મને પુજાળા ડરાવ્યો છે, હું ધારું છું કે તેણે એક પ્રકારનું અન્યાયપૂર્ણ સાહસ વ્યક્ત કર્યું છે! અનેક સ્થાનોએ વારંવાર ચોરી કરવા છતાં ન પકડાવાથી તેનું આટલું સાહસ વધી ગયું છે! પરંતુ આજે તેનો ઉદ્દેશ પાર પાડવા દષ્ટિ નહોતી; તેથી મારી એવી ઇચ્છા છે કે, આજની રાત આ હીરાને ભોઠાની પેટીમાં ન મુકતાં આ ટેબલ ઉપરજ રહેવા દઈ તમે સોડા ટેબલની ચાર બાજુ બેસીને હીરા ઉપર નજર રાખ્યા કરજો. રાતના દશ વાગ્યા સુધી આપણી નજર તો એ રહેવો જોઈએ, પછી જોઈએ છીએ કે બેટ કેવી રીતે સર્વની સામે એને ચોરે છે!”

સર હીનારીના કહેવાથી સર્વ ટેબલની આજુબાજુ બેસી ગયા. ઇન્સ્પેક્ટર કુટસે કહ્યું: ‘સર હીનારીના કહેવા પ્રમાણે કરવામાં મને કામ જાતનો વાંધો નથી, પણ શું આપણે સર્વ દિવાના થઈ ગયા છીએ! કે બેટ આપણને બેથુક કરીને આ હીરા ચોરી જશે?’

મિ. બેલેકે કાંઈ પણ બોલ્યા વિના થોડુંક હસીને ધડીઆળ તરફ જોયું. આ વખતે રાતના સાડા નવ વાગ્યા હતા, બેટ લખ્યું હતું કે:—
“હું બરાબર રાતના દશ વાગે હીરા ચોરીશ”

ચારે જણ ટેબલની આસપાસ બેઠા પછી પણ ચૂપ રહી શક્યા નહીં. તેઓએ વાતચીત કરવા માંડી મિ. બેલેકે પણ એક બે વાત કરી. અને પછી ધીમે ધીમે ચીરટ પીવા લાગ્યો. ધીમે ધીમે ધડીયાળના બન્ને કાંઠા દશ ઉપર આવ્યા. સર હીનારી અત્યંત ઉત્સાહપૂર્વક પોતાની આંકિ

કાની મુસાફરીનું વર્ણન સુંદર અને છટાદાર ભાષામાં કરી રહ્યો હતો.

મિં. બેઠકે ફરી ધડીયાળમાં જોયું ત્યારે દશમાં પાંચ મિનિટ ઓછી હતી. પહેલી ચીરટ પુરી કરી બીજી સળગાવવા તેણે દીવાસળી સળગાવી. ત્યાર બાદ ધડીયાળમાં ટન ટન ટન કરતાં દશના ટોકારા પડ્યા. ટોકારા વાગતાંની સાથેજ વાતો 'અંધ યજ્ઞ ગમ્. સર્વં જ્યેષ્ઠ સ્ત્રી ધડીયાળ તરફ જોયું. આ વખતે સર્વના હૃદયોમાં અંધાધુંધી શરૂ થઈ હતી જાણે સર્વનાં હૃદયો ઉપર હથોડા ઠોપાઈ રહ્યા હતા. સર્વના પગથી માથાં લગી વિજળી દોડવા લાગી. હવે શું થાય છે તે જોવા માટે સર્વ રત્નમિત થઈ બેઠા.

દશ વાગી ગયા. ટોકારાનો અવાજ શુન્યમાં મળી ગયો. તો પણ કોઈ અદ્ભુત ઘટના જની નહીં. સર્વ ઉત્સુક નેત્રોથી ટેબલ તરફ જોઈ રહ્યા. હીરો જ્યાં મુકેલો હતો ત્યાંજ હતો.

કુટસે ગર્વ સહિત કહ્યું: "કેમ! હું મહેતા'તોને કે બેઠમાં બેઠલી શકિત નથી કે આ હીરાને આપણી ક્ષમણ ચોરી શકે? હું નહીં છું કે આપણું સર્વને મુખાં બનાવવાને માટે—" ધનરપેટર કુટસ પોતાનું કહેતું પૂરું કરે તે પહેલાં વચમાંજ સ્થિતિ યુમ મારી હાથો. કારણ કે તેજ વખતે કોઈ જગ્યાએ 'ખટ' દેખતે એક અવાજ થયો, અને સથેજ તે જોડામાંના તમામ વિજળીના દીપકો એક ક્ષણમાં ખુટાઈ ગયા. આખા જોરડામાં ગાઢ અન્ધકાર ફરી વળ્યો! કોઈ કાંઈ પણ જોઈ શકતું નહોતું!

એ અદ્ભુત બનાવથી બીજા તો ભયભીત બની ગય, પણ મિં. બેઠકે તેવો થયો નહોતો. તેણે તેજ વખતે એક અન્ધકારમાં પણ વિજળીની ઝડપે પોતાનો હાથ ટેબલ ઉપર મુકી દીધો કે જે જગ્યા પર હીરો મુક્યો હતો; તે જગ્યા આવા અન્ધકારમાં પણ મિં.

બેકના મગજમાંથી ખસી ન હતી ત્યારમાઠ જણાયું કે સર હીલારી જુઓ પાડતો પોતાની ખુરશી ઉપરથી ઉડી એ ઝોરડાના અમુક ભાગમાં દોડાદોડી કરી રહ્યો છે. તેના ધક્કાથી કેટલીયે ખુરશીઓ ઉઠી વળી ગઈ. આ સર્વ ઘટના જોતજોતામાં ખની ગઈ. કેટલીક મિનિટ પછી સર હીલારીએ પાછા વીજળીના દીપકો સળગાવ્યા. ઇન્સ્પેક્ટર કુટસ ટેબલની પાસે થર થર કંપતો ઉભો હતો, તેનું મ્હોં સુકાઈ ગયું હતું. રિમથની પણ એવીજ અવસ્થા થઈ હતી.

દીપકો સળગ્યા પછી ગમગમતા સ્વરે કુટસે કહ્યું. “હીરો ક્યાં છે! ટેબલ પર તો દેખાતો નથી!”

સર હીલારીએ કહ્યું. “મારો સર્વનાશ થઈ ગયોરે! શું હીરો ચોરાઈ ગયો? શું આટલા બધા માણસોની સમક્ષ ચોરી થઈ?”

મિ. બેકે કહ્યું. “નહીં; ચોરી થઈ નથી. હીરો ચોરાઈ જાય એવી કાંઈક મેં તેને પ્રથમથીજ ઉંચકી લીધો હતો, આમ કહી મિ. બેકે પોતાની મુઠ્ઠી ઉઘાડી હાથમાંની વસ્તુ સર્વની સામે મુકી દીધી; પરંતુ હાથમાંની તે વસ્તુ હીરો નહોતો, માત્ર કાચનો ટૂકડો હતો? કુટસ જુમ મારી ઉઠ્યો. અરે! આ શું? આ તો હીરો નથી—પણ કાચનો ટૂકડો છે! શું આ જડુ નથી? જડુ સિવાય આવું ગદ્ગદ પરિવર્તન થવું અસંભવિત છે.” મિ. બેકે ક્ષણભર નિરતબ્ધ રહીને સર હીલારીને કાચનો ટૂકડો બતાવી ધ્રુ સ્વરે પૂછ્યું. “સર હીલારી! આ કાચના ટૂકડાનો તમે શો ઉપયોગ કરો છો?”

સર હીલારી એ પ્રશ્નનો કાંઈ પણ ઉત્તર ન આપતાં જેવો પાછો હકવાને તૈયાર થયો કે તુર્તજ મિ. બેકે પાછળથી એક ધક્કો મારી ટેબલ નજીક લાવી તેના હાથમાં હાથકડી પહેરાવી કુટસને કહ્યું. “ઇન્સ્પેક્ટર કુટસ! આજ તમારો ગુન્હેગાર ખેડ છે.”

કુટસ મિં બેકનું કહેવું ન સમજી શકતી વ્યાકુળ દ્રષ્ટિએ તેના મ્હોં તરફ જોઈ રહ્યો. ક્ષણભર તો તે કાંઈપણ બોલી શક્યો નહીં; પછી બારે સ્વરે કહ્યું, “શું આ બેટ છે ? મિં બેક ! શું તમે ગાંડા થઈ ગયા છો ? તમે આ શું કયું ? સર હીભારીના હાથમાં હાથકડી નાંખી ?”

મિં બેકે દ્રઢ સ્વરે કહ્યું. “આ માથુસ સર હીભારી વેળ છે અગર કોઈ ખીજો છે તે હું કહી શકતો નથી. પણ એજ માથુસ બેટ છે એમાં જીવણ શંકા નથી. હું ધનુ દિવસથી સર હીભારીની તપાસમાં છું. એટલુંજ નહીં પણ અમેરીકાથી મારા કરેલા ફેટલાક ટેલીગ્રામોનાં ઉત્તરો આવ્યા છે તેથી મને જણાયું છે કે આજથી ફેટલાક મહિના પહેલાં અમેરિકામાં સર હીભારી મરણ પામ્યો હતા ! અને આ બેટ સર હીભારીનું નામ ધારણ કરી તેની અતૂલ સમ્પત્તિનો માલીક બની બેઠો છે, તેનું ખરું નામ ‘ડાર્ક ડોનેલ્ડ’ છે. ડોનેલ્ડ એક ચાલાક ચોર છે, એણે પોતાનું નામ બેટ રાખ્યું છે. એ માથુસ ચોરી કરવામાંજ ચાલાક છે, એ ઉપરાંત બનાવટી વેષ ધારણ કરવામાં અને માથુસોના કંઈ સ્વરની પણ નકલ કરવામાં એકડો છે, એના હાથની ચાલાકી જોઈને તો ખરેખર આપણે ચકિત થવું પડે છે. એવો માથુસ આ દેશમાં તો નહીં હોય ! કેમ બેટ ! આ વાતો ખરી છે ને ?”

સર હીભારીના વેશમાં રહેનાર ચોર પહેલાં તો જરા મજાતોયે પણ ઘુર્તાજ તેણે કહ્યું. “મિં બેક ! મને તમે પકડ્યો ? હું નહોતો જણતો કે તમે આટલા બધા ચતુર હસો. એટલા માટે મેં બરાબર સાવધ રહ્યા સિવાય કામ કયું. હવે મને મારી બૂલવું ફળ મળી ગયું છે. હું મારી મુખપતાથીજ પડાઈ ગયો છું એટલા માટે મને હમણાં મારી બુદ્ધિ ઉપર ગુસ્સો ઉપજે છે. તમે બરાબર કહ્યું કે

મારું નામ ડાર્ક ડોનેલ્ડ છે. સર હીલારીને આફ્રીકાથી ન્યુયોર્કમાં આવ્યા પછી એક થીએટરમાં મારી સાથે ઝોળખાણ થઈ હતી. ત્યારથી અમે ધીમે ધીમે જીવ જીવ મિત્ર બની ગયા અને એક ઠેકાણે રહીને મોજ મજામાં અમારા દીવસો વ્યતીત કરવા લાગ્યા. અને એક રાત્રે મારા મુકામ પરજ સર હીલારી હાથમાં પડી જવાથી મરણ પામ્યો. તેના ચહેરા સાથે મારો ચહેરો અડળ મળતો આવવાથી મેં એક પ્રપંચ રચ્યો. હું જાણતો હતો કે તે લંડનનો એક પ્રતિષ્ઠિત માણસ છે તેથી તેના કપડાં વિગેરે પહેરીને સર હીલારી બની એકો. તેના ગુપ્તમાં ગુપ્ત કાગળપત્રો મારા હાથમાં આવવાથી સર હીલારીના નામથી મને ઝોળખાવવાને ઝાઝી મુશ્કેલી પડી નહીં મેં લોકોમાં એવું જાહેર ક્યું કે રાતના મારે ઘેર જે માણસ મરણ પામ્યો છે તે ડાર્ક ડોનેલ્ડ હતો. ત્યાર પછી સર હીલારીના કાગળપત્રો લઈને હું લંડનમાં આવ્યો. અને તેની સમસ્ત સંપત્તિનો માલીક થઈ એકો; મારી ચાલાકીમાં અને મારા કામોમાં કાંઈ પણ વાંધો ઉઠાવી શક્યું નહીં.

સર્વ વાતો સાંભળી કુટસે કહ્યું: “તો શું તમે ખરેખર એટલો છો? આ બધી તમારીજ લીલા છે?”

એટ જોલ્ડે: “હા, સાહેબ! મારુંજ નામ એટ છે. મેંજ તમને જાત મારી બેશુદ્ધ બનાવી તમારી છબી ઉતારી હતી. મારી ઇચ્છા એવી હતી કે તમને ખરાખર દિવાના બનાવી દઉં, અને તે ઇચ્છા પૂર્ણ પણે થાત એટલામાં મારીજ બુદ્ધિના દોષથી હું આજે પકડાઈ ગયો.”

ઇન્સ્પેક્ટર કુટસે પૂછ્યું: “તમે બહાદુર ચોર છો! તમારા જોવા જે બીજાં એકજ ચોર અહીં હોત તો, મારે નોકરી છોડી નાસી જવું પડત. વાર, કહો તો ખરા તમે મારૂં થડીઆળ કેવી રીતે ચોર્યું હતું?”

ખેડે કહ્યું: “શીલામખાનામાં જે વખતે ૪૫ડાં ખોત્રી તમારી તપાસ થતી હતી તેજ વખતે! એમાં હાથની ચાલાકી સિવાય અન્ય કંઈ નથી.”

કુટસે કહ્યું: “આને રાતના આ મધુ શું થયું? પ્રકાશ એકદમ શી રીતે ખુઝાઈ ગયો અને હીરો ૪માં ગુમ થઈ ગયો.”

મિ. બ્રેકે કહ્યું: ‘મારી ખાત્રી છે કે હીરો એના ખીરસામાં છે. ખીરે કામ પશુ ઠેકાણે તે જમ સકે એમ નથી. ખીરસામાં ન હશે તો ડુલ્હાનીમાં હશે. ડોનેલ્ડ! હાથ ચાલાકીમાં તમારો અનુભવ સંપૂર્ણ છે. જોઈએ તેટલી નજર રાખવા છતાં પણ હીરો મારા હાથમાં ન આવ્યો. પણ એક વાત ગેટા આશ્ચર્યની છે કે તમે ટેબલ પાસે બેઠા બેઠા દીવાઓ શી રીતે ખુઝાવી નાખ્યા? તમે એ ન કહેશો તો પણ હમે જાણીશું!’”

ત્યાર પછી મિ. બ્રેકે ટેબલ ઉપરથી ટેબલકોથ ખેંચીને દૂર ફેંકા દીધું તો તેને જણાયું કે જ્યાં બેઠા બેઠા હતા તેની પાસેજ એક નાનું સરખું વિજળીક બટન છે. તે બટન દબાવવાથી સર્વ દીવાઓ ખુઝાઈ ગયા હતા.

મિ. બ્રેકે ઇન્સ્પેક્ટર કુટસને કહ્યું: “બેટ! આપણને સાક્ષી રાખી આ પ્રમાણે પોતાની ચીજ ચોરના તૈયાર થયો એ જોઈને આપણે પણ આશ્ચર્ય પામીએ છીએ; પણ આશ્ચર્ય પામવાનું કંઈ કારણ નથી. હું એની ચાલાકી સમજી ગયો છું. એ જાણતો હતો કે અનેક કારણોથી હું એના ઉપર વહેમ રાખતો હતો મારી તે કારણાનું નિવારણ કરવાના ઉદ્દેશથીજ એણે આ યુક્તિ કામે લગાડી હતી, પણ એમાં એ બધી સહેલથી પકડાઈ જશે એ કોઈ જાણતું નહોતું, પણ એનું બહાણ નિર્વિધતાથી સમૂદ્ર તરી છેક કિનારે આવીને ફૂટી ગયું! કેમ ડોનેલ્ડ! હું જે કહું છું તે બરાબર છેને!”

એટ સરળ ભાવે કહ્યું: “ઠીક છે! જરા મજા જોવાને માટેજ મેં આજનો કાર્યક્રમ ઘડ્યો હતો. પણ મિ. બ્રેક! એ તો કહો કે તમે મારી ઉપર કમ કમ વાતોથી બહેમ રાખતા થયા?”

મિ. બ્રેકે કહ્યું: “માર્કિસ પત્નીને ત્યાં બેંકમાં વિગેરે જે જે સ્થળોએ ચોરી થઈ છે તે તે ઠેકાણે જે જે લોહો હતા તેના નામતું લીધે તપાસતાં તમે સર્વ સ્થાન પર હાજર હતા એમ મને જણાયું. ત્યાર પછી અમેરિકાથી અને એવી ખબર મળી કે સર હીલારી મરણ પામ્યો છે. ત્યારે તમારા ઉપર સમ્પૂર્ણ વહેમ મને આવ્યો. મને અમેરિકાથી એક મિત્રે જણાવ્યું છે કે તમારા મુકામ જે માણસ મરી ગયો હતો તે (સર હીલારી) હંમેશાં તમારા મુકામ પરજ રહેતો હતો એટલે તમે સર હીલારી બની આ દેશમાં આવ્યા અને સ્વપ્ન સમાજમાં જવા આવવા લાગ્યા. કાલે અમેરિકાથી એક તાર આવ્યો તેનાથી તો વળી મને ચોક્કસ ખાતરી થઈ. તેમાં લખ્યું હતું કે, ‘એક દિવસ રાત્રે તમારા મુકામ ઉપરજ સર હીલારી મરણ પામ્યો હતો’ તમે અમેરિકામાં જે ધિક્કારવા જોગ થાંધો કરી તમારો નિર્વાહ ચલાવતા હતા એ જાણી કું સમજી ગયો કે તમે ડોનેલ્ડ સિવાય અન્ય કોઈ નથી. છતાં તમે તમારી ભુલથીજ પકડાયા છો! તમે રિમ્થ પસેથી નામનાં બે લીખેલા માંગી લીધા હતા તે તમારી પ્રથમ ભુલ હતી. તમે જાણતા હતા કે એ જાને યાદીમાં સર હીલારીનું નામ છે. ફીલ્ડક્લાયરની મિસિસ માર્કિસને ત્યાં હાજર હતા તથીજ હીરાનો હાર તમે ચોરી શક્યા; અને સેન્ડ્રલ યુનાઇટેડ બેંકની સાથે તમારે લેણદેણ હોવાથી તમે હંમેશાં એ બેંકમાં જતા આવતા હતા; તેથી બેંકની ખોસ આવીએ તો મીણનો નમુનો બનાવવો એ તમારા જેવા ચાલાક ચોર માટે મુશ્કેલ નહોતું; અને તે એટલે સુધી કે

એજ યુક્તિથી મારે ત્યાં પશુ તમે પ્રવેશ કરી શક્યા. કાલે રાતના તમરી બીજી જૂલ થઈ. તમે માગ કપડાં પહેરી પ્રિન્સ એન્ડરને હીરાજીત મુગટ ચોરવા ગયા ત્યાંથી પાછા આવી મારા કપડાં ઉતારી તમારા કપડાં પહેરી તમે બહાર આવ્યા. એટલામાં હું આવી રહ્યો. મને પાસેજ બેઠાને તમે દરવાજો ઠોકવો શરૂ કર્યો કારણ કે તેથી એમ માલમ પડે કે તમે મને મળવા આવ્યા છો. તો પશુ એ ચાલાકામાં તમારી એક જૂલ થઈ. કાલે રાતના પ્રજ્ઞાન જરૂર પડ્યું હતું. જે લોકો એ વખતે બહાર ફાટા હોય તેઓના કપડાં અને છુટ બીજામુ ગયા શીતાય રહેજ નહીં મેં તમારા છુટ તરફ ધ્યાન-પૂર્વક જોયું તો તે વખતે તમારાં છુટ સાફ હતાં. કારણકે તમે તમારા છુટ પહેરી હારેન ગાર્ડન ગયા હતા તો પશુ તમે છુટ કેમ અદલ અદલ કર્યાં એ હું સમજી શક્યો નહીં.”

એટ બોલ્યો:—“તે હું કહું, તમારે ત્યાં ‘ટાઇગર’ નામનો એક કુતરો છે. તે ગન્ધનુ અનુકરણ કરે છે. વખતે મને પકડાવી આપે એટલા માટે—”

મિ. બ્રેકે કહ્યું: “અસ, અસ, સમજી ગયો તમે બેહદ ચાલાક છો. તમે હદ બહાર ચાલાકી ચલાવી મને લાંચિત બનાવ્યો છે. તો પશુ તમારા ઉપર તમને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હોવાથી આજે આ મજા જોવા જતાં તમે સહેલાઈથી પકડાઈ ગયા. ચાલો હશે. આ લોહાની ત્રિજોરીમાંજ સમસ્ત ચોરીઓનો તો માલ છે ને?”

એટ કહ્યું: “હા; સર્વ માલ એ ત્રિજોરીમાંજ છે. વધારે બાહોશી બતાવવા જતાં આજે હું પકડાઈ ગયો. જો હું સર હીલારી બર્નનેજ સીધી રીતે મારું જીવન વ્યતીત કરતે તો આજે મને આ પ્રમાણે પકડાવવાનો વખત આવતે નહીં ચોર ગમે તેટલો ધનવાન હોય તો પશુ ચોરી કર્યા વિના તે શાન્ત રહી શકે નથી. તેને માટે

સંતોષ બહુ દુર રહે છે. એ ચોરનો સ્વભાવ છે. અને તેથી જ હું પશુ મારા સ્વભાવનો ત્યાગ કરી શક્યો નહીં.”

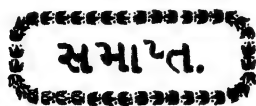
મિ. બ્લેકે કહ્યું: “હવે પશ્ચાત્તાપ કરવાથી શું થવાનું છે? ડોનેલ્ડ તમારે માટે મને દુઃખ થય છે. તમારા જેવા પ્રતિભાશાળી માણસને જેલમાં રાખવો એ મને ઠીક લાગતું નથી. તમને જેલમાં મોકલવાની મારી ધમ્મ છે.”

બેટ બોલ્યો: “તમારી એ પ્રશંસાને માટે હિપક્રા, ઇન્સ્પેક્ટર કુટસ! તમારે જે કરવું હોય તે કરો, હવે વિલમ્મ શા માટે કરા છો?”

ઇન્સ્પેક્ટર કુટસે તુર્તજ દરવાજા ઉઘાડી એક ડોન્સ્ટેબલને મોટર લાવવાની આજ્ઞા આપી. મોટર આવ્યા બાદ મિ. બ્લેકે કહ્યું: “તમે એને લઇને જેલ તરફ જાઓ છું તથા સ્મિથ-સર હીલારીની સોદાની ત્રિજેરીની તપાસ કરીને આવીએ છીએ.”

ત્યારબાદ બ્લેકે સર હીલારીના ખમ્મનામાંથી બેટ ચોરેલી સર્વ વસ્તુઓ પોતાને કબજે લીધી.

વાંચક! ચાલાક ચોરની ચાતુરીનો અહીં અંત આસી જઇ આપણી આ વાર્તા સમ્પૂર્ણ થાય છે. ચાલાક ચોર જેલમાં જતા પહેલાં ઇન્સ્પેક્ટર કુટસને યાપ આપી, તેનીજ મોટરમાં નાસી છુટે છે. તે ક્યાં જાય છે, તેનું શું થાય છે, તે જાણવા આજ ચાલાક ચોરનું બીજું સાહસ નામે ડાક્ટર કે ડાકુ! તૈયાર થૈ ચુક્યું છે;— વધુ માટે વાંચો જાણતું પેજ—

—: તાજી ખબર, નવિન વધામણી જરૂર વાંચો ! :—
 તૈયાર છે ! તાકીદે મંગાવો. તૈયાર છે !

ડોક્ટર કે ડાકુ ?

અથવા

લોભી હુંટારો.

—: કીવા :—

(“ચાલાક ચોર” નું બીજું-અંતિમ પરાક્રમ.)

અદ્ભુત ચાલાક ચોર (ખેટ) કેદ પકડાયા પછી ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સ તેને જેલમાં લઈ જાય છે. પણ ચાલાક ચોર થાપ આપી જેલમાં જતાં પહેલાંજ છુ: થઈ જાય છે. ડીટેક્ટીવને તેની તુરતજ ખબર થાય છે. તેનો તે તુરતજ પીછો પકડે છે પણ તેમાં તે નાસીપાસ થાય છે અને ચાલાક ચોર અંતરખ્યાન થઈ જાય છે.

બેંકનાં હાથમાં એક નવો કેશ આવે છે જેમાં ખેલાન થયેલી સ્ત્રીઓ અમુક ઠેકાણેથી મળે છે. જે કેશમાં એક વિખ્યાત ડોક્ટર અદ્ભુત સાયન્સ વિદ્યાના ખજાને પૈસા મેળવવાનાં લોભમાં કેવાં સાહસીક નીચ કામો કરે છે અને તેની અજ્ઞયખીભરી ધરપકડ પુષ્કળ દોડધામ અને શોષખોળ પછી થાય છે. છેવટે કોથળામાંથી બીલાડું બહાર નીકળે છે. અને અત્યંત અજ્ઞયખીભરી રીતે ડોક્ટર સાથે તેનાં સાથીદાર તરીકે ચાલાક ચોર પણ કેદ પકડાય છે છેવટે કોર્ટ મારફત તેનાં બધા ભેદભરમો બહાર પડે છે.—એ ખીના જરૂર વાંચજો.

કીમત ખાર આના પાંચજ વધુ.

મળવાનું ઠેકાણું:—

શા.૦ ચુનીલાલ મગનલાલ બુકસેલર
 રાણીતળાવ મેઈનરોડ—સુરત.

હમારે ત્યાં મળતાં-વાંચવા અને સંગ્રહ કરવા લાયક

પુસ્તકોની યાદી.

લાખ રૂપીયા.....(ડીટેક્ટીવ નવલ કથા.)
લાલ ચીટ્ટી.. ...(ખંડારવગીયાના પરાક્રમ.)
લાલનો એકો.....(ડીટેક્ટીવ-વાર્તા.)
ખૂની કોણ ?.....(ડીટેક્ટીવ-વાર્તા.)
ચાલાક ચોર.....(ડીટેક્ટીવ-વાર્તા.)
ડાકુની દીકરી.....(ડીટેક્ટીવ-વાર્તા.)
સાડાસાત ખૂન.....(ડીટેક્ટીવ-વાર્તા.)
ચંપાશેઠાણી.....(સંસારી નોવેલ)
ખોલતો પલંગ... (અન્યખીથી ભરપુર)
શયતાની શંસાર.....(સંસારી નોવેલ)
જાપાની જાદુગર.....(જાદુખ વાત)
જાદુખ માછલી.....(જાદુખ વાત)
આકાશમાં ઉડતો ઘોડો...(ચમત્કારી વાત)
મુંબઈની શેઠાણી.....(સંસારીક નોવેલ)
અક્ષતનો આથમીર...(હાશ્યરચ્ચથી ભરપૂર)

ઉપલી દરેકની કીમત.

આઠ-આઠ. આના-પો. વધુ.

—: ટેકાણું મળવાનું :—

શા. શુનીલાલ મબનલાલ શુકશેલર.

રાણીતળાવ—સુરત.

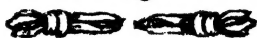
છપાય છે: રૂપસુંદરી છપાય છે:

અથવા

પરાધિન ગુજરાત.

રશેસ એ કરજીલો, અને રશેવરી એ રૂપસુંદરી. રૂપસુંદરી એ પ્રધાન માધવની ધર્મ-પત્નિ અને કરજીના હવશમોહનું લાન લુલું રમકડું એ આખીએ ઇતિહાસિક કથા. સ્વદેશ પ્રેમ અને રાજ્યધર્મથી છલાછલ છે. સ્વામિ ભક્તિ, મિત્રધર્મ, વિરતા અને નિમકહલાલીનો તાદ્રશ્ય ચીતાર આખીએ નવલકથામાં સંપૂર્ણપણે આલેખાયેલો છે, એકવાર જરૂર ખરીદો કંઈક સુંદર ચિત્રો સાથે કીમત ખાર આના.

શા. ચુનીલાલ મગનલાલ બુકસેલર રાણીતલાવ-મુરત.

સંત સમાજ ભજનાવળી (મ્હોટી)

ભજનની મોટામાં મોટી અને ચિત્રવાળી આજ સુધી કદી નહીં પહેર પડેલી એવી બુક લગભગ રજી પાના— કી. ૧-૦-૦

ચતુર સુંદર ગરબાવળી— ગરબાની મોટામાં મ્હોટી બુક તરીકે આખા ગુજરાતમાં પ્રખ્યાતી પામેલી. જેમાં સેંકડો ગરબાઓનો સંગ્રહ છે. કી. ૦-૮-૦

પારસમણી ભજન સંગ્રહ—કી. ૦-૮-૦

ભજન સાગર— કી. ૦-૮-૦

ભજન ભંડાર— કી. ૦-૮-૦

મળવાનું ઠેકાણું:—ચુનીલાલ મગનલાલ બુકસેલર.

૪૦ રાણીતલાવ મેઈનરોડ-મુરત.

ડીટકટીવ વાર્તાઓ વાંચનારાઓને અમુલ્ય લાભ
છપાય છે, એકદમ તાકીદે, છપાય છે.

જરૂર કૃત,

એ ક ર

ઉર્ફ

સઘળા એક્કાનો સરદાર.

એક અતિ રસિક, ભેદ ભરમો અને છળ
કપટોથી ભરપુર રહસ્યમયી વાર્તા.

કૌમત ફક્ત આઠ આના.

મળવાનું ઠેકાણું,

કાગઝી મહમુદ એન્ડ મોહંમદભાઈ
બુકસેલર્સ એન્ડ પબ્લિશર્સ.

દાવર રોડ—મુરત.

તૈયાર છે! તાકીદ મંગાવો. કી. ખાર આના.

ગાજર કે ડાકુ

મળવાનું ઠેકાણું:-શા. ચુનીલાલ મગનલાલ બુકસેલર.

રાણીનગર, મેઘનિ રોડ-મુરત.

